

ספר

שולחן שמואל

וענפיה

אחרונים עד
אחרוני דורנו

הלכה

מרחן השלחן ערוך
והרמ"א

שורשי

מקרא, משנה, גמרא
ראשונים

על סדר השלחן ערוך

הלכות שבועות

סימנים: פז – צו

הספר מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים: מקרא, משנה, גמרא וראשונים (מהבית יוסף) ומראה את השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות. משם בענפי ההלכה מובאים האחרונים ואחרוני האחרונים (המפרשים על הדף, כולל פתחי תשובה) עד תשובות אחרוני דורנו, והכל בצורה בהירה וקלה להבנה. בנוסף תמצא בסוף הספר מבחני הסמכה לדיינות.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשפ"א ירושלים.

ניתן לראות דוגמיות הספרים:

באתר ודיברת: <https://vedibarta.org/yerushalmi.html> בצורה מרוכזת

או באתר סמיכה לרבנות <http://www.smicha.co.il>

או ב google שולחן שמואל vedibarta

וכן ניתן להוריד מהאתר סיכומי אבן עזר וחושן משפט

S2079395@GMAIL.COM

אפשר לקבל ב - EMAIL דוגמיות הספרים שיצאו לאור

חשוב מאוד !! הסבר על אופן כתיבת הספר

- שו"ע והרמ"א: "מצווה על היורשים לפרוע חוב אביהם". "עד שיפרעו לו" (יורשי ראובן) : *לען מדויקת על הש"ע והרמ"א. עם דברי הסבר קצרים* (יורשי ראובן).
- הפניות א.ב. : בא"ש ש"ע תמא נקודות הפניה (א.ב.) : *א"ש שרשי הלכה ואנפי הלכה.*
- מקורות: [בעל התרומה והרא"ש] : *סוף כל הלכה יופיע מקור ההלכה.*
- ❖ **שורשי הלכה** (המקורות) כאן תמא את מקורות הש"ע והרמ"א, מהמארא והראשונים כפי שכתבו במית יוסף
- ❖ **ענפי הלכה** (האחרונים) כאן תמא את דעות האחרונים ואחרוני האחרונים על הש"ע והרמ"א.
- הערה: ¹ : *הרחבת הנושא בהצרה* ¹ *מטה סוף הדף.*
- הסימונים: ✓ (מודגש) - *כן ספק ש"ע.* ✓ (לא מודגש) - *כ"פ הרמ"א*
- ר"ת שכיחים: רי"ו - רבינו ירוחם. נו"ב - נודע ביהודה. פת"ש - פתחי תשובה. ח"ס - חתם סופר. כ' - כתב. בת' - בתשובה. ש"ח - שומר חנם. ש"ש - שומר שכר.

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספרי "שולחן שמואל" וספרי "מעגלי החיים"
במחיר מוזל, ליחידים ולקבוצות
אצל המחבר בטלפון: 02-5811133 בפלאפון: 054-8456-923
הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת מעלות דפנה 133/3 ירושלים

S2079395@GMAIL.COM

תוכן עניינים – הלכות שבועות

- ח"מ פ"ז: דיני שבועת היסת ושבועה דאורייתא, ובו ל"ט סעיפים..... 13
- ח"מ פ"ח דיני כפירה והודאה, ושתהא ממין הטענה, ובו ל"ג סעיפים.... 81
- ח"מ פ"ט: שהשכיר נשבע ונוטל, ובו ו' סעיפים.....124
- ח"מ ז': הנזקין נשבעין ונוטלין, ודין המביא כלים מבית בעל הבית.....138
- ח"מ ז"א: חנווני נשבע ונוטל, ודין פנקסים, ובו ט סעיפים.....165
- ח"מ ז"ב: דין החשוד על השבועה, ובו י"ד סעיפים.....187
- ח"מ ז"ג: דין שבועת ספק ושבועת השותפין, ובו י"ח סעיפים.....209
- ח"מ ז"ד: דין גלגול שבוע, ובו ט' סעיפים.....232
- ח"מ ז"ה: איזו שבועה נשבעין על קרקעות, ודין הקדש בזמן הזה.....243
- ח"מ ז"ו: חרש שוטה וקטן איזו שבועה נשבעים, וגם אשת איש.....258
- שאלות ממבחני הסמכה לדיינות.....272

דברים אחדים

"אודה ה' בכל לבב" על שזיכני ושם חלקי מיושבי בית המדרש לעסוק בתורה הקדושה. לאחר שה' זיכני להוציא את חו"מ א' שלושה חלקים, וחו"מ ג' על המשת חלקיו, פניתי לחושן משפט ב', ביום זה זכיתי להוציא לאור את הספר השני בחושן משפט ב' אחר הלכות טוען ונטען, הלכות שבועות: סימנים פ"ז-צ"ו. ה' יזכני להוציא ספרים נוספים.

בעריכת הספר הושקעה מחשבה רבה כדי שיהיה קל להבנה, ולשינון מהיר של החומר. הסוגיות פורקו לנקודות ובכל נקודה הובאו המקורות ושיטות הפוסקים בצורה ברורה, עד לפסקי שו"ע והרמ"א על פי המקורות. משם הובאו לכל נקודה דיוני האחרונים. וזאת על ידי כמה כלים:

א. חלוקת השו"ע והרמ"א לסעיפי משנה ותת סעיפים, דבר המקל לפרק את הנושאים לרכיבים פשוטים וקלים להבנה. תוך כדי הוספת ביאורים קצרים בגוף השו"ע.

ב. לכל סעיף וסעיף משנה ישנה הפניה למקור ממנו נפסקה ההלכה, ומשם הפניה לדיונים באחרונים על נושאים אלו.

ג. עריכת מחלוקות הראשונים/האחרונים בצורה של נקודות עם הטעמים, ופעמים רבות אף סיכום הדברים בטבלאות, כדי לזכור הדברים ביתר קלות.

ד. הדגשים המופיעים בספר נותנים ראיית 'על' עוד לפני הכניסה לפרטים.

יש לציין כי מומלץ ללמוד תחילה את הסוגיות במקורן (גמרא, ב"י ואחרונים), ואז הספר יעזור מאוד להשלים את התמונה, וכמו כן בשינון החומר.

אוחילה לאל אחלה פניו יזכני שיתפשט הספר בכל ישראל למען אהיה בכלל מצדיקי הרבים. ויזכני לחבר עוד ספרים הרבה לזכות רבים.

יהי רצון מלפניך בורא העולם, שלא תצא תקלה מתחת ידי, ובמה ששגיתי העמידני על האמת, כי "שגיאאות מי יבין". אני קורא ומבקש מכל מי שימצא טעויות או שיש לו הערות והארות על הספר שיודיענו ואשמח לקבל את התיוונים.

הן בפקס 02-582-2581 או באימל: S2079395@GMAIL.COM

תחילה רצוני להודות לנוות ביתי, על כל העזרה והסיוע שלה כדי שאוכל להתפנות ללימוד, כמו כן ברצוני להודות לכל העוזרים והמסייעים להוצאת הספר. יהי רצון שהקב"ה ימלא כל משאלות לבם לטובה, ויפוצו מעיינותיהם חוצה.

הקב"ה ישלם להם שכרם מושלם.
אני הקטן - שמואל ירושלמי

תפילה לפני הלימוד

יהי רצון מלפניך יי אלוקי ואלוקי אבותיי שלא יארע דבר תקלה על ידי, שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא ייכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ותאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה, הן בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר, העמידני על האמת ואל תצל מפני דבר אמת עד מאוד, "כי יי ייתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

תפילות להצלחה

רבוננו של עולם! אל תרפה את ידי לעת זקנתי מלעסוק בתורה ומלקיים מצוות. אל תשליכני לעת זקנה ככלות כוחי אל תעזבני.

ואל תקהה את שיני, ואל ימות שום אחד מבני ביתי בחיי. ונהייה תמיד מיושבים בדעתנו ושכלנו לעובדך באמת.

ותן בנו כוח ובריאות ואומץ וחוזק בכל אברינו וגידינו אכי"ר.
(ומצא חיים)

רבוננו של עולם! עזור לי ולכל בריאי רבוננו עמך ישראל, שלא נחלה ולא נחטא ולא ניפול למיטה חס ושלום. ולא נצטרך לרופאים ולא להתעסק ברפואות.

ולכל חולי עמך בית ישראל שלח להם רפואה שלמה במהרה. והצילנו מכל צער וצרה דוחק ועוני ומכל דבר רע, כדי שנוכל לעבוד עבודתך וללמוד תורתך בלי שום מונע.
(עבד המלך)

אחר לימודו יאמר

מודה אני לפניך יי אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת, שנאמר: "וְאַתָּה אֱלֹקִים תּוֹרְדֵם לְבָאֵר שַׁחַת אֲנָשֵׁי דְמַיִם וּמְרָמָה לֹא יִחַצּוּ יַמֵּיהֶם וְאֲנִי אֶבְטַח בְּךְ".

לעילוי נשמת מר אבי ר' אהרון שלום חיים ירושלמי בן מרים. ת.נ.צ.ב.ה.

הסכמות

מהספר הוקדם

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG

Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"
and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג

ראש ישיבת "תורה אור"
ומורה הוראה דקריית מטרסדורף

בס"ד, חודש שבט, תשס"ט

מכתב ברכה

הנה הביאו לפני קונטרס נוסף מלא ברכת ה' הנקרא בשם "שורשי ההלכה וענפיה", אשר חברו וליקטו הרה"ג רבי שמואל ירושלמי שליט"א, והוא סיכום הלכתי בהלכות חושן המשפט, מסודר בצורה ברורה משורש ההלכה בחומש ובתלמוד ועד ביאור דברי השלחן ערוך והפוסקים האחרונים, והכל עשה באופן נאות ויפה, דבר דבור על אופניו, וע"כ אברכהו שספרו זה יעלה לרצון לפני כל המעיינים בו, ויפיקו הנאה מהנכתב בו, ויזכה לשבת כל ימיו באהלה של תורה מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש.

חיים פינחס שיינברג

Yitzhak Yosef
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ז שבט תשע"ד
4-571/ע"ד

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות הספר "שורשי הלכה וענפיה" בעניני אבן העזר חופה וקידושין, מעשה ידי היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראתו קודמת לחכמתו, חריף ובקי, משנתו זך ונקי, הרה"ג ר' שמואל ירושלמי שליט"א, ראיתי שסיכם ההלכות בטוב טעם ודעת דברי השו"ע והרמ"א, מקורות ההלכה בשורשיה בגפ"ת והראשונים, והוסיף דברי האחרונים הדנים בנושאים שונים, בהלכות אקטואליות העולות על שלחן מלכים, המתחדשות בזמננו, והכל עשה בעטו עט סופר מהיר, וסידרם בסדר נכון, בשפה ברורה וקלה, למען ירוץ הקורא בו, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, איישר חיליה לאורייתא.

וברכתי להמחבר שליט"א שיהי רצון שיזכה לברך על המוגמר בקרב הימים, ויפוצו מעינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ירום ונישא וגבה מאד, להגדיל תורה ולהאדירה.

בכרמת התורה,

יצחק יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

David Lau
Chief Rabbi Of Israel
President of The Chief Rabbinic Council

דוד לאו
הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשית

בס"ד, ג' חשוון, תשע"ד
7 אוקטובר, 2013
הסי- 130.עד

לכבוד
הרב שמואל ירושלמי שליט"א

מכתב ברכה

ראיתי עלים מספרך "שורשי הלכה וענפיה" בספר זה הבאת את ההלכות כשולחן ערוך, באופן המיקל על הלומד בהבנת נושאי ההלכה ומסייע לזכור את הדברים.

הדברים בנויים באופן תמציתי, ממקור ההלכה בתלמוד הולך סובב דברי הפוסקים הראשונים והאחרונים.

בספר זה קבצת כאמיר גורנה, חידושי הלכות הנוגעים לחלק אהע"ז הלכות חופה וקידושין. הכל מסודר באופן ראוי דבר דבור על אופניו. אין ספק שספרך יהיה לתועלת רבה עבור באי שערי בית המדרש, ובעיקר אלו שמאווים הוא להורות תורה בישראל, ורצונם לעבור את בחינות ההסמכה לכהן כרב בישראל, ספרך ישמש להם כאמצעי חזרה על מה שלמדו מתוך ספרי הטור, השו"ע ושאר הפוסקים.

אברךך שתזכה להוציא לאור עולם עוד ספרי עזר להוגים בתורת ה', להגדיל תורה ולהאדירה.

המברךך בכל לב,

דוד לאו
הרב הראשי לישראל

בית ירב ♦ ירמיהו 80, ירושלים ת.ד. 7525 ♦ מיקוד 91360 ♦ טל': 02-5313191 ♦ פקס: 02-5377872
Beit Yahav ♦ 80 Yirmiyahu St., Jerusalem ♦ P.O.B. 7525 ♦ Tel: 02-5313191 ♦ Fax: 02-5377872
דוא"ל: rabbia@rabbinate.gov.il

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ב תמוז, תשע"ג
1-18-532/ע"ג

דברי ברכה

היו למראה עיני גליונות ועלים מפירות עמלו של האברך היקר חובר חברים מחוכם, הרה"ג ר' **שמואל ירושלמי** שליט"א, אשר דרך לימודו בטור וב"י ושו"ע ונו"כ אסף כל השיטות אל פונדק אחד. והוסיף עליהם ציצים ופרחים מדברי גדולי הפוסקים בתשובותיהם. וכבר מילתי אמורה, כי יש לזהר שלא יהא עיקר הלימוד בספרי קיצורים היוצאים לאור בעת האחרונה, אלא על הלומדים הלכה להשקיע כל כחם ומרצם בשדה אשר ברכו ה', בסוגיות הש"ס, ובדברי מרן הקדוש זי"ע בבית יוסף, ובשו"ע ונושאי כליו, ורק אחר שהגיעו אל עומק הידיעה ותלמודם בידם, יחזרו בספרי הסיכומים מעת לעת לבל ישכחו את משנתם, ובוהו הדרך ישכון אור, ויתקיים תלמודם בידם.

וראיתי כי רבנים גדולים וחשובים הסכימו על ספרו, על כן מצטרפנא לכרכה להרה"ג המחבר שליט"א שיזכה ויפוצו מעיינותיו תוצה לזכות את הרבים. ויזכה לישב באהלה של תורה ולהמשיך במלאכתו היקרה, מתוך שובע שמחות וברכה וחיים עד העולם.

בברכת התורה,

שלמה משה עמאר

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

*Rabbi Baruch Shraga
Rav of Givat Shapira
Head of Rabbinical courts
of the Jerusalem Rabbinat*

ברוך שרגא
רב דגבעת שפירא
וראש אבות בתי הדין
רבנות ירושלים

בס"ד

יום: מ"ב למטמונים תשע"ג

הסכמה

היה למראה עיני גליונות הספר, שורשי הלכה וענפיה, בעיניי אהע"ז וחופה וקידושין, מעשה ידי אומן, נטע נאמן הרה"ג שמואל ירושלמי שליט"א.

עברתי על הספר וראיתיו מלא וגדוש מראשונים ואחרונים עם מקורות ההלכה בש"ס ובפוסקים, וכבר אתמחי גברא בספריו הקודמים, מעגלי חיים שהוציא לאור עולם ורבים נהנים מאורו.

ולא נצרכה לברכה כי חפץ ה' בידו יצלח לברך על המוגמר בקרוב, וראוי לציין על גיל הנישואין, דבן י"ח לחופה מה שכתב במחזור ויטרי, די"ח פעמים כתיב: אדם מבראשית עד כי מאיש לוקחה זאת, והרשב"ץ כתב דאסמכיה אקרא, והוא אשה בבתוליה יקח, והוא- גימטריא י"ח, וסמך לדבר, והוא כחתן יוצא מחופתו, ובשו"ת רשב"ן כתב דשיעורים אלו נאמרו למשה מסיני, וכתב החיד"א בספרו נחל קדומים, נגד אותם שאומרים דבזה"ז יכולים להמתין עוד, ורמז לדבר, אשה בבתוליה יקח- בסופי תיבות גימטריא י"ח, ובא הרמז בס"ת לרמז שגם באחרית הימים הדין לא ישתנה, וכ"כ החזון איש דכמו שלא נשתנה בן י"ג למצוות כך לא נשתנה בן י"ח לחופה, ובקובץ איגרות כתב, ויש מאחרין אבל אין דרך זה רק ליחידים, וכך כתב הגר"י קנייבסקי זיע"א- דישי להשיא את הבנים והבנות בצעירותם, בגיל שבע עשרה, שמונה עשרה, ובספר שערי הלכה ומנהג, שיבח בזה מנהג הספרדים שמנהגם טוב ונכון לישא סמוך לגיל שמונה עשרה, והלוואי שגם האשכנזים היו מתרגלים בזה.

והריני מברך מקרב לב את המחבר שיזכה להוציא לאור עולם כהנה וכהנה, לזיכוי הרבים.

בברכת התורה

ברוך שרגא

RABBI Z. N. GOLDBERG

Abbad Badatz & Bies Horaa'h "Hayashar Vehatov"
Member Of Supreme Rabbinical Court

הרב זלמן נחמיה גולדברג

אב"ד בד"ץ ובית הוראה לדיני ממונות "הישר והטוב"
חבר בית הדין הרבני הגדול

בי"ה, יום 3 סיון תשצ"ג

קניי דעה לבקר בערכו של תלמוד חכם
 מוסלם בתורה היה הרמ"ג ר' שמואל ירושלמי שליט"א
 ובטקו חוקר "שו"ט" האב"ד וז"ל "אב"ד דאורי ודיוור
 כל בית חופ"ה וקיו"טין בכל דורה אהלים והמזמורין
 ופוז ומרש"ה וכן מה שמעו אחרונים
 ודו"טין נח"ל אב"ד וז"ל אורי צופ"ה בן תלמוד
 אספ"ה קיו"טין שיש אסור למצ"ה קיו"טין אפי"ו
 קיו"טין אפי"ו וכן לתלמוד
 וז"ל נח"ה אפי"ו לכה
 ש"ה ק"פ"ה יצ"ה אב"ד וז"ל אפי"ו ספ"ה מו"טין
 דכ"פ ה"ה
 אפי"ו (מ"ה) אפי"ו

הרה"ג דוד כהן שליט"א מראשי ישיבת חברון וחבר מועצת גדולי הדור

בס"ב צ"ח אלו תלמי

מכתב ידידות

שמחת אבות את סמני הנוסח לא גיזי הנאה
 והבאת הכי שמתא ירושלי אי"ח ספי לורלי
 באת וצנפה על עני חופי וקובולן הביוסג על
 בכי הביוליונים ורבינו גדולי הנוסקים ס בכי
 ודבר על הכיני וס דבר ודבר עי תקוה ספי
 מאי ציני ואלו תעני לני יקווי הרבה נפי
 אינני קספיון הקודמים לנתקלן סארה וזרה
 וזכאי הוסף לני כספיון וכן שהיה יביה דט
 בכי מקובו איני ציניק אכספה וס אהז ואיני הנציין
 כספיו ינו אציין ואלקוה אר בדכחוב כקודם ואין
 ל אלא אגרו כפרת רבניס בוקרה אינני לני כנעליו
 הביוליוס אהזני תרה ואבוליוה ולכוב יער הרבוס כתיית
 הכיני אכסיוס א הרבה אלא

דוד כהן
 ראש שורש בוליוס הקל חכיון
 כנסת ירושלי דעיקר ירושלי

הלכות שבועות

ז"ו במ פ"ז: דיני שבועת היסת ושבועה דאורייתא, ובו ל"ט

סעיפים

הקדמה

שבועת התורה היא רק כדי להפטר מה שאין כן שבועת המשנה שיש נשבעים ונפטרים ויש נשבעים ונוטלים, ויש מהם בברי ויש מהם בשמא, כדלקמן:

1. הנשבעים ונוטלים.

הפוגם שטרו (פ"ד) שנשבע ונוטל.

הטוען על שטר שהוא פרוע או נעשה על תנאי ותובע מהמלווה שבועה – המלווה נשבע ונוטל.

שבועת יורשי מלווה כשהלווה טוען פרוע (פ"ב).

עד מעיד על שטר שהוא פרוע (פ"ד).

שכיר שבעה"ב טוען שנתן לו שכרו (פ"ט).

נחבל ונגזל (צ).

חנווני על פנקסו (צ"א).

חשוד על השבועה, שכנגדו נשבע ונוטל (צ"ב).

כל אלו נשבעים ונוטלים ע"פ טענת ברי, והם שבועות חמורות.

2. נשבעים בטענת ספק ונפטרים.

ערוך השלחן: חמישה מיני שבועות הן:

א. שבועת התורה.

ב. שבועת המשנה (שבועת הדיינים).

ב. שבועת היסת שתקנו חכמי הגמרא לכופר הכל.

ד. שבועות הגאונים בלווה שאומר שאין לו לשלם.

ה. גלגול שבועה.

א. שבועת התורה: ישנם ג' שבועות מהתורה:

(1) מודה במקצת.

(2) שבועה להכחיש עד אחד.

(3) שבועת השמורים.

ויש חילוק בניהם: מודה במקצת אינו חייב עד שיטעון ווודאי, ולהכחיש העד אפילו תובע שמא ותובעו ע"פ העד, וגם שבועת השומרים מספק.

ב. שבועת המשנה.

ה. גלגול שבועה.

כשהשבועה המקורית דאורייתא גם הגלגול דאורייתא.

כללי: פעמים יש בכוח ב"ד להשביע אף על טענת ספק כשנראה להם שעי"ז יתברר הדבר. וכן להשביע עדים אם רואים שעדות שקר קל בעניהם.

סמ"ע: טעמי חיוב שבועות.

מודה במקצת – שווה בעיני אנשים חומר גליזה כמו שבועה, ואין דעתו לגזול אלא משתמט ולאחר שזמן שיהיה לו ישלם, ולכן הטילה התורה עליו שבועה כדי שיודה. כופר בכל – חזקה אין אדם מעיז בפני בע"ח לכפור בכל, מש"ה פטרה התורה משבועה, אלא שחז"ל חששו שמשתמט משום ספק מלווה ישנה וכופר עד שיוודע שאינו חייב לו ואז ישלם, ולכן הטילו עליו חכמים היסת.

השותפים, אריסין, אפוטרופוסים, בן הבית, אישה הנושאת ונותנת בתוך הבית (צ"ג). והם שבועות חמורות בנקיטת חפץ.

3. נשבעים ונוטלים בטענת שמא.

כשנפרעים מיתומים, לקוחות ושלא בפני הלווה (ק"ו, ק"ח).

ג. שבועת היסת.

כל טענת ממון שתובע ברי והנשבע כופר נשבע היסת ונפטר.

דבר שלא נשבעים עליו מהתורה, כגון קרקעות, עבדים ושטרות (צ"ה) – נשבעים היסת ונפטרים.

שבועת היסת היא לפטור עצמו נגד טענת ווודאי.

ד. שבועת הגאונים.

כשהלווה טוען שאין לו ממה לפרוע נשבע שאין לו (סימן צ"ט). והיא שבועה חמורה.

הנושאים שבסימן זה:

סעיף ז: שבועת השומרים, מודה במקצת ועד אחד מכחישו.....	32
סעיף זז: שבועת הדיינים.....	33
סעיף ט: מי שהתחייב שבועה ולא רוצה להישבע.....	33
סעיף י: חייב שבועה כדי ליטול ותפס בלא שבועה.....	36
סעיף יא1: להפוך שבועה דאורייתא.....	37
סעיף יא2: להפוך שבועת הנשבעים ונוטלים (שבועת המשנה).....	38
סעיף יא3: להפוך שבועת השומרים, להפוך שבועת היסת.....	40
סעיף יב: נשבע ונוטל שאמר אי אפשי בקנה זו.....	43

סעיף א1: מודה במקצת, או כופר הכל וע"א מעידו שחייב.....	15
סעיף א2: מתי הילך פוטרו משבועת מודה במקצת.....	19
סעיף ב: הודה לו בכלי אחד, וא"ל שנפתח דמיו.....	22
סעיף ג: אם מערים לומר הילך להפטר מהשבועה.....	23
סעיף ד: מודה רק בכלי, א"ל אין זה כלי שלי.....	24
סעיף ה: אין מודה במקצת מתוך טענתו.....	25
סעיף ו1: הודה במקצת ועד אחד מסייע לו.....	27
סעיף ו2: עוד מקרים שעד המסייע פוטר משבועה.....	29

66.....	סעיף כו: הנתבע שטען שנשבע כבר	סעיף יג: להפוך כשהנתבע חשוד, נקיטת
	סעיף כז: נשבע היסת ואחר כך הודה	חפץ..... 44
69.....	במקצת	סעיף יד: נשבע ואח"כ בא עד א'..... 47
	סעיף כט: נשבע נגד עד אחד, ואחר כך	סעיף טו: מהו נקיטת חפץ..... 48
70.....	בא עד נוסף	סעיף טז: כיצד נשבע, נשבע שיטען אמת
	סעיף ל: אחר שנשבע הנתבע ונפטר תפס	 49
70.....	התובע משל הנתבע	סעיף יז: סדר שבועות הדיינים..... 50
	סעיף לא: אמר שיש לו חוב בשטר	סעיף יז: לשון שבועת היסת..... 52
72.....	ושכנגדו נשבע ואח"כ נמצא השטר	סעיף יט: שבועה בדורות האחרונים..... 52
	סעיף לב: הוציא פסק על אביהם שנתחייב	סעיף כ: כיצד מאיימים על הנשבע..... 53
73.....	שבועה ולא נשבע	סעיף כא: איום בשבועת ספק ושבועת
	סעיף לג: אין להשביע כשיש חשש שהדבר	היסת..... 56
74.....	יתברר	סעיף כב: הצריך להישבע יכול להחרים
	סעיף לד: התוקע כפו לחבירו לא נפטר	כנגדו שלא משביעו חינם..... 56
75.....	מהשבועה	סעיף כג: צריך להישבע בפני הלה שכנגדו
	סעיף לה: אין נשבעים על תביעת טובת	 57
77.....	הנאנה	סעיף כד: הטוען טענות הרבה נשבע
	סעיף לו: חייב לכמה ונשבע לאחד מהם	הנתבע אחת..... 58
79.....	סעיף לז: להשביע למי שרץ אחר שבועה	סעיף כה: טענה שאף אם יודה אין חיוב
	סעיף לח: כשנראה שהטענה מרומה אין	ממון לא משביעים..... 60
79.....	להשביע	סעיף כה: גזלתני והלה כופר צריך
80.....	סעיף לט: המזכיר שם שמים לבטלה	להישבע, טענו לעניין איסור..... 63
		סעיף כו: טענו דבר שחייב עליו קנס..... 65

סעיף א¹: מודה במקצת, או כופר הכל וע"א מעידו שחייב

סעיף א חלק 1: ^אהנתבע לחבירו ממון או חפץ שהיה יכול להחזיק בו בטענת: לא היו דברים מעולם, או: החזרתיו לך, או: לקוח הוא בידי (שאם אינו יכול להחזיק בו מה לנו ולשבועתו – ב"י):

^באם הוא מודה מקצת – חייב שבועה מן התורה, וכן אם הוא כופר בכל, ועד אחד מכחישו – חייב שבועה מן התורה, אפילו אינו יודע שחייב לו אלא על פי העד (דין שבועה דמודה מקצת ובעד אחד ודין שבועת היסת וטעמו, נתבאר לעיל ריש סימן ע"ה סעיפים ב' ז' ח', ושם ביארתי טעמו – סמ"ע).

^גאבל הכופר בכל, ואין עד אחד מכחישו – פטור משבועת התורה [טור ס"י בשם

הרמב"ם והרא"ש], בין במלווה בין בפקדון, אבל חייב שבועת היסת. אפילו אמר ליה: מנה לי בידך, והלה אומר: לא היו דברים מעולם - נשבע היסת. (וזלצלז שיתבענו ווודאי, כמו שנתבאר לעיל סי' ע"ה)...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"ק (קנ:): א"ר חייא בר יוסף - עירוב פרשיות כתוב כאן, והמילים "כי הוא זה" (שזהו מודה במקצת) שנכתב בפקדון שייך לפרשת הלואה.

ומ"ש בהלואה (שמודה במקצת נאמר בו) טעמו כדרבה לפי שחזקה אין אדם מעיז בפני בע"ח לכפור הכל לכן מודה במקצת, ולכן חייבהו שבועה כדי שיודה. וגבי מלווה הוא דאיכא למימר הכי אבל גבי פקדון מעיז ומעיז.

פירוש הסוגיה - עירוב פרשיות:

● רש"י - עירוב פרשיות. "כי הוא זה" (שמודה במקצת) נכתב בפרשת פקדון, ואין זה מקומו אלא בפרשת מלווה, אבל בפקדון אף בלא הודאה במקצת נשבע. וטעמו: כדרבה שאין אדם מעיז בפני בע"ח, וזה שייך במלווה שעשה לו המלווה טובה, אבל בפקדון מעיז ומעיז הנפקד שאין כאן טובה (ואדרבה הנפקד עשה טובה למפקיד).

● **אבל הרא"ש והתוס' בשם הריב"א** - עירוב פרשיות פירוש מה שכתוב "כי הוא זה" הוא רק בסוג טענות השייכות למלווה, דהיינו כפירה והודאה, בין טען כן במלווה או בפקדון חייב שבועה.

אבל טענה השייכת רק בפקדון כגון שבועת השומרים (נגנבה, נאנסה) או כופר הכל חייב (וא"צ מודה במקצת).

וטעמו: כדרבה - אין אדם מעיז בבע"ח שיודע שהוא משקר, וה"ה בפני המפקיד

א.כ' הטור: התובע מחבירו ממון או חפץ שהיה יכול להחזיק בו... (אם מודה במקצת חייב שבועה, ואם כופר משבועה דאורייתא וחייב היסת).
ב"י - כפי שהתבאר בסימן (ע"ב סק"ג), שאם אינו יכול להחזיק בו מה לנו ולשבועתו.

ב. שבועות (לה:): משנה - מנה לי בידך, אין לך בידי אלא חמישים דינר - חייב (שבועת מודה במקצת).
כתובות (פז:): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת", לכל עוון ולכל חטאת אינו קם אבל קם הוא לשבועה. אמר מר: כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה.

עד אחד מחייבו שבועה

● אחד מחייב כנגדו שבועה, אבל טוען בספק ע"פ העד פטור משבועה. כ"כ הר"י הלוי.

● **והרי"ף כ'** - שאף שטוען בספק ע"פ עד אחד, העד מחייבו שבועה. כ"כ הרא"ש, הר"ן והרמב"ם.

ג. שבועות (לה:): משנה - מנה לי בידך אין לך בידי כלום (כופר הכל) פטור.

בין מלווה בין פקדון

לכפור הכל.

וב"מלווה" פירוש טענה השייכת רק במלווה כפירה והודאה, שאינו מעיז לפי שכנגדו יודע שהוא משקר, אבל טענה דלא שייכא אלא בפקדון (כגון נאנסה) מעיז ומעיז.

הילכך כופר הכל (נאנסה הכל) חייב שבועה דאורייתא.

סיכום: חילוקים בין רש"י לבין רא"ש:

(א). טעם חיוב שבועה במודה במקצת אין אדם מעיז בבע"ח.

לפי רש"י – שאין מעיז לכפור הכל לפני זה שעשה לו טובה, מה שאין כן בפקדון (ואפילו בטענה להד"מ).

לפי הרא"ש – שאין אדם מעיז בפני זה שיודע שהוא משקר, מה שאין כן בפקדון שלא יודע שהוא משקר (שנאנס).

(ב). כופר הכל בפקדון (להד"מ או החזרתי): לפי רש"י – נשבע דאורייתא, שבפקדון בכל גוונא נשבע דאורייתא, שלא עשה לו טובה ומעיז.

✓ לפי הרא"ש – פטור משבועה דאורייתא, רק היסת. כיון שטענת להד"מ שייכת במלווה, אבל שבועת שומרים רגילה (נאנסה) נשבע שבועה דאורייתא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בטענת לא היו דברים מעולם"

סמ"ע (א): לאפוקי אם הלווה לו ממון ואמר ליה אל תפרעני אלא בעדים (שלא יכול לומר החזרתי ביני לבינך), או הפקידו החפץ בידו לפני עדים וגם ראוהו עדים או הב"ד בידו עתה קודם תביעתו, דלא

מצי טעין טענות הללו, שמשלם בלא שבועה. כ"כ האורים (א).

וכן בתובעו דברים העשויים להשאיל ולהשכיר וראו עדים עתה בידו, שאינו נאמן בהיסת ככופר הכל (כמ"ש י"ח).

"אם הוא מודה מקצת"

סמ"ע (ב): כתב הר"ן – תבע לחבירו 100 זוז, 50 שהלווה לו ו 50 שחבל בו, וזה כפר בכל. ואף שלפי הדין הנחבל נשבע ונוטל דמי החבלה (ולא תלוי בחובל) לא הוי כמודה ב 50 של החבלה, כיון דהנחבל עדיין לא נשבע, אבל אם נשבע כבר והוא כפר בכל מיקרי מודה מקצת, דאנן סהדי דחייב לו 50 של דמי החבלה, כיון שנשבע, והוה כתובעו מנה וכפר בכל ועדים מעידים שיש לו 50 (ד"מ א).

והש"ך (יג) כ' – ונראה דמה שכתב ונתבע כופר בכל, היינו שכופר שלא חבל בו, אבל מכל מקום מודה שנשבע, או מיירי שכפר בכל ובאו עדים שנשבע זה על חבלתו. ונלמד מזה לכל היכא שנתחייב נ' על ידי שבועתו של תובע שנשבע כבר, חייב שבועה דאורייתא על השאר.

והנתיבות (ח' א) – מ"ש הסמ"ע, אם עדיין לא נשבע לא הוי מודה במקצת – אפי' נשבע אחר התביעה בבית דין חייב שבועה על השאר (ביאורים צא סק"ז), וכ"כ קצות החושן (ז), דלא כהש"ך (יג).

והט"ז כ' על דברי הסמ"ע – לענ"ד הרשב"א שהביא המחבר (ה) חולק על הר"ן בזה, שהרי בדין הר"ן הוי עיקר ההודאה במקצת מחמת תקנת חכמים בנחבל שישבע ויטול, אפ"ה מיקרי מודה במקצת, כ"ש בדין

כפירה. מיהו כל זמן שלא מתו אין חיוב שבועת מודה במקצת אלא עד לאחר שימותו שאז חייב שבועה.

אמנם יש לחלק: בנכסי שומר (אצל הפרות) לא נשתעבדו רק משעת הפשיעה ולכן לא הוי כפירת ממון בשעת ההודאה, ולא הוי מודה במקצת. מה שאין כן בגנב שנשתעבדו נכסיו מיד בגניבה הוי תיכף כפירת ממון ולכן חייב שבועה.

כ' ד"מ בשם המרדכי: וי"א שאפילו נתחייב במקצת משום שאין יכול להישבע, מ"מ לא הוי כהודאה במקצת להתחייב שבועה על השאר.

ג. "כופר הכל... בין במלווה בין

בפקדון"

סמ"ע (ה): כתב כן לאפוקי מדעת רש"י דס"ל שדווקא במלווה שעשה טובה עם הלווה הוא דפטור מן התורה בכופר הכל (משום חוקה דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו שעשה עמו טובה בהלוואתו), מה שאין כן בפקדון דאין המפקיד עשה טובה עם הנפקד, קמ"ל דאין חילוק, וכן דעת רוב הפוסקים וכמו שכתב הטור.

"אפילו... והלה אומר להד"ם"

סמ"ע (ו): פירוש, לא מיבעיא אם מודה לו שהלווהו אלא שפרעו שיש לו בידו כנגדו כ"כ, דאז אף לפי טענת הלווה היה למלווה עמו תחילה שייכות ממון (דררא דממונא), דצריך להישבע היסת אכפירתו בכלול, אלא אפילו טען להד"ם נמי חייב היסת, וכ"כ הטור.

הרשב"א (ס"ה) כל האומר לא לווייתי וחזר ואמר פרעתי, הוי כאומר לא פרעתי דחייב במודה מקצת דאורייתא. וכיון שקי"ל כמ"ש ספר המצוות כהרשב"א (דלא הוי מודה במקצת אלא למודה במקצת ממש, ולא במתחייב במודה במקצת מתוך טענתו) לא קי"ל כהר"ן בזה (דהוי מודה במקצת מתוך טענתו).

"מודה במקצת"

קצות החושן (א): ראובן תבע לשמעון שתי פרות שאולות (שחייב באונסין) מסרתי לך, ושמעון מודה באחת שאולה, ועל אחת שכורה (שפטור מאונסין). ואח"כ מתו שניהן באונסין.

נסתפקתי אם הוי דין מודה במקצת בזה (שמה שודה ששאולה מודה שחייב עליה) או נימא כיון דבשעת תביעה לא הוי כפירת ממון כיון שהיו שתייהן קיימות ואח"כ כשמתו הוא דנעשה הודאה וכפירה וא"כ כבר יצאה בפטור (וכמ"ש הר"ן שאם קדמה הודאה לתביעה לא הוי מודה במקצת)?

אמנם ב"ק (קה): אמר רבה – שורי גנבת והוא אומר לא גנבתי אלא ש"ח הוא אצלי ונשבע, ואח"כ הודה שגזלו – חייב קורבן שבועה (ואע"פ שהודה קודם גניבה שהוא רק ש"ח ואינו שלו), שהרי פטר עצמו מגניבה ואבדה (אם היה קורה), אלמא אע"ג שקיים כיון שאם היה נגנב היה כופר ממון, השתא נמי ממונה כפר.

ולכן כיון דהוי כפירת ממון לעניין שבועת הפקדון, ה"נ הוי כפירת ממון לעניין שבועת הדיינים והוי מודה במקצת, שאף שבשעת ההודאה במקצת על הפרות לא הוי כפירת ממון שעדיין לא מתו, כיון שאם ימותו הוי כפירה גם עכשיו הוי

סעיף א²: מתי הילך פוטרו משבועת מודה במקצת

סעיף א חלק 2: ^א ואפילו מודה מקצת, אם אמר לו: הילך המקצת שאני

מודה - אינו חייב אלא היסת. ^ב ואינו נקרא הילך אלא אם כן יהא המקצת שהוא מודה לו מוכן בידו בפני בית דין ליתנו לו מיד, אבל אם אמר: הרי הוא בביתי ואתננו לך, לא.

^ג ואפי' אם יתן לו משכון על מה שמודה בו, לא חשיב הילך. (וי"א למשכון חשוב הילך, דהא אפילו סטר חשוב הילך) [טור ובעל העיטור].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^א ב"מ (ד.): א"ר חייא - מנה לי בידך, אין לך בידי אלא 50 והילך - חייב, הילך נמי כמודה במקצת.

✓ ורב ששת אמר - הילך פטור, דכיון שא"ל הילך הני זוזי דקא מודה כמאן דנקט להו מלווה, ובשאר 50 הרי הוא כופר, הילכך לא הוי מודה במקצת.

ב. מתי נקרא הילך

• הג"א - לא מיקרי הילך אלא אם כן הוא מחזיר לו אותם מעות שהלווהו או אותו פקדון עצמו. וכ"מ מפרש"י.

וכ' הר"ן: לדעת רש"י משכחת ליה רק בפקדון שא"ל הרי הם שלך בכל מקום שהם, אבל במעות אחרים אף שהם בידו עכשיו לא הוי הילך. ולפ"ז: במלווה אף שאותם מעות שהלווהו כיון שהם ברשות לווה להשתמש בהם לא מיקרי שהם ברשות מלווה בכל מקום שהם ולא הוי הילך.

• אבל הגאונים כ' - הילך הוי בין במלווה

בין בפקדון, כל שהוא מזומן בידו לתת לתובע הוי הילך ופטור ואף במעות אחרים, דכמי שנתנם לו כבר דמי.

ובפקדון כל שמודה אע"פ שאינו מזומן בידו הו"ל הילך, שכל מקום שנמצא ברשות בעליו הוא. כ"כ רי"ו, ה"ה בשם הרמב"ן והרשב"א, ובעה"ת בשם הרז"ה. כ"ד הרמב"ם - אלא שכ' אף בפקדון צריך לתת לו מיד, שאם לא כן אף שהודה הוי מודה במקצת וכמו בהלוואה. כ"כ בעה"ת בשם הרב אברהם.

✓ ופסק הטור - אינו נקרא הילך אלא אם כן יהא המקצת שהוא מודה לו מוכן בידו בפני בית דין ליתנו לו מיד אבל אם אמר הרי הוא בביתי ואתננו לך לא הוי הילך. כן לשון השו"ע.

ג. נתן לו משכון על מה שמודה

• **✓** הר"י מיגא"ש - אפילו נתן משכון על מה שמודה לא חשיב הילך. כ"ד הר"ן, והרמב"ם, והרי"ף.

וכ' ריב"ש וטעמו - דלא חשיב הילך אלא

שהוא קיים הו"ל הילך, שכל מקום שנמצא ברשות בעליו הוא (שיטת הגאונים). כ"כ הר"ן, בעה"ת בשם הרז"ה, ה"ה השם רמב"ן והרשב"א כ"כ נמ"י.

ומשמע מדברי הפוסקים הנ"ל דה"ה אם הפקדון הוא בביתו של נפקד, דהא טעמא הוא דכל היכא דאיתיה ברשותא דמריה איתיה. וכ"מ מפוסקים נוספים. כ"פ האורים.

קצות החושן (ב): המודה בפקדון שאינו

מסוים האם הו"ל הילך?

תבע לחבירו שמכר לו מאוצר זה ב' סאים, וזה אומר סאה אחת – הוי מודה במקצת אע"ג דהוי פקדון, מ"מ כיון אינו מסוים לא הו"ל הילך.

והראיה ב"מ (ק) משנה – היו לו שני עבדים, א' גדול וא' קטן. לוקח אומר גדול לקחתי, מוכר אומר קטן מכרתי – ישבע המוכר שקטן מכר (שבועת מודה במקצת).

גמ': אמאי ישבע הרי הו"ל הילך?

א"ר הושעיא – כגון שטענו עבד בכסותו, ומיירי בדיילפי (סדין שמתכסים בו כלבוש, זה אומר כסות גדולה וזה אומר כסות קטנה) – שאז נשבע כמודה במקצת.

וביאר נמ"י: לא הו"ל הילך כיון שאין הבגד שתובע מסוים, אלא יתן לו ג' אמות ממקום אחר שירצה. ולכן גם באוצר הסאה לא הוי ממקום מסוים שיכול לתת לו באיזה מקום שירצה ולא הו"ל הילך.

מ"מ אם הבחירה ביד ב"ד לתת את החלק שמודה הו"ל הילך (כמו ב"מ ד. בחלוקת הטלית), אבל כשהמודה יש לו בחירה לתת איזה שירצה לא הו"ל הילך.

מה שהיא פרעון גמור, אבל משכון שעדיין צריך שומת ב"ד וגוביינא ומכירה, לא. מיהו אם נתן לו רשות למכור המשכון ויפרע ממנו בלא רשות ב"ד הו"ל הילך. והוסיף הריטב"א – ואם המשכון דמיו קצובים ונותן לו מיד בפרעון וידוע שאין לו זוזים לפרוע – הו"ל הילך.

• אבל בעה"ט כ' – שמשכון חשיב שפיר הילך, שהרי אפילו שטר חשיב הילך. וכ"ד הטור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אמר לו הילך"

סמ"ע (ח): דכיון שנתן לו מה שמודה הוי על השאר כופר הכל (שנשבע היסת ונפטרו). ש"ך (ב) – לאו דווקא שנתן לו, אלא כל שמוזמן בידו בפני ב"ד ויתנו לו, הו"ל הילך אף שעדיין לא נתן, כ"מ מהטור והמחבר (שכ' מוכן בידו בפני בית דין ליתנו לו מיד, משמע שעדיין לא נתן), כ"מ מהר"ן ונמ"י. ואף שהבעל התרומות כתב "דהיינו שפורע לו עתה בפני ב"ד מידו לידו", נראה לאו דווקא נקטו לשון נתנו מידו לידו, אלא שהוא מוזמן ליתנו לפני בית דין.

פת"ש (א): כ' בגליון שו"ע דהגר"ע איגר – ואפילו בכופר הכל ועדים מעידים על מקצת שהוא בעין, ג"כ מיקרי הילך. כ"נ מהש"ך.

ב. "מוכן בידו"

ש"ך (ג): ודווקא במלווה אבל בפקדון כל שמודה לו אע"פ שאינו מוזמן בידו כל

ואת"ל שיכול לחייבו לפורעו שלא במעות כשאין לו מעות (אפי' בסובין) מ"מ כיון שמחוסר שומא לאו הו"ל הילך.

ועוד כיון דקי"ל (עד/ו) שאף שאין לו מעות לא יכול לפורעו בע"כ אחר שיכול המלווה לומר אמתין עד שיהיו לו מעות, א"כ אף שיש ג' תנאים במשכון (נתנו לפרעון, דמיו קצובים, אין לו מעות) לא הו"ל הילך כיון דלא מיקרי פרעון (כיון שהמלווה יכול לומר אמתין, כנ"ל).

ומדברי הש"ך (ד) – משמע דבכה"ג הוי פרעון, מ"מ מהריטב"א נראה דלא הוי פרעון ולא הילך.

"וי"א למשכון חשיב הילך"

סמ"ע (י): מה המקור ששטר חשוב הילך? כ' פרישה: ב"מ (ד:) – שטר שכתוב בו דינרים, מלווה אומר ה' לווה אומר ג':

רשב"א – הוי מודה במקצת וישבע.

ר"ע אומר – הוי משיב אבדה ופטור (מדהוי למימר ב' והשטר מסייעו).

משמע: להרשב"א אם מודה בשני דינרים פטור, דשטר הו"ל הילך.

טעם שבשטר לא הוי מודה במקצת?

א. משום דהוי ככפירת שעבוד קרקעות, ואין נשבעים על קרקעות (ואף למ"ד הילך חייב בשטר פטור).

ב. משום דהוי הילך.

כ"כ הרא"ש – שני הטעמים.

נפק"מ בין הטעמים: כשאין לו קרקעות –

לפי טעם (א) דהוי ככפירת שעבוד קרקעות אף שאין לו קרקעות דינו כאילו יש לו.

לפי (ב) דהוי הילך, לא הוי הילך אלא אם כן יש לו קרקעות דאז הוי השטר כגבוי.

נתיבות (ביאורים א): גולה בעין ביד הגזלן. אף שבמודה בפקדון הוי הילך, אף שהוא בביתו (ש"ך). מודה בגולה שהוא בעין בביתו (שהוא שגזל רק כלי א') לא הו"ל הילך עד שיהא מוכן בידו בב"ד, דגולה לא קאי ברשות בעלים, שהרי אין הבעלים יכולים להקדישו (כמ"ש ב"ק טו.).

ה"מ במלווה אבל בפקדון אף שהוא בביתו של נפקד הוי הילך, דפקדון כל היכא דאיתא ברשותא דמרא איתא (ש"ך), ונראה דהוא הדין בשני שותפים שהיו מתעסקים יחד בסחורה ובחובות ואחד תובע לחבירו והשני הודה לו במקצת מחובות, דזה נמי הוי הילך, דכל מה שמודה הוא בחזקת השותפות וברשות חבירו נמי עומד.

ג. "משכון על מה שהודה לו"

סמ"ע (ט): כיון שמשכון לבסוף יפדנו והו"ל כהודאה בעלמא שג"כ לבסוף ישלם לו. מש"ה כתב הריב"ש – שאם נתן לו רשות למכור המשכון הו"ל הילך.

והש"ך (ד) כ' – שצריך שיתן לו רשות למכור בלא רשות ב"ד, הלא"ה כיון שמחוסר שומא לאו הילך הוא (מהב"י בשם הריב"ש).

וכ' בדק הבית בשם הריטב"א – אם המשכון דמיו קצובים ונתן לו מיד בפרעון גמור, הוי הילך.

קצות החושן: נתינת משכון לפרעון –

כ' הריטב"א: נתן משכון על מקצת שהודה לא הו"ל הילך, אפילו ירצה לתת בפרעון גמור, שלא יכול לחייבו בפרעון אלא במעות.

לפיכך גם עכשיו שמודה בו יסמוך עליו. מה שאין כן בפקדון שבא לתת לו עכשיו. והש"ך (ה) כ' - שהעיקר כהר"י מיגא"ש, דמשכון לא הו"ל הילך. וכ"כ הר"ן, נמ"י, ח' ריטב"א וש"פ.¹

"אפילו שטר חסוב הילך"

סמ"ע (י): ובע"ש כתב - לא מסתבר ששטר יהא הילך, דקשה להוציא אף בשטר. ודבריו תמוהים - שהרי לפי ב"מ (ד.) הוי הילך.

ומזה כתב בעה"ט: שאף משכון הוי הילך, שהרי שטר חשיב הילך אע"פ שלא נותן לו אותו דבר עצמו, כ"ש משכון שנותן לו משכון דחשיב הילך.

סמ"ע: מזה יש ללמוד שלסברא זו דה"ה אם תבעו בע"פ מנה, וזה הודה לו ב 50 וכתב לו מיד שטר על ה - 50 באחריות נכסים ומסר לו - הוי ג"כ הילך, שאף שנותן לו עתה שטר הו"ל הילך. מ"מ לסברא ראשונה - שרק שהיה לו שטר קודם ועיקר סמיכתו מתחילה היה עליו,

סעיף ב: הודה לו בכלי אחד, וא"ל שנפחת דמיו

סעיף ב: * תבעו שני כלים, והודה לו באחד מהם, ואמר לו: הילך, וטען התובע שנשתמש בזה שהוא מודה לו ונפחת מדמיו (אבל אם לא נפחת מדמיו הוי הילך אפילו הוא בביתו - ש"ך), והוא מודה לו (או שכוול יודע - טור) - אין זה הילך. **ב.** תבעו מאתים, והודה לו במנה, והוא בענין שלא היה יכול לכפור באותו מנה, כגון שאותו מנה הוא מעשה בית דין - לא מקרי הודאה במקצת.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

אין זה הילך. ב"י - דהוי כחפר בקרקע שחין ומערות (שנפחת מדמיו) דלא הילך הוא (ב"ק ק:). כ' הב"י: אם יש עדים - אבל בלא עדים רק ע"פ טענת התובע דנפחת דמיו, הוי הנתבע מחויב שבועה שלא נפחת ולהיפטר,

א. בעה"ת: תבעו שני כלים והודה לו באחד מהם ואמר לו הילך, וטען התובע שנשתמש בזה, ומודה לו, ונפחת מדמיו, אם יש עדים בזה או שהוא עצמו מודה -

שאינן חייב לפורעו במעות, ועוד שאם יאנס המשכון גובה זה מעותיו ע"פ הודאתו. מיהו כשמשכנו שלא בשעת הלוואתו כיון שקונה משכון לגמרי אף לאונסים הו"ל הילך. וכ"מ בריטב"א, הר"ן, ונמ"י.

¹ המשך הש"ך - ואע"ג שב (פח/כט) - כת"י שיש בו נאמנות, כיון שאינו יכול לכפור הו"ל הילך (וא"כ גם במשכון נאמר שלא יכול לכפור!) היינו משום ששם לא יכול לכפור כלל במעות שתובעו וא"כ הוי מודה במקצת באותו דבר שתובעו. מה שאין כן כאן שיכול לכפור במעות

של נתבע - נשבע נתבע שלא נפחת
ופטור.

"אין זה הילך"

סמ"ע (יב): ואם החזיר לו הכלי (שלא
בתורת משכון) וגם את הדמים שנפחת הכלי,
לכו"ע הו"ל הילך.

ב. "שאינו יכול לכפור"

קצות החושן (ה): הודה בממון שאין יכול
לכפור מאיזה טעם פטור משבועה?

• ת' הרא"ש - כל ממון שאין יכול לכפור,
כגון שהוא מעשה ב"ד, הו"ל הילך ופטור
משבועה.

• אבל בד"ה כ' - דלא הו"ל הילך, שהרי
לא מסר לו כלום. אלא כל ממון שאין
יכול לכפור לא הוי מודה במקצת, דלא
מיקרי מודה במקצת אלא כשמודה בדבר
שיכל לכפור.

ולפי בד"ה - דס"ל שכל דבר שאין יכול
לכפור לא הוי מודה במקצת, אם העידו
עדים על 50 ועדיין לא פרע, כיון דהוי
דבר שאין יכול לכפור לא הוי מודה
במקצת (וישלם רק 50).

ורבי חייא קיימתא מיירי שהעדים לא
העידו שעדיין לא פרע שאז לא הוי החיוב
ברור (שיכול לומר פרעתי) ואמר להד"מ -
אז הוי מודה במקצת.

אבל אינו חייב על השאר שבועה מודה
במקצת. אבל כשיש עדים הוי מודה
במקצת.

ב.כ' הרא"ש: תבעו מאתים והודה לו
במנה, והוא בענין שלא היה יכול לכפור
באותו מנה שהודה, כגון שאם היה כופר
בו היה טוען אחר מעשה בית דין - פטור
משבועת מודה במקצת, שאותו מודה
שהודה הוי ילך כיון דאין לו טענה ליפטור
ממנו, ואאידך מנה הוה ליה כופר בכל
ופטור משבועה. וכ"ה בירושלמי.

כ' בבד"ה - תימה הרי קי"ל דלא מיקרי
הילך אלא כשנותן מיד בב"ד, וא"כ בני"ד
לא הו"ל הילך? אבל יש לקיים דין זה
מטעם אחר, דלא מיקרי מודה במקצת אלא
כשמודה בדבר שיכל לכפור, אבל בדבר
שלא יכל לכפור לא מיקרי מודה ולא הוי
מודה במקצת, כמ"ש הרי"ף והרמב"ם.

[כלומר: המודה בדבר שלא יכל לכפור

לפי הרא"ש - פטור, מפני שהוי הילך.

לפי בד"ה - פטור, דלא הוי מודה במקצת.]

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "והוא מודה לו (או שידוע)"

סמ"ע (יא): פי' אם הנתבע מודה לו או
שהוא ידוע בעדים שנפחת דמיו, שאם רק
טוען התובע שנפחת ואין עדים או הודאתו

סעיף ג: אם מערים לומר הילך להיפטור מהשבועה

סעיף ג: אם נראה לדיין שהוא מערים לומר הילך לדחות שבועת התורה
מעליו - חייב להישבע שבועת התורה.

דאם נראה לדיין שהוא מערים לומר הילך לדחות שבועת התורה מעליו – חייב להישבע שבועת התורה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אם נראה"

ש"ך (י): כל מקום שיש ב' דעות אם חייב שבועה או לא – לא מחייבים אותו שבועה (רא"ש, טור). ולפי שהנתבע יכול לומר קי"ל כמאן דפטר. כ"כ הר"י מטארני, ת' לב, מהרשד"ם, מהרי לבית הלוי. כ"כ נתיבות.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

שבועות (מ:): אמר שמואל – טענו חיטים וקדם והודה בשעורים (לפני שהוא יטען גם שעורים): אם כמערים – חייב, ואם כמתכוון – פטור.

פרש"י: אם כמערים – אם נראה לב"ד שקפץ להודות לפני שטענו גם שעורים ויתחייב במודה במקצת של שעורים – חייב שבועה, אם יטען שניהם לי בידך. כמתכוון – להשיב לו על טענתו ולא כקופץ פטור. ✓ כ"פ בעה"ת בשם ר"י הלוי והר"ח –

סעיף ד: מודה רק בכלי, א"ל אין זה כלי שלי

סעיף ד: א. אמר ליה: מנה וכלי יש לי בידך, אין לך בידי אלא הכלי והילך, ואמר התובע: אין זה הכלי שלי – הרי זה (הנתבע) נשבע היסת וכולל בשבועתו שזה כליו.

ואם הודה הנתבע שאין זה כליו, אלא שנתחלף לו (וכלי שלו נאבד, שאם ישנו בביתו של שואל או נפקד הוי ליה הילך – ש"ך), אף על פי ששווה כמו כליו – צריך לשבע שבועה דאורייתא (וכלי זה שבידו הוי משכון תחת האחר שנתחלף), [רמב"ם].

ב. (ולמ"ד למשכון מקרי הילך, לא גרע זה ממשכון) [טור]. ונראה לי דווקא אס שוויו כמו הכלי שטובע אותו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "לא גרע זה ממשכון"

ערוך השלחן (ה): ואם מחליט לו הכלי לכו"ע הו"ל הילך. וכן אם הנתבע מכחישו ואומר שזהו כלי שלו ולא נפחתה מכמו שהיתה, הרי זה נשבע היסת וכולל בשבועתו שהיא כלי שלו, ואף אם התובע צווח שאין זו הכלי שלו ואינה שווה ככלי שלו.

סמ"ע (יג): לא מוכרע, ש"ל דגרע כיון שאינו רוצה להניח בידו דבר שאינו שלו ואינו חפץ בו. מה שאין כן במשכון שעומד לפדותו מידו.

סעיף ה: אין מודה במקצת מתוך טענתו

סעיף ה: א אין שבועה למודה מקצת בכופר בכל ומחוייב מתוך טענתו,

כגון שתבעו מנה והוא אומר: לא לויתי [ובאו עדים ואמרו שלוה חמשים] וחזר ואמר: לויתי חמשים ופרעתיך, שהוחזק כפרן לאותו ממון (שאינו נאמן ומשלם 50, אף שעכשו הוי מודה במקצת, קמ"ל דאין שבועת מודה במקצת).

ב וכן אין המתחייב במקצת מתוך טענת הכפירה (וטעמו דכתיב "אשר יאמר כי הוא זה", דצריך להיות הודאתו מפי עצמו – סמ"ע) מחוייב שבועת התורה **ג** (וע"ל סימן ע"ה סעיף ה').

פלוגית ומנה מהלוואה אחרת שהלוויתך בזמן אחר כך וכך. והנתבע משיבו אין לך בידי כלום לפי שמהלוואה ראשונה פרעתיך כך וכך ומהלוואה שניה פרעתיך כך וכך.

ומתוך טענתם הכירו הבית דין שעדיין חייב לו מאותם שתי הלוואות עשרים דינרים – הוה ליה כשנים מעידים אותו שיש בידו חמישים, שהרי הב"ד עדים במה שהודה שנשאר עליו וישבע שבועה מן התורה על השאר (כדברי חייא) [בעל התרומה].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א "אין שבועה... ומחוייב מתוך

טענת

סמ"ע (יד): בת' הרשב"א הביאה ב"י (סימן ע"ה) מבואר יותר – שאם תבעו מנה וכפר ובאו אם ב' עדים והעידו שלוה 50 וחזר ואמר לויתי 50 ופרעתי: לגבי ה 50 שהודה – ווודאי צריך לשלם,

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א רשב"א בת': אין שבועה למודה במקצת דווקא שהודה ממש שחייב במקצת, אבל כופר הכל אלא שהתחייב מתוך טענתו לא, כגון שתבעו מנה ואמר שלא לוה, וחזר ואמר שלוה 50 ופרע, שהוחזק כפרן לאותו ממון (שאם לא לוה ווודאי לא פרע, ונמצא שצריך לשלם 50) לא מיקרי מודה במקצת.

ב רשב"א בת' אחרת: שמעון כפר בכל מול ראובן שנפטר בהיסת. זולתי על ריבית ששילם שמעון ריבית (ובזה לא נשאר חייב לראובן, ריבית זו לא נקראת פרעון), שמעון חייב אותו סך ריבית לראובן, מ"מ לא הוי מודה במקצת להתחייב שבועה דאורייתא על מה שכפר, שאין המתחייב במקצת מתוך טענת כפירה כמודה במקצת מפורש בפיו, כדכתיב "אשר יאמר כי הוא זה".

ג שו"ע (עה/ה): מנה לי בידך מהלוואה

השניים, שהרי לא הודה במקצת אלא נתחייב ע"פ ב"ד.

ויש חולקים בכל זה (הש"ך סק"ב) – כיון שעכ"פ ע"פ עדים או ע"פ טענת עצמו נתחייב לתובע מדין תורה מקצת הטענה, הוי מודה במקצת וחייב שבועה דאורייתא, שלא תהא הודאת פיו גדולה מהתחייבות ע"פ ב"ד.

אבל כשהב"ד חייבוהו במקצת לפי שאינו נאמן בטענתו אין זה מודה במקצת, שהרי לפי דבריו אינו חייב כלום. וכן כשנתחייב ע"פ עד אחד אינו כמודה במקצת.

ב. **"ואין המתחייב במקצת"**

קצות החושן (ה): אם בשעת התביעה עדיין לא נשבע על חבלתו האם מתחייב שבועת מודה במקצת ?

כ' הר"ן – אם תובעו 50 של הלואה ו 50 של חבלה, ונשבע כבר על חבלתו, והנתבע כופר בכל, כיון שכבר נשבע אנן סהדי ב – 50 של חבלה שחייב והו"ל כעדים שמעידים שחייב 50 והוי מודה במקצת.

וכ' הש"ך (יג) – אבל אם עדיין לא נשבע אפילו ירצה להישבע עכשיו כדין נחבל, לא הוי מודה במקצת.

ולא נראה מהר"ן, שאף אם ירצה להישבע על חבלתו אפילו אחר כמה ימים נעשה החובל מודה במקצת, אבל כ"ז שלא נשבע אינו מודה במקצת. כ"ד הנתיבות.

סמ"ע (טז): מתוך טענתו – כגון שטען שאינו חייב כלום כי כך וכך היה, וטעה

כיון שהחזק כפרן בשני עדים לא נאמן לומר פרעתי (שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי). לגבי 50 שכפר – לא הוי מודה במקצת, כיון שמה שמשלם על ה 50 הראשונים לא מחמת העדים הם שלא ידעו שלא פרע, אלא מכח טענתו "שלא לווה" נתחייב, ולא מיקרי מודה במקצת אלא נשבע על השאר היסת ונפטר.

ולא אמר רבי חייא קמייתא (כששני עדים מעידים שלווה) דהוי מודה במקצת רק כשאמרו לווה ולא פרע.

והש"ך (יב) – חולק על הסמ"ע, אלא הגרסה "ובא עד אחד", שאם באו שני עדים הוי ר' חייא קמייתא שנעשה מודה במקצת שחייב שבועה.

סיכום: ובאו עדים

• סמ"ע – גורס ובאו עדים, דבלא"ה הא יכול לשנות מפטור לפטור (מלהד"מ ללויתי ופרעתי), שאף ב' עדים לא הוי העדאת עדים הואיל ולא מעידים שלא שפרע.

• והש"ך – הוי העדאת עדים, והגיה "ועד אחד מעיד".

נפק"מ: כשבאו ב' עדים

• לפי הסמ"ע – לא הוי מודה במקצת.
• ולפי הש"ך – הוי מודה במקצת ע"פ ר' חייא קמייתא (שזוהי גזרת הכתוב).

"מחוייב מתוך טענתו"

ערוך השלחן: ה"ה כשתבע ממנו מנה ומשיבו: 50 לא ידעתי אם פרעתיך, ו 50 אינו מגיע לך כלל, שדינו לשלם 50 שאינו יודע – עם כל זאת אין דינו כמודה במקצת להתחייב על ה- 50

אבל איני חייב לך שפרעתי אתמול כו"כ והיו כו"כ, ומתוך דבריו נראה שנשאר חייב – זה מיקרי מודה במקצת (כמ"ש המחבר עה/ה).

וסבר שבהיותו כך הוא פטור, והב"ד אינן מאמינים לו שכך היה וחייבוהו במקצת (כמ"ש הרמ"א עה/ה). או כעין שכתב הרשב"א – טוען שנתתי עברוך ריבית.

סעיף ו: הודה במקצת ועד אחד מסייע לו

סעיף ו חלק 1: א. הודה במקצת, ועד אחד מסייעו: י"א – שפוטרו משבועה

[טור בשם הרא"ש], ב. וי"א – שאינו פוטרו. ג. הגה: והעיקר כסברא הראשונה, וכן לאוי להורות [טור סי' פ"ד בשם בעל התרומות].

ד. (והוא הדין כשכתיבת יד התובע מסייע לנתבע, שפטור משבועה) [מהרי"ק שורש קצ"ג]...

ג. כ' ד"מ (ע"ה סק"ז) בשם ת' מימוני: לעניין הלכה נקטינן כהתוס', רא"ש, רמ"מ, טור ותה"ד – שעד המסייע פטור משבועה.

ענפי הלכה (האחרונים)

א. "י"א שפוטרו משבועה"

ש"ך (יד): מ"מ יש לו עליו חרם סתם. כן מוכח בטור (ס"ס פ"ד). נתיבות (ח' ו) – יש לחלק, אם טוען ברי יכול להטיל חרם, אבל בטוען שמא פטור מחרם כיון שעד אחד מסייעו. כ"כ אורים (טו) ופת"ש.

וכ' ח' רעק"א: אם היה עליו תחילה חרם סתם ויש לו עד אחד המסייעו פטור מהחרם.

ג. "העיקר כסברא ראשונה"

סמ"ע (יז): נתבאר בסימן (ע"ה-ב) דטעם

שורשי הלכה (המקורות)

הודה במקצת ועד אחד מסייעו

• א. תוס' – עד אחד המסייע פטור משבועה.

כ"כ הרא"ש בשם הרמ"מ – והראיה שבועות (מ.) "לכל עוון ולכל חטאת" עד אחד אינו קם, אבל קם הוא לשבועה. ולא מיעט הפסוק בין חיוב שבועה לפטור שבועה (ולכן ע"א פטור משבועה). ועוד דאי מהני עד אחד לתובע לחייב הנתבע (המוחזק) שבועה, ק"ו שיועיל לנתבע המוחזק להיפטר משבועה.

• ב. אבל הרב יונה – מקשה על שיטה זו. כ"ד סמ"ג ע"פ הירושלמי – דע"א אינו פטור משבועה. כ"ד בעה"ת, רמב"ם, הרמ"ה.

• והרשב"א – בשבועה דרבנן פטור אבל לא בשבועה דאורייתא.

הממון אי אפשר להוציא. אבל כשהיה חייב שבועת שומרים או מודה במקצת ויש תרי ותרי לגבי ממון א"כ לא יצא מספק ממון ונשאר חיוב שבועה עליו.

ואע"פ שבספק שבועה לקולא, ה"ד כשהספק אם חייב שבועה, אבל כאן שהספק אם חייב ממון ולא ספק בשבועה, ה"ז נשבע.

ולפ"ז: עד כנגד עד שלא באו לעניין ממון אלא לחייב ולפטור משבועה, ל"א סלק עדותם וא"כ נשאר לנו ספק, וספק שבועה לקולא כמו שפסק תה"ד (דלא כהש"ך).

מ"מ יש לדחות סברת תה"ד מטעם אחר, שעד אחד בהכחשה לאו כלום הוא, א"כ אין עד המסייע פוטר כיון שיש אחר מכחישו.

"וכן ראוי להורות"

ש"ך (טז): מיהו כשחייב שבועה ומתוך שאינו יכול להישבע משלם, אין עד המסייע פוטר משבועה. (וביאר ערוך השלחן – טעמו שאע"פ שעד המסייע פוטר ממילא משבועה, ואין שייך בו מתוך שאינו יכול להישבע משלם, מ"מ כיון שבלא העד היה חייב לשלם נמצא שע"א פוטר ממון, וע"א לא יכול לפטור ממון).

כ' קצות החושן (ט) – הש"ך למד זה מהרא"ש שכ': יש מקשים מב"מ (לו). שומר שמסר לשומר חייב, שא"ל אתה נאמן לי בשבועה ולא השני. ואמאי יפטרנו שומר שני משבועתו כעד המסייע (שהרי אינו נוגע בעדות)? ותירץ – ל"ק דחיובו של הראשון כיון שאינו יכול

הפוטר הוא דס"ל דק"ו הוא, דאם מהני עד אחד להתובע ומזיק להתובע המוחזק להישבע, ק"ו דיועיל העד להתובע המוחזק להפטר משבועה.

"עד המסייע"

ש"ך (טו): כ' תה"ד – עד המסייע פוטר משבועה אף במודה במקצת וגם בשבועת השומרים, ואף שיש עד אחר מכחישו, עד המסייע פטור משבועה.

ומ"ש שעד המסייע פטור אף כשיש עד המכחיש – אינו מחוור, שהרי כשנעמיד עד המכחישו מול עד שמסייעו נסלק עדותם כמאן דליתא וחייב שבועה דאורייתא כמקודם משום שומרים או מודה במקצת.

וגם בשתי כתי עדים המכחישות זא"ז אמרינן סלק עדותן וכמאן דליתא ואז היה חייב שבועה. ואין לחלק אם באו העדים יחד או בזה אחר זה.

ה"ה איפכא: אם היה רק עד המסייע ופטרוהו ב"ד, ואח"כ בא עד המכחישו, מבטלים את שני העדים ונשבע כמקודם (ללא עדים כלל).

וכ' קצות החושן (ח) – מ"ש הש"ך "גם בשתי כיתי עדים המכחישות זא"ז סלק עדותן", קשה: שהש"ך עצמו (עב/סק"ב) כ' – כשיש שני עדים המעידים על השטר שהוא פרוע, ושנים מעידים שאינו פרוע – מספק השטר פרוע. ול"א סלק עדותן ויגבה בשטר?

ותירץ אחי מהר"ר יהודה – שאני עדות לעניין ממון שלא מוציאים ממון בספק דתרי ותרי, כיון שיש לנו ספק בעיקר

פת"ש (ב): כ' שער המשפט – שהרמ"א (עה/כג) כ' – האומר הוגד לי מפי נאמן אפילו קרוב שלו משביעים אותו. ולפ"ז הא דקי"ל עד המסייע פוטר משבועה משום ק"ו, א"כ בשבועת היסת עד המסייע פוטר מהיסת אף עד הקרוב, שאם עד קרוב מחייב היסת כ"ש שפוטר. מ"מ ת' בית אפרים – חולק עליו, קרוב מהני לחייב היסת ולא לפטור. כ"ד מחנ"א – בשבועה דרבנן עד קרוב שנתרחק פוטר משבועה (ולא בעד קרוב ממש). כ"ד משכונות יעקב.

פת"ש (ו) בשם שב הכהן: לאו דווקא עד המסייע אומר ממש כדבריו, אלא כל ששמע כדבריו סגי, כגון: שהוא אומר שפרע ועד המסייע אומר שהודה התובע בפני ובפני עוד אחר שאינו חייב לו כלום.

ד. "וי"א דה"ה כתיבת יד"

ש"ך (יז): דכת"י עדיף מעד אחד, ואף למ"ד עד המסייע אינו פוטר, בכת"י פוטר משבועה, דכת"י כמאה עדים.

להישבע (מתוך שאינו יכול להישבע משלם) ולכך נתחייב בממון, ואין עד אחד פוטר ממון.

ומזה למד הש"ך דכשחייב מתוך שאינו יכול להישבע משלם, עד המסייע אינו פוטר.

ולענ"ד – מ"ש נתחייב ממון, כאן לא הוי חיוב ממון (בגלל העד) שהרי בטוען אינו יודע וע"א מעיד שחייב לשלם מתוך שאינו יכול להישבע משלם, ול"א איך עד אחד מחייב ממון! משמע שע"א בא לשבועה בלבד וכיון שאינו יכול להישבע ממילא משלם, ולכן אף כשעד אחד מחייב מתוך שאינו יכול להישבע משלם עד המסייע יפטר משבועה.

וחייבו של שומר שמסר לשומר מלבד מתוך שאינו יכול להישבע משלם, עוד נוסף עליו חיוב ממון ממש, שהרי כשמסר לשני פשע ונשתעבד, ואח"כ שנאנס ביד שני הו"ל לגבי ראשון איני יודע אם פרעתין שחייב ממון אף בלא 'מתוך שאינו יכול להישבע משלם', ובזה ווודאי אין עד המסייע פוטר, שדווקא כשחייבו משום שאינו יכול להישבע שאז עד המסייע פוטר.

סעיף ו: עוד מקרים שעד המסייע פוטר משבועה

סעיף ו חלק 2: "וי"א דה"ה בנשבע ונוטל, אם יש לו עד המסייע, נוטל בלא שבועה.

ב. מי שנתחייב שבועה והפכה על שכנגדו, ויש לו (לכנגדו) עד המסייע, פטור מן השבועה [תשובת מיימוני].

ג. והא לאמרינן עד אחד המסייע פוטר מן השבועה, היינו דווקא שטוען הנתבע טענה שאפשר להאמינו בלא מיגו. אבל אם אין מאמינין אותו אלא מכח מיגו דטוען טענה אחרת, כריך להישבע כאילו טען הטענה האחרת [מרדכי].

משועבדים) אלא שחכמים הטילו עליו שבועה כשיש עד המסייע – נוטל בלא שבועה.

אבל אותם שלא היה להם ליטול מהתורה אף בשבועה (שכיר, נגזל) אלא שחכמים תיקנו שיטול ובלבד שישבע – ל"א עד המסייע פוטר משבועה, דאין לך אלא מה שתיקנו חכמים (רק בשבועה), וכ"פ התומים.

ב. **"ויש לו עד המסייע"**

סמ"ע (יח): פירוש למי שנהפכה עליו שבועה (התובע) יש לו עד המסייע לטענתו (נוטל בלא שבועה).

וא"ת הלא כשיש עד המסייע (לתובע) א"כ הנתבע חייב שבועה דאורייתא (נגד העד), ואז אין יכול להפך השבועה דאורייתא על התובע? י"ל דמיירי דאחר שהיפך עליו השבועה נודע לו שיש לו עד המסייע, ולא מצי הנתבע למימר אדעתא דהכי לא הפכתי השבועה, כיון שלא היתה דעתו להישבע אפילו היסת, כל שכן שלא היה נשבע שבועה דאורייתא נגד העד. א"נ מיירי שהתובע נתרצה להישבע שבועה דאורייתא וליטול, וכמו שכתב המחבר בסמוך.

והש"ך תירץ – דמשכחת בעבדים שטרות וקרקעות (שאין נשבעים עליהם דאורייתא

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב.ד"מ (ע"ה סק"ז) בשם ת' מימוני: ואם נתחייב ראובן שבועה והפכה על שמעון ויש לשמעון עד אחד כדבריו – נוטל בלא שבועה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"נשבע ונוטל"**

ש"ך (יט): מלבד בחשוד (שהפכו על התובע להישבע וליטול) עד המסייע לא פוטר התובע, שאם לא כן כל מי שיש לו עד אחד יוציא ממון מהחשוד בלא שבועה (ונמצא עד אחד מוציא ממון).

נתיבות (ביאורים ה') – קשה הרי כל שבועה הבאה על ידי עד אחד והפכו, לא נפטר התובע משבועה מחמת עד המסייעו, אלא טעמו של הש"ך במודה במקצת שחשוד שהפך השבועה על התובע ויש לו עד המסייע – אינו פוטר התובע משבועה, שאם לא כן ילווה לחשוד פרוטה ויתבע ממנו מנה, ויודה החשוד בפרוטה ויוציא ממנו התובע המנה ע"פ עד אחד המסייעו בלא שבועה.

פת"ש (ז) בשם ת' חוט השני: אילו הרשות בידי הייתי מחלק כך – כל שדינו ליטול מהתורה בלא שבועה (פוגם שטרו, נפרע שלא בפניו ומנכסים

ד. אבל הרא"ש – אם נשבע לפורעו בזמנים ידועים, יזהירוהו באותה שבועה שכבר נשבע שהיא אמת. כ"כ הסמ"ע.⁶

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "בין של תורה"

סמ"ע (מב): אדלעיל קאי אמה שכתב צריך להישבע בשם או באחד מן הכינויים, בין של תורה וכו'. ומה דסגי בכינוי דכתיב "ואשביעך בשם אלוקי השמים" ואלוקי השמים כינוי הוא (אשירי).

ג. "שאינו נפטר בשבועה הראשונה"

סמ"ע (מג): טעמייהו, לפי שבשבועה שנשבע בראשונה עדיין לא יצא שקר מפיו, מה שאין כן בשבועה האחרונה שבאה על דבר שכבר נעשה ואם משקר בה הרי הוא מוציא שקר מפיו, לכך החמירו עליה טפי.

והוסיף ט"ז – וכן אם עשו מקודם תקיעת כף, אע"ג דחומר תקיעת כף כשבועה, מ"מ אינו יוצא י"ח שבועה בזה. ולכן צריך לחזור ולהישבע. כ"כ או"ת.

שם: שבועה מעומד, ות"ח מיושב. ופסק רמב"ם – שאם אחר נשבע מיושב אין צריך לחזור. ב"י: ולמד כן מנשבע בתפילין שבדיעבד אינו חוזר.

ב. כ' הרמב"ם: נשבע בשם או באחד מכל הכינויים, בין שבועת התורה או דרבנן, בין על טענת ווודאי בין על טענת ספק.

ג. כ' הגהות מרדכי בשם הר"ם: ראובן ושמעון עשו עיסקא ואמר ראובן לשמעון תן לי אמונת שמים שתחלוק עמי כל מה שתרוויח. לימים באו לחלק הריווח, א"ל ראובן תשבע לי שלא הרווחת יותר. א"ל שמעון כבר נתתי לך אמונתי שהיא כמו שבועה – הדין עם ראובן שצריך להישבע.

כ"כ הרשב"א בת' – שנים שנתעצמו בדין ונשבעו שלא יטענו אלא אמת. ואח"כ נתחייב אחד שבועה לחבירו – אינו נפטר בשבועה ראשונה, כיון שמה שנשבע עדיין לא יצא דבר שקר מפיו, ושבועה אחרונה שצריך להישבע שפרע ואם לא פרע מוציא דבר שקר מפיו וחמירא טפי.

סעיף יז: סדר שבועות הדיינים

רשב"א – ס"ל כרש"י שאינו נעשה חשוד אלא בשבועה לשעבר ולא להבא, לפיכך לא נפטר בשבועה ראשונה, שבשבועה שנשבע לא יצא דבר שקר מפיו. והרא"ש – ס"ל כר"ת, שאפילו שבועה להבא נשעה חשוד, לפיכך די בשבועה ראשונה.

או בכינוי אלא שאינה בנקיטת חפץ, ולא הודה לו הראב"ד.

⁶ הגהות והערות: מחלוקת רשב"א והרא"ש תלוי במחלוקת רש"י ור"ת בעובר על שבועת ביטוי להבא אם נעשה חשוד:

סעיף יז: א. סדר שבועת הדיינים כך: הנשבע אוהו ס"ת בזרועו, ועומד

ונשבע בשם או בכינוי, בשבועה או באלה (פירוש בין בשבועה או באלה, בין יוצא מפיו או מפי הדיינים – סמ"ע), מפיו או מפי הדיינים.

כיצד מפיו, אומר: הריני נשבע בשם אלהי ישראל, או: הריני נשבע במי ששמו רחום או: במי ששמו חנון שאיני חייב לזה כלום. וכן אם אמר: הרי הוא ארור לה' אלהי ישראל, או: הרי הוא ארור למי ששמו רחום, או: למי ששמו חנון אם יש לזה אצלי כלום.

כיצד מפי הדיינים, משביעין אנו אותך בשם אלהי ישראל או: במי ששמו חנון שאין לזה בידך כלום, והוא עונה: אמן, או שיאמרו: הרי פלוני בן פלוני ארור לה' אלהי ישראל, או: למי ששמו חנון אם יש לפלוני אצלו ממון ולא יודה לו, והוא עונה: אמן [הכל מהרמב"ם שבועות יא, ח].

ב. הגה: י"א לטובת הדיינים כריכה להיות לפני מנין [מהרי"ו וב"י בשם רשב"א], לו ציוס הכניסה (דאז רבים שכיחי בב"ד – סמ"ע), [כל בו], ולח לחיתי נוהגין כן.

סמ"ע (מה): כ' הטור – בין של תורה בין של דבריהם, בין על טענת ווודאי או ספק כך הוא נשבע.

"הרי הוא בארור"

סמ"ע (מז): ואומר בלשון נוכח "הריני מקולל להשם אם יש בידי משל פלוני...". כ"כ האורים.

ושער במשפט (טז) כ' בלשון: "הרי פלוני בן פלוני ארור אם יש לפלוני אצלו ממון ולא יודה לו", והוא עונה אמן.

ב. **"ולא ראיתי נוהגין כן"**

פת"ש (יח): כ' בת' נודע ביהודה – אישה שהיא חלושה ואין בכחה לצאת מביתה, ורצונה להישבע בביתה בפני השמשים, אף שהמנהג פה שכל השבועות המה

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כסף משנה: מקורות הרמב"ם – מ"ש אוהו ס"ת בזרועו וכו' – לעיל סעיף ט"ו (דף ל"ח: צריך לאתפוס חפצא בידיה).

ומ"ש ונשבע בשם או בכינוי – שם וכדרבנן.

ומ"ש מפיו או מפי הדיינים – דף ל"ו: שאם השביעו התובע וענה אחריו אמן חייב.

מ"ש ארור לה' אלהי ישראל – שם (לו.): תנא: ארור – בו נידוי, בו קללה, בו שבועה. בו נידוי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"סדר שבועת דיינים"**

כ' בב"י: מצאתי כתוב – מי שמחויב שבועה וקפץ ונשבע, יחזור וישבע ע"ד ב"ד. כ"כ רי"ו בשם ר"ת.

דווקא בבית הכנסת, אך אין דנין שאי אפשר, ולכן תשבע בביתה, אך בפני עשרה, כיון שלא נהגתי כמנהג להשביע בבית כנסת מ"מ צריך מניין.

סעיף יזז: לשון שבועת היסת

סעיף יזז: להרמב"ם, אף שבועת היסת בשם או בכינוי או בשבועה או באלה, ואין בינה לשבועת הדיינים אלא ששבועת (היסת) אינה בנקיטת חפץ. ולא הודו לו (הרמב"ן והרשב"א), ואמרו דשבועת היסת אינה לא בשם ולא בכינוי, אלא בשבועת סתם או בארור.

"אלא בשבועה סתם"

פת"ש (יט): כ' בשם ת' כנסת יחזקאל – דאף להש"ך (מד) שכתב דהאידינא נוהגים להשביע היסת בשבועה, דווקא בשאר עמי ארצות כדי לאיים עליהם, אבל ת"ח ח"ו לאיים עליו ואין פוסקים עליו רק קבלת חרם בצנעא, וכן המנהג. כ"פ מחנה אפרים.

וכ' עוד ת' כנסת יחזקאל – לפטור ת"ח המומחה לרבים אף מקבלת חרם, מכח עד המסייעו שאמר שידע ברור שלא נשאר החכם חייב אפילו פרוטה. והטור והש"ך איירי בהודה בחוב וטען פרעתי דאיכא דררא דממונא כי ההלוואה אמת, מה שאין כן בטענת להד"ם פטור אף מקבלת חרם בעד המסייעו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"בשבועה או באלה"

סמ"ע (מט): פירוש בין יהא ההיסת באלה או שבועה צריך להזכיר שם או כינוי. וע"ז לא הודו לו, שלא צריך שם או כינוי בהיסת.

"שבועת היסת... שבועה סתם או

בארור"

כ' במשרים: שבועת היסת אינה אלא חרם סתם (סמ"ע). ש"ך – פירוש שאינה בס"ת בכלל אלא שמחרים בשמו (של אדם) בחרם סתם. מיהו האידינא נוהגים להשביע היסת בשבועה שאומר "אני נשבע שאין לזה אצלי כלום".

סעיף יט: שבועה בדורות האחרונים

סעיף יט: י"א שבדורות אחרונים ביטלו שבועה בשם (ואפילו שבועת הדיינים –

סמ"ע), לפי שענשה גדול, ונהגו להשביע בארור.

"ונהגו להשביע בארור"

סמ"ע (נג): ורש"י כתב - ארור בעשרה. והמחבר השמיט תיבת "עשרה" דס"ל שרש"י מצריך עשרה בכל שאר שבועות, וכיון שלא קי"ל הכי בשאר שבועות ה"ה בארור אין צריך עשרה. בארור - וצריך להזכיר השם או כינוי כגון שיאמר "בארור אהא לשם...". ועם כל זאת לא חמור כמו שבועה. אבל תח"ס - גם שבועת האלה בשם עונשה חמור על כל העולם, לכן תיקנו ארור בעשרה (במקום בשם). והובא בפת"ש (כ).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

טור: כתב רש"י - בדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שעונשה גדול. ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה. דארור בו שבועה. כ"כ הרמ"ה - מכי אתו רבנן בתראי דבתר תלמודא נהוג לאישתבועי בארור, דארור בו שבועה משום דחזו דשבועה בשם אלהים טפי ענשה, מיהו אידי ואידי צריך ליה לאנקוטי ס"ת בידיה. כ"כ הר"ן בשם הרי"ף והרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

סעיף כ: כיצד מאיימים על הנשבע

הקדמה:

- שמות (כ, ז) ובמדבר (א, יא): לֹא תִשָּׂא ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנְקֶה ה' אֶת אֲשֶׁר-יִשָּׂא אֶת-שְׁמוֹ לְשׁוֹא (עשרת הדברות). פרש"י: שוא הראשון - שהנשבע לחנם ולהבל, על של עץ עץ ועל אבן אבן. והשוא השני - לשון שקר, שנשבע על עמוד של אבן שהוא של זהב.
- שמות (לד, ז) בעניין חטא העגל: נִצַּר חֶסֶד לְאֲלֹפִים נִשָּׂא עֵזוֹ וַפִּשַׁע וַחֲטָאָה וַנִּקָּה לֹא יִנְקֶה פְקֹדוֹ עֵזוֹן אַבֹּת עַל-בְּנָיִם וְעַל-בְּנֵי בְנָיִם עַל-שְׁלֹשִׁים וְעַל-רַבְעִים. ובשבועות (לט): ונקה לשבים לא ינקה לשאינן שבים, סמ"ע - ובשבועה לא כתוב ונקה כלל.

סעיף כ: א. משביעין אותו בכל לשון שהוא מבין. ויאיימו עליו (פ"י ענין

אימה) קודם שישביעוהו ואומרים לו: הוי יודע שכל העולם נודעוץ בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא "לא תשא" (שמות כ, ז. דברים ה, יא), ובכל העבירות שבתורה (חטא העגל) נאמר 'ונקה' וכאן נאמר לא ונקה (שמות כ, ז; דברים ה, יא). וכל העבירות שבתורה נפרעים ממנו, וכאן ממנו וממשפחתו, ולא עוד אלא

שגורם ליפרע משונאיהם של ישראל, שכל ישראל ערבים זה לזה. כל עבירות שבתורה תולים לו שנים ושלושה דורות, אם יש לו זכות, וכאן נפרעים מיד. דברים שאין אש ומים מכלים אותם (היינו עצים ואבנים שבביתו), שבועת שקר מכלה אותם.

ב. אמר: איני נשבע, פוטרים אותו ונותן מה שטענו חבירו. ג. אם אמר: הריני נשבע, וחבירו תובע העומדים שם אומרים זה לזה "סורו נא מעל אהלי הרשעים האלה" (במדבר טז, כו). ואומרים: "לא על דעתך אנו משביעים אותך, אלא על דעתינו ועל דעת בית דין".

ד. הגה: ואם יש כל רמאות, יש לדיין לומר לו לפרק כשזועתו כל כל רמאות שיש לחשוב בלבו [הרא"ש ונ"י]. וכן יש רשות לדיין להשביע בנקיטת חפץ במקום שאינו כריך [מהרי"ו], או לאיים עוד בלזכרים אחרים, אם יראה לו שיש כורך בלזכר [הר"ן].

שם: ואומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא בסיני לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא. וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה, וכאן נאמר לא ינקה...⁷

ב. שם: אמר איני נשבע פוטרים אותו מיד.

פוטרים אותו מיד

עוד נראה לי שכיון שלא הוזכר בתלמוד דידן אינו אלא שיש ביד הדיין להחמיר עליו בכיוצא בזה כפי מה שעיניו רואות. וכ' פת"ש בשם כנה"ג: ואם לא נהגו חומרות אלו אין המשביע יכול לכפות לעשותם (ת' הגאונים).

כ"כ תח"ס – ולא נהגו בכל זה, ואין להחמיר בזה כלל.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שבועות (לח:): ת"ר – שבועת הדיינים כלשונה נאמרת (כלומר בכל לשון שמבין).

וכ' הרמב"ם: הורו רבותי שאין משביעים אלא בלשון הקודש.

והטור כ' – ואין ראוי לסמוך ע"ז, ואע"פ שנהגו כן מ"מ צריך להודיע לנשבע שיהא מבין ומכיר לשון השבועה.

⁷ כתב הר"ן: בויקרא רבא (פרשה ו אות ג) משמע דכשמשיבין את האדם בספר תורה מביאין לפניו נודות נפוחים. כ"כ בשם גאון שמאיימין עליו בדברים אחרים כגון מטה של מתים ונרות דולקות ושופרות ומתירין הנודות או מבקעין ומכבין הנרות בשעת שבועה.

ומסתברא דלא עבדינן הכי בתלמיד חכם אלא לכתחלה בתפלין ותו לא מידי.

לרש"י – משיצא מב"ד אינו יכול יותר לחזור בו, לפיכך פוטרים אותו ואין משהים אותו כאן שלא יוכל לחזור בו, וישלם בע"כ. כ"ד התוס' והראש. לר"ת – כ"ז שלא שילם יכול לחזור בו, לפיכך ממהרים לפורעו שלא יוכל לחזור בו. וכן נראה מדברי הרמב"ם, שכתב פוטרין אותו מיד ונותן מה שטוענו חבירו.

ג. **ועוד שם:** ואם אמר הריני נשבע – העומדין שם אומרים זה לזה: "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו'." וכשמשיעין אותו, אומרים לו: הוי יודע, שלא על דעתך אנו משיעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד...

וממשפחתו – פירוש, בשאר עבירות (דכתיב "ושמתי את פני באיש ההוא ובמשפחתו") המשפחה מקבלת עונש קל יותר מהחוטא, אבל בשבועה גם משפחתו נענשת באותו עונש של החוטא.

שם (לט:): בשלמא ההיא דקא משתבע קאי אאיסורא, אלא ההוא שמשביע אמאי? כדתניא – "שבועת ה' תהיה בין שניהם" שבועה חלה על שניהם. ופרש"י: ששניהם נענשים שלא דקדק למסור ממונו ביד איש נאמן ובאו לידי חילול ה'.

ב. **"פוטרים אותו ונותן"**

סמ"ע (ס): פירוש מכוח שפוטרים אותו דהיינו מסלקים אותו שיצא שאז אינו יכול לחזור בו וצריך לשלם. כ"ד רש"י, תוס' והרא"ש.

אבל הגהות בשם התוס' – בין שניהם ממ"נ אינה יוצאה בלא עונש, אם נשבע לשקר זה נענש, ואם נשבע לאמת המשביעו נענש שהשביעו לשווא. וכ"פ ר"ח והסמ"ג.

והר"ן כ' – שלרש"י אף שלא שיצא כל שנסתלקו מאותו עניין שוב אינו יכול לחזור בו. וכנ"ד הרמב"ם.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**
א. **"נפרעים ממנו וממשפחתו"**
סמ"ע (נו): הטור כתב וממשפחתו

ד. **"לומר לו לפרק"**

סמ"ע (סא): כיון שרואה שחבירו מוכן להישבע וזה ממשיך לתבוע ממנו, ולא השווה עמו שלא יגרום לשבועה – הרי גם הוא נקרא רשע.

ד. **"לומר לו לפרק"**

סמ"ע (ג): ולא סגי במה שנשבע ע"ד ב"ד, אלא יש לדיין לומר לו לפרש בשבועתו כל צד רמאות שיש לחשוב בלבו.

סמ"ע (נו): הטור כתב וממשפחתו

סעיף כא: איום בשבועת ספק ושבועת היסת

סעיף כא: אין מאיימין אלא בשבועת הדיינים שהיא ע"י טענת ווודאי וכפירה, בין שהיתה מן התורה בין מדבריהם. אבל על שבועה שנתחייב בה בטענת ספק, בין מן התורה בין מדבריהם, וכן בשבועת היסת, אינו צריך איום. ואעפ"כ צריכים הדיינים לפצור בבעלי דינים, אולי יחזרו בהם עד שלא תהיה שם שבועה כלל [רמב"ם שבועות פ"א].

יש לתמוה למה לא נאמר בה כעין דאורייתא תיקון.

ב. "לפצור בבעלי דינים"

פת"ש (כב) בשם ת' חתם סופר: מניין לנו שאף שבועת אמת עבירה היא, ומניין למדרש בדוגמא של ינאי שאלף עיירות יכולים להיחרב בגלל עוון שבועת אמת? יש לזה רמז בקהלת (ט/ב): "הַפֶּל פֶּאֶשֶׁר לְפַל מְקַרְהָ אֶחָד לְצַדִּיק וְלַרְשָׁע לְטוֹב וְלַטְהוֹר וְלַטָּמֵא וְלַזֵּבֵחַ וְלַאֲשֶׁר אֵינָנו זֹכְרִים כְּטוֹב כְּחֶטְא הַנְּשַׁפֵּעַ פֶּאֶשֶׁר שְׁבוּעָה יָרָא", שפורש מלהישבע אפילו על האמת מיראת כבוד ה', ומטעם שלא ירגיל להישבע ויבוא ח"ו למעול בשבועה. ומ"ש הפסוק "ובשמו תשבע" רק לומר שאם נשבע אינו לוקה מ"מ אסור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "שהיא על טענה ווודאית"

סמ"ע (זז): כיון שהתובע נגדו וטוענו ווודאי, יש רגליים לדבר קצת שזה ישבע לשקר. לכן מאיימים עליו. מה שאין כן כשטוענו בספק או שבועת היסת אף שטוענו ווודאי כיון שהשבועה קלה (בלא נקיטת חפץ) – אין צריך איום.

ובכסף משנה כ' – כשנשבע בטענת ספק לא מאיימים, כיון שהאיום נלמד משבועת הדיינים וההיא בוודאי מיירי. וגם שבועת היסת אינה בכלל האיום מפני שכששנינו איום זה כיון שעדיין לא נתקנה שבועת היסת. ומ"מ יש לתמוה שאין זה כדאי להוציא טענת ספק מאיום וגם על שבועת היסת

סעיף כב: הצריך להישבע יכול להחרים כנגדו שלא משביעו חנם

סעיף כב: כל מי שנתחייב שבועה, בין של תורה בין של דבריהם, אפילו היסת, יש לו להחרים סתם, קודם שישבע, על כל מי שטוען עליו דבר שאינו חייב בו כדי להשביעו חנם, ויענה המשביעו: אמן [רמב"ם בשם רבותיו].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"כל שטוענים עליו"

סמ"ע (סח): בין הנשבע ונוטל או הנשבע ונפטר לעולם זה שכנגדו צריך לקבל עליו בחרם.

והט"ז כ' - שבנשבע ונוטל אין צריך קבלת חרם, וכן מי שנתחייב היסת והפכה על שכנגדו אין צריך המהפך לקבל חרם תחילה.

שהרי עיקר טעם החרם שלא יהא כ"א משביע על חנם כדי שיקבל סך מעות ויוותר לו. וזה לא שייך כאן שהרי מה שהפך עליו השבועה היה כדי להציל עצמו מהשבועה.

וכן בנשבע ונוטל שהרי יש לו זכות ליטול ע"י שבועה, ואין חשש שכנגדו מטיל עליו שבועת חנם שהרי חפץ שלא ישבע ולא יטול. כ"כ הנתיבות.

אמנם או"ת - המנהג כהסמ"ע שאף בהיפוך שבועה מחרימים. כ"ד בית אפרים, עטרת צבי.

נתיבות (ח' כ) - וכשנשבעין על טענות ספק כגון בשותפין, גם מקבל חרם.

פת"ש בשם עטרת צבי: מ"מ שבועה דאורייתא שעל ידי עד אחד אין צריך התובע לקבל חרם, כיון שאף אם היה חייב שבועה עד המסייע פוטרם וכ"ש

מחרם.

"ויענה משביעו אמן"

סמ"ע (סט): קשה - בשו"ע (עא/ח) פסק כשמחרימים אין צריך לענות אמן?

• וי"ל - שבאמת אין צריך לענות אמן, ולכן שם שרוצה הנתבע לצאת מבית הכנסת אין צריך לענות אמן, אבל כאן שממילא נשאר שהרי רוצה להשביעו, צריך לענות אמן כדי שיאזין יותר.

• והתומים תירץ - ועכשיו נהגו לקבל חרם בנוכח, שיאמר "אני מקבל בחרם" וא"צ עוד אמן. וכ"ד ת' שב יעקב - לקבל חרם בנוכח ולא חרם סתם.

• והט"ז - ל"ק מעיקרא:

שכאן לא נשבע זה עד שהלה יקבל עליו חרם, ולכן כל שהלה לא עונה אמן לא ישבע זה, שיחשוב הלה שאינו בכלל החרם. מה שאין כן שם שאין החרם מביאו לשום דבר.

ולפ"ז: אם נתחייב הנתבע היסת להיפטר והפכה על המלווה שישבע ויטול ואינו רוצה להישבע אלא רוצה להחרים סתם, אין צריך הנתבע לענות אמן, כיון שחרם זה אינו מביאו לשום דבר שיתחדש על ידו.

אלא המנהג היום שיקבל עליו הנתבע חרם בפירושו.

סעיף כג: צריך להשבע בפני הלה שכנגדו

סעיף כג: א. כל שבועה, מן הדין בפני הלה שכנגדו [ה"ה], (או בפני העד

[ה"ה], אם אין התובע יודע האמת רק על פי העד, ואז אין צורך להישבע בפני התובע)

[ב"י בשם תשובה אשכנזית].

ב. ואם השביעוהו שלא בפניו, אם נשבע כתקונו ועל דעת בית דין – נפטר.
הגה: ואף על פי שלא נשבע במקומו שהוא מקום רבים, ואיכא למימר שיתבייש לפניהם. מיהו לכתחלה יכול לומר שינשבע לו במקום שנעשה סם העסק שידועין סם בני אדם, או שהוא מקום רבים [ב"י בשם הרשב"א].

ג. מיהו אם אין הנתבע הולך לשם עכשיו, כריך להמתין עד שיבא סם, ואז כריך להישבע סם, ולא יכול לומר: לא אשבע אלא בעירי [ב"י בשם תשובה אשכנזית].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. ת' הרשב"א: מי שנתחייב שבועה לחבירו והשביעו אחד שליח בית דין שלא בפני חבירו אם נשבע כתקנו ועל דעת בית דין מסתברא שנפטר, דלכתחלה הוא דאיחייב להישבע לפני בעל דינו. ואילו רצה בעל דינו להשביעו בפני רבים ובמקומו שומעין לו. אבל אם נשבע נשבע. וכן מצאתי בת' אשכנזית.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "בפני הלה שכנגדו"

סמ"ע (ע): כדי שיתבייש ממנו, כיון שהוא יודע האמת כאשר הוא. ומשום הכי מסיק וכתב דכשהוא אינו יודע האמת אלא על פי העד אין צריך להישבע לפני התובע אלא לפני העד. ומה שכתב רמ"א ואין צריך, טוב להגיה ואז אין צריך.

"צפני העד"

ש"ך (מו): ולא ראיתי נוהגין להשביע בפני העד, וצ"ע.

ואז אין צריך להישבע בפני התובע – אף כשמת העד. מ"מ צ"ע שבאה"ע (ס"ס צ"ו) דאלמנה צריכה להישבע לכתחילה בפני היתומים.

סעיף כד: הטוען טענות הרבה נשבע הנתבע אחת

סעיף כד: א. הטוען את חבירו טענות הרבה – אין משביעין אותו אלא שבועה אחת על הכל.

ב. נתחייב שתי שבועות על שתי טענות, קלה וחמורה – משביעין אותו בחמורה, ומגלגלין בה השאר דברים.

ג. הגה: מי שטוען על חבירו שהוא חייב לו, ואומר שיש לו עוד תביעות אחרות עליו

שאינו רוכה לתוצעו עתה – אומרים לו שיטעון עליו הכל ביחד. ואם אינו רוכה, והנתבע אומר שאינו חייב לו כלום – נצבע ונפטר ממנו מכל תביעות שיס לו עליו עד אותו היום [תשובת מיימוני וב"י מ"כ].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. רמב"ם: הטוען את חברו טענות הרבה אין משביעין אותו על כל טענה טענה אלא שבועה אחת על הכל. כ"כ ה"ה בשם רבנו האי.

ב. וכ' רבנו האי: נתחייב ב' שבועות על ב' טענות קלה וחמורה, משביעין אותו בחמורה ומגלגלין בה שאר הדברים.

ג. כ' ד"מ (יב) בשם בתשובת מיימוני: אחד שתבע לחבירו שחייב לו, ואומר שיש לו עוד עליו תביעות וטענות אחרות שאינו רוצה לטעון עכשיו, וזה משיב איני חייב לך כלום – נשבע ופטור בשבועה זו מכל תביעות שיטעון אחר כך עליו.⁸

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אלא שבועה אחת"

פת"ש (כה): כ' בת' הרדב"ז – ראובן בא אל שמעון בשתי תביעות אחת שלו ואחת

של לוי שהוא שלוחו. ונתחייב שמעון ב' שבועות. האם ישבע לראובן ב' שבועות שהרי בא מכח אחר, או כיון שהוא שלוחו הוי כנתחייב לאדם אחד ב' שבועות שנשבע אחת?

• תשובה: כיון שדין השו"ע כאן הוא מהרמב"ם ואין לו מקור בגמרא הבו דלא להוסיף עליו, ולכן ישבע ב' שבועות, דהוי כטענו ב' בנ"א.

• והפמ"א – אף כה"ג נשבע רק פ"א, אם רוצה להשביעו עכשיו.

וכ' הברכ"י: ודברי הרדב"ז מפוקפקים אצלי, אלא אם כן רוצה להשביעו עכשיו רק על מה שבא בשלוחו, והשבועה שלו רוצה לדחותו – דמהני.

ג. "שיס לו עוד תביעות"

פת"ש (כו): כ' בת' שבות יעקב – תובע שאמר לפני ב"ד שאין לו עוד שום תביעה על הנתבע, ואחר זמן אמר ששכח לטעון עוד איזה תביעה, או טעיתי, אי מהני שיכול לתבוע עוד? תשובה: אינו נאמן לומר שכחתי, כיון

הרבה שבועות נאמר לו טעון עליו הכל בפעם אחד, וישבע לך אחת על כולן, ומה שתטעון אחר כך על תביעות אלו, לא ישמע לך יותר.

⁸ כ"כ הב"י: מצאתי כתוב (שו"ת מהר"ם) על ירושלמי – אדם שהיה לו תביעה על חברו חטין ושעורים וכוסמין, אמר ליה רב כל מה שיש לך טעון וישבע לך עליהם. מכאן אנו למדים אדם שטוען שישבע לו

• והסמ"ע (יב) תירץ – דהכא איירי דבטענה שהוא טוען עתה אינו נפטר בשבועה. א"נ דאף אם איירי כשהנתבע נפטר בשבועה, י"ל דהנתבע אינו אומר שאינו חייב לו כלום.

• והברכ"י תירץ – דהכא ניכר מבין ריסי עיני התובע שכוונתו להשביע הרבה שבועות, לפיכך כופים אותו שיטען כל טענותיו. מה שאין כן שם שאין כוונתו, כי שמא יש לו עדים או יודה לו הנתבע. והובא בפת"ש (ד).

• באר הגולה כאן תירץ – דמיירי שיש היזק לנתבע אם לא יטען כל טענותיו, ולכן אומרים לו לטעון הכל, מה שאין כן שם.

שמתחילה אמר לפני ב"ד שאין לו עוד שום תביעה עליו, והוי כטוען וחוזר וטוען.

"נצטע ונפטר"

סמ"ע (עא): אלא אם כן יביא התובע עדות וראיה לדבריו.

"שיטען עליו הכל ביחד"

קשה: ממ"ש הרמ"א (כ"ד-א) – האומר שיש לו הרבה טענות על זה ואינו רוצה לטעון עכשיו, שומעין לתובע?

ונאמרו בזה בסימן (כ"ד-א) כמה תירוצים:

• הש"ך תירץ – כאן מיירי שהתובע אומר דלא איכפת ליה אם ישבע, דאף בשבועה לא יפטר שיש עליו תביעות דלא שייך בהו שבועה.

סעיף כה¹: טענה שאף אם יודה אין חיוב ממון לא משביעים

סעיף כ"ה חלק 1: א. כל הטוען לחבירו טענה שאפילו אם הודה לא

יתחייב ממון, אף על פי שכפר אין מחייבים אותו היסת. כיצד, אמרת לי ליתן לי מנה, להד"מ – אין משביעין אותו לא היסת ולא חרם, שאף אם הודה, אינו חייב לו כלום. (והוא הדין אם אין לו לפרוע, אין משביעין על כפירתו) [תשובת הרא"ש גבי אשת איש, והטור הביאו סימן צ"ז ובית יוסף בשם רי"ו].

אתה קללת אותי, אתה הוצאת עלי שם רע, לא היו דברים מעולם – אין מחרימין על זה, וכן כל כיוצא בזה [דברי המחבר הכל מהרמב"ם הלכות טוען א, טו, עפ הטור].

ב. הגה: וי"א למחרימין על זה, להרי אם יתזכר שהוא אמת קונסין אותו [טור]...

א. "אפי' אם הודה לא יתחייב ממון"

❖ שורשי הלכה (המקורות)

סמ"ע (עד): שהוא דיבור בעלמא ויכול לחזור בו. ואף אם יתבע אותו שהודה לו וזה כופר, אין צריך שבועה שאף אם היה מודה יכול לומר שכוונתו היתה להשטות שנאמן בשבועה.

ש"ך (נא): ואם הוא עני כיון שאינו יכול לחזור בו (כמ"ש ברמג"ב) אם כופר משביעים אותו, דאמירתו לגבוה כמסירתו להקדש. כ"כ מרדכי בשם הר"מ – אם העני תובע לעשיר אתה נדרת לי כו"כ נשבע. כ"כ רש"ל.

האם אמירה לעני הוי קניין?

פת"ש (כט): כ' הש"ך – דאם הוא עני משביעין היסת לזה... דאמירה לגבוה הוי קנין גמור.

וכ' דגמ"ר – ולהכי אמירה לעני עדיף דהוי נדר, מתקיעת כף לעשיר שאין משביעים אותו אלא רק מזכירים לו שבועתו ראשונה, שבתקיעת כף אם הוא אמת כופים אותו לקיים מ"מ אינו קניין גמור, מה שאין כן לעני דהוי קניין גמור.

מ"מ כתבו סמ"ע והש"ך – דאמירה לעני הוי נדר ויכול להתירו. משמע שאינו כמשיכה דשוב לא מועיל התרה. עכ"ל הדגמ"ר.

ובתומים (כא) כ' – שזוהי מחלוקת אי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט גם לגבי צדקה לעני (שלא יכול חזור בו).

וביאר פת"ש: שדעת הב"י – ל"א רק לענייני הקדש ולא לעני. ודעת הסמ"ע והש"ך – גם בעני אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להקדש. וכן עיקר.

סמ"ע (עב): ואף אם היה מתחייב שבועה אם היה מודה, כשכפר פטור משבועת היסת ואף לא חרם.

"אין מחייבים היסת"

ש"ך (ג): ה"ה אם היה מודה כנגדו היה נשבע ונוטל, עתה שכופר לא נשבע כיון שלא היה מתחייב ממון כפשוטו. וכ"ש שבועה דאורייתא כגון במודה מקצת או עד אחד מכישו. וה"ה כשהיה חייב ממון בלא העד ע"י שבועת התובע, אינו חייב שבועה דאורייתא על זה, כיון דלא היה חייב ממון כפשוטו.

וכ"ש אם עד אחד מעידו שעשה עמו שותפות והוא כופר פטור משבועה להכחיש העד, שהרי אף שהיה מודה לעד לא היה עליו רק שבועת השותפים ולא ממון.

והוסיף ערוך השלחן: וכן אין מחייבים היסת על כפירת טובת הנאה. כגון: תבעו שהפקיד אצלו מעות צדקה וזה משיבו שכבר החזיר לו – פטור משבועה.

ואף שמשביעים על הקדשות ועל הצדקות (סצ"ה) א"כ נשביעו בשביל העניים, וזה דווקא כשהקהל או ב"ד תובעים אותו בשביל העניים והם עומדים במקום העניים, אבל בזה היחיד שתובעו ואומר שנתן לו מעות עצמו של הצדקה והוא אומר שהחזיר הו"ל ממון שאין לו תובעים (ט"ז). ולכן אם הקהל יודעים ממעות אלו בברי הם יתבעו אותו ויחייבוהו שבועה.

"אמרת לתת לי מנה"

זו והיה צריך ליטול מן הצדקה, בדיבור בעלמא חייב ליתן, אף מ"ד דהוי רק נדר. ואם ראובן היה מודה בדבר חייב ליתן לו מה שנדר, השתא דקא כפר ואמר להד"מ ישבע היסת שלא נדר לו ויפטור. תומים (כא): הש"ך העלה שאם נתחייב לתת לחבירו בתקיעת כף, כופין לקיים תקיעת כף, ואז אינו יכול להשביעו על כך. ואם כן אף כאן הא אין חיוב עליו רק מכה נדר, ואם יעבור נדרו אין כאן חיוב, אם כן שבועה זו מה טיבו?

נתיבות (ביאורים יב) כ' – שיש לחלק: דווקא במקום דאין הב"ד יכולים למשכן אותו, רק שכופין אותו דהיינו שמכין אותו עד שיקיים בעצמו, אז אין משביעין אותו, מה שאין כן בצדקה דממשכנין על צדקה, משו"ה משביעין אותו.

קצות החושן (כב): בדבר שאם הודה היה חייב לקבל מי שפרע, כגון מכר לו מטלטלים ולא משך, שאם היה מודה היה צריך לקבל מי שפרע ולא יכול להימלט מקללה, האם בכופר חייב שבועה?

כנה"ג – נשאר בספק. ולפי הש"ך (ר"ד סק"א) – פשוט שא"צ שבועה.

ולענ"ד – כיון שלפי המחבר (רד"ד) מי שפרע אינו בנוכח אלא בסתם, א"כ כשכופר נמי יארוו בסתם ויאמרו לו אם האמת אתך אין כאן קללה ואינו אלא כחרם סתם.

"אין משביעים אותו לא היסת ולא

חרם"

ש"ך (נב) בשם בעה"ט: ראובן הוציא

כ התומים (כא): אף למ"ד הוי כמסירה ה"מ בחפץ מסוים, אבל אמר סתם 'אתן מנה' – אין שייך בו מסירה להדיוט.

וקצות החושן (כא) כ' – דליתא, שבהקדש אם אמר הרי עלי מנה לגבוה נתחייבו נכסיו, וכן באומר לעני הוי כאמירה לגבוה ועושה קניין והתחייבו נכסיו.

כ' פת"ש (כט) בשם ת' מים חיים: אישה עשירה שמת בעלה והניח ס"ת ביד איש אחר, ואמרה האלמנה שתיקח ס"ת זה ותיתן לבהמ"ד שהיה בעלה, ויש ע"ז עד אחד. אלא שהאלמנה אומרת שהיה תנאי "אם תהיה דירתה בעיר הנ'ל", והעד מכחישה שלא שמע תנאי זה. האם מחויבת שבועה להכחיש העד?

תשובה: לכאורה אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, וא"כ חייבת להישבע נגד העד. אבל כאן כיון שהס"ת לא היה שייך עדיין לאלמנה בשעת האמירה, שעדיין לא נשבעה על הכתובה, לא יכלה להקדישו לבית הכנסת, אפילו היתה מקדישה לא היה תופס. וא"כ פטורה האלמנה בנידון דידן משבועה להכחיש העד, רק יש להזהירה בב"ד על חיוב הנדר ותו לא מידי.

"אמרת לתת"

קצות החושן (כא): כ' בת' מיימוני לספר משפטים – ראובן נדר לשמעון חתנו ב' ליטרין כדי שילמוד עם בנו נינו של ראובן זה, ועתה ראובן רוצה לחזור בו כיון שלא היה קנין בדבר ואינו חפץ לשלם לשמעון. תשובה: אם שמעון עני שאין לו כל כך עד שלא היו לו מאתים

"אין לו לפרוע לא משביעים על

כפירתו"

ש"ך (נג): רי"ו כתב כן על אשת איש שלא משביעים אותה לפי שאין לה מה לפרוע. וא"כ למחבר שפסק שמשביע אשת איש צ"ע? מ"מ עיקר כרי"ו.

"אתה הוצאת עלי שם רע"

סמ"ע (עה): פירוש, שתובע לחבירו שהוציא עליו שם רע. ואפילו על זה כתב הרמ"א די"א דמחרימין כיון שקונסין על זה אם הוא אמת.

ב. **"וי"א למחרימים"**

סמ"ע (עו): אך לא משביעים היסת ע"ז, כיון שאף אם יודה אין כאן חיוב ממון כי אם קנס. אבל אם טענו אתה חבלת בי והוא כופר, מסיק הרמב"ם שנשבע היסת על כפירתו, לפי שאם היה מודה היה חייב שבת וריפוי שהוא ממון.

שטר בקניין שכתוב בו ששמעון נתרצה בהיפוך השבועה, ומתו העדים ונתקיים עד אחד שבשטר, ושמעון מכחיש שנתרצה – ישבע שמעון היסת שלא חייב לראובן כלום ויפטר, מ"מ אין כאן שבועה נגד עד אחד שהרי העד אינו מעיד על ממון אלא על היפוך שבועה, ודבר הגורם לממון אינו כממון.

ערוך השלחן: אף אם הודה שנשבע לתת לו כו"כ, אך טוען שמחל לו או שהיה תנאי – נאמן במיגו שיכל לכפור בשבועה או תקיעת הכף.

אבל אם יש שני עדים על השבועה – מחייבים אותו לשלם ואינו נאמן לומר מחלת לי, דטענה גרועה היא (או"ת). אלא אם כן מביא ראיה לדבריו.

ואם אמר תנאי היה בדבר ואין עדים מכחישים אותו (שאינם יודעים) – משביעים אותו ע"ז, כיון שיש שני עדים הוי כחיוב ממש. וכן בטענת שבועת השותפים, כשמביא שני עדים שהיה שותפו יכול להשביעו.

סעיף כה²: גזלתני והלה כופר צריך להשבע, טענו לעניין איסור

סעיף כ"ה חלק 2: א. טוען על חזירו: גזלתני, או: גנבת ממני, והוא כופר,

אף על פי שלפי טענות התובע פסול להישבע – אפילו הכי נשבע לו (אם ידוע לנו שהוא גזלן נפסל לשבועה ומהפכים לשכנגדו – ערוך השלחן), [מרדכי, כ"כ המחבר לעיל ע"ה סעיף ח'].^ב

ודווקא שתבעו הממון, שטיקת התביעה הוא מקום ממון, אבל אם עיקר התביעה הוא מקום האיסור – אין משביעין (אע"ג דנפק"מ גם לעניין ממון – סמ"ע), [פסקי מהרא"י].

ג. מי שתבעת א' שנדר לה לזכר באתננה, והוא כופר, חייב להישבע [ריב"ש].

הע"ש – דס"ל שחשוד על ממון לא חשוד על השבועה.

"עיקר התביעה משום איסור"

והש"ך (כה): חולק על הרמ"א, אינו מוכרח, אדרבא לומדים להשביע בממון מאיסור בגלגול מסוטה, שאף לעניין איסור משביעים. וכ"כ הרמב"ם – משביעה בנקיטת חפץ שלא זינתה תחתיו (אף שהוא איסור) ואח"כ תגבה כתובתה.

ערוך השלחן: משום איסור – כגון אישה שתבעה מאיש שהתעברה ממנו, וממילא יש גם תביעת מזונות לוולד, והוא מכחישה – לא משביעים אותו היסת אלא מטילים חרם סתם. ודווקא היסת לא מטילים אבל שבועה דאורייתא מצינו בדבר איסור כמו שבועת הסוטה.

ולא עוד אלא – אפילו באה לפני ב"ד ואומרת נתעברתי מפלוני ותובעת מזונות לוולד שעיקר תביעתה ממון – מ"מ אין משביעים אותו שיש לחוש שהפרוצות יביישו אנשים כשרים להטיל עליהם שבועה להוציא ממון, ולכן אפילו חרם סתם אין מטילים.

ג. "שנכר לה באתננה... חייב להישבע"

כ' הב"ח: וצ"ע, כיון שכל המזנות אינן חוששות לטבול והם מוחזקות בנידה וחייב כרת, ולפי רש"י מחוייבי כרת פטורים מתשלומים דקם ליה בדרבה מיניה, ולכן אף שכפר פטור משבועה?

הש"ך (נח) תירץ – דלא דק, דרש"י מיירי אלא הבא על אמו שחייב מיתה בידי

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. מרדכי בשם הר"ם: אם תבעו, גזלתני, גנבתני – אם כופר צריך להישבע היסת או שבועה דאורייתא של מודה במקצת.

אבל ת' הרמב"ן כ' – שאינו נשבע שלפי דברי התובע הרי הוא חשוד שאינו נשבע. והב"י כ' – שתלמידי הרשב"א פסקו כהר"ם, שדווקא בגזלתני משום שאפשר שתופס משום ספק מלווה ישנה ואפשר שמחזיר לו (ולא יגזול, ומהני שבועה), אבל א"ל לקחת ממני ריבית שאי אפשר בחזרה נפסל לשבועה.

שו"ע (עה/ח): מנה לי בידך שגזלתני והלה אומר לא היו דברים מעולם – משביעים אותו היסת. ואם הודה מקצת או שעד אחד מעיד שגזלו – משביעים אותו שבועת התורה.

ב. ופסקי מהרא"י – אף להר"ם אינו נשבע רק כשעיקר התביעה על ממון, אבל על דבר איסור אע"ג דנפקא מיניה ממון אין משביעים.

ג. ד"מ בשם הריב"ש: מי שתבעתו זונה באתננה צריך להישבע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אפ"ה נשבע"

סמ"ע (עז): דאמרינן שמא ספק מלווה ישנה יש לו לזה על התובע מש"ה גנבו כדי להתפייס בו את אשר בידו. לאפוקי

הלוואה, ומודה באתנן וכופר בהלוואה – חייב שבועה על 50 של ההלוואה משום מודה במקצת. ואע"פ ש – 50 של האתנן פטור (דהוי כופר בכל!) מ"מ יש עליו חיוב תשלומים אלא שאין כח לב"ד לעונשו בממון כיון שנתחייב מיתה, אבל אם תפסה לא מוציאים מידה (כמ"ש הרש"ל), וא"כ הוי מודה במקצת וחייב שבועה.

ב"ד, אבל חייבי כריתות חייבים בתשלומים (לאפוקי רבי נחוניא בן הקנה). וכ"פ הרבה פוסקים.

קצות החושן (כג): חייב להישבע – נדר לאשת איש באתננה (שהבא על אשת איש חייב מיתה), אין כאן שבועה דקם ליה בדרבה מיניה.

אמנם אם תובעת 50 של אתנן ו 50 של

סעיף כו: טענו דבר שחייב עליו קנס

סעיף כו: א. טענו שעשה לו דבר שאינו חייב עליו אלא קנס – אינו נשבע היסת, שאילו הודה היה פטור. ב. אבל אם טענו שהעמידו בדין על הקנס והביא עדים (שבשעה שתבעו הביא עדים לפני ב"ד וחייבוהו ב"ד על פיהם – סמ"ע) וחייבוהו ב"ד לשלם, והלה אומר: להד"מ – צריך להישבע היסת.

להד"מ – צריך להישבע היסת.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "שאינו חייב אלא קנס"

ש"ך (נט) בשם רי"ו: כמו בקנס כשכופר לא נשבע כיון שאם היה מודה היה פטור, כן במקרה שמחויב להישבע ואינו יכול לשלם בקנס פטור, כיון שאם היה מודה היה פטור (שמודה בקנס פטור). וכ"ה בתוס'.

"אלא קנס"

קצות החושן (כ"ד): הכופר ממון שבזה"ז רק מנדים שישלם, אם חייב שבועה ?

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

א. רמב"ם: טען חבלת בי, להד"מ – נשבע היסת, שאע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו, מ"מ שבת וריפוי משלם. אבל טענו, אתה ביישתני, להד"מ – אם הוא במקום שגובים קנס נשבע היסת, שאילו הודה היה משלם, ואם לא כן פטור.

ב. ב"ק (עד): מודה בקנס פטור.

ובכתובות (מב.) – כשעמד בדין על הקנס (כשלא הודה) וחייבו הוי ממונו.

✓ ולכן פסק הרמב"ם: אבל אם טענו שהעמידו בדין על הקנס והביא עדים וחייבוהו בית דין לשלם, והלה אומר

ב. "וחייבוהו ב"ד"

ש"ך (ס): כ' המבי"ט – ראובן תובע לשמעון שהתחייב בב"ד בממון מחמת עסק שותפות, ושמעון מכחיש ורוצה לטעון מחדש – צריך שמעון להישבע. ואין ג"ל – דכיון דמיירי בקנס וכה"ג שאם לא חייבוהו ב"ד מתחילה לא היה מתחייב עכשיו, מה שאין כן בממון למה ישבע, יטען עתה מחדש, אלא אם כן בגוונא שלא יוכל לחזור ולטעון כמיקודם.

"צריך להישבע היסת"

סמ"ע (פג): שהרי אילו הודה שחייבוהו היה חייב ממון. והש"ך (סא) – כיון שהאידנא דלא דנים קנס לא שייך דין זה.

טענו בדבר שהוא ממון אלא שאין דנים בזה"ז לפי שאינו שכיח, אבל מנדים עד שישלם (כדלעיל חז"מ סימן א-ה), וזה כופר. האם משביעים על כפירתו כיון שאם יודה ינדוהו עד שישלם או כיון שאין יורדים לנכסיו אין משביעים אותו? ממ"ש סמ"ג: טוען לחבירו אתה ביישתני במקום שדנים קנסות נשבע על כפירתו. משמע במקום שאין דנים – אין צריך שבועה.

אמנם כיון שהם מנדים על שישלם מיקרי כמקום שגובים, וצריך שבועה. (וכ"מ בגזל חש"ו שחייב שבועה בכופר, אף שאם היה מודה היה רק בנידוי, כמ"ש רי"ו. והרי מבואר דאע"ג דהיכא דיודה נמי לא יתחייב אלא נידוי ואפ"ה אם כופר חייב להישבע). כ"מ מהראב"ד.

סעיף כז: הנתבע שטען שנשבע כבר

סעיף כז: א. מי שנתחייב שבועה בב"ד, ויצא מב"ד, ואחר זמן תבעו

חבירו שישבע לו, ואמר: נשבעתי – אם הוא מהנשבעים ונפטרים, נאמן. ב. הגה: אצל כריך לקבל עליו חרס, סתם, שנקצע [רי"ו].

ג. מיהו בזמן הזה לנוהגין להישבע צבית הכנסת לפני שמש או עדים, אינו נאמן לומר שנקצע, עד שיביא ראיה לדבריו [מרדכי ורי"ו הנ"ל].

ד. אלא אם כן התרה בו: לא תשבע אלא בפני עדים [הטור בסימן עט-יג].

ה. ואם עדים מעידים שלא נשבע באותו יום שאומר שנשבע, כגון שאומרים: שלא זזה ידם מתוך ידו – הוחזק כפרן לאותה שבועה, ואינו נאמן לומר: נשבעתי אחר כך.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ה. ב"מ (זי.): א"ר יוחנן – היה חייב לחבירו שבועה ואמר נשבעתי, ובאו עדים שלא נשבע – הוחזק כפרן לאותה שבועה. כ"פ הרי"ף והרא"ש.

א. משמע שאם לא הוחזק כפרן (שלא באו עדים) נאמן לומר פרעתי.

וכ' נמ"י – ודווקא בנשבעים ונפטרים, אבל בנשבעים ונוטלים אינו נאמן לומר שנשבע ליטול אלא בראיה ברורה.

ונחלקו מתי נאמן כשלא וחזק כפרן:

• הרי"ף והרא"ש – נאמן לומר נשבעתי בין בשבועה דאורייתא בין דרבנן. כ"כ ד"מ בשם המרדכי.

• ורב האי – רק בשבועה דרבנן נאמן לומר נשבעתי דתקנתא לתקנתא לא עבדינן. אבל היה חייב שבועה דאורייתא לא נאמן וישבע היסת. כ"כ נמ"י בשם הרמב"ן, והר"ן, רי"ו, סמ"ע והש"ך.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "שנתחייב שבועה בב"ד"

ב"י: דקדק הטור לכתוב מי שנתחייב שבועת בית דין, לומר שדווקא כשנתחייב שבועת ב"ד, דכי אמר

נשבעתי והוכחש בעדים וחזר ואמר נשבעתי – אינו נאמן. אבל כשחייב עצמו שבועה שאמר אשבע לך, ותבעו בעדים (להישבע) ולא אבה, ואח"כ אמר נשבעתי – נאמן, אע"פ שלפני עדים דחאו, עביד איניש דמיקרי ואמר לא אעשה מה שלא חייבוני ב"ד, ואין זו סיבה לסרבנות וחרטה אלא דחיה בעלמא. וכ"ה בב"מ (זי.).

ופי' הש"ך (סב) – שזהו רק לשיטת רש"י (בהבנת הגמרא) דס"ל שאם סירב בב"ד לשלם וחזר ואמר פרעתי שוב אינו נאמן, ה"ה לעניין שבועה שאם ב"ד חייבוהו לשלם ולא אבה שוב אינו נאמן לומר נשבעתי (ורק בשבועה שקיבל על עצמו נאמן).

אבל הרא"ש – חלק עליו, שדווקא שהוכחש מפי עדים (לא זזה ידו וכו') אינו נאמן בשבועת ב"ד, אבל לא אבה לא הוחזק כפרן אפילו בשבועת ב"ד. כ"ד הטור, המחבר והרמ"א (עט/ג).

ובשבועת עצמן אף שהוכחש בעדים (לא זזה) לא הוחזק כפרן, דעביד איניש דמיקרי דאמר דבר שאינו אמת.⁹

"מהנשבעים ונפטרים – נאמן"

ש"ך (סג): דין זה צריך ביאור, דדל שבועה מהכא הרי תובעו ממון (שא"ל לא

נאמן.

א. חייב עצמו שבועה באופן שלא יכול לחזור בו (בקניין אוו בפני ב"ד): לרש"י – הוחזק כפרן. לרא"ש – לא הוחזק.

⁹ נ"מ בין רש"י לרא"ש

א. חייבוהו ב"ד שבועה ולא אבה להשבע: לרש"י – שוב אינו נאמן. לרא"ש – נאמן ולא הוחזק כפרן.
ב. חייב עצמו שבועה ואמר נשבעתי והוכחש מפי עדים: לרש"י – אינו נאמן. לרא"ש –

או העדים, ומתו או הלכו למדינת הים, נאמן, דלא גרע מא"ל אל תפרעני אלא בעדים ב (ע/ג) שנאמן בכה"ג. ואפילו לפי מה שכתבתי שאינו נאמן, ה"ד שם לפי שהתנה עמו בפירוש, מה שאין כן כאן שלא התנה בפירוש אלא שנהגים כן ווודאי נאמן. מ"מ אמר סתם לפני העדים (בלא פרוט שמות) והלכו למדינת הים – לא נאמן.

ע"ד קיציא לחיה"

סמ"ע (פו): מיהו אם א"ל מחלת לי השבועה – נאמן, ועיין לעיל סימן פ"ב סעיף י"א (אם טען הלווה: מחלת לי חוב שבשטר זה, יש מי שאומר שדינו כמי שטוען: פרעתיו. הגה: ויכול לטעון: מחלת לי). והש"ך כ' – דלא דמי לסימן פ"ב, דשם ווודאי יכול להשביעו שמחל לו ובלא שבועה לא נאמן לומר מחלת לי, ועוד שא"כ כל אדם יטען מחלת לי ולא נמצא שוב שבועה. אלא ווודאי אינו נאמן אלא במיגו שנשבעתי, וכאן אין לו מיגו כיון שנשבעים לפני השמש, ולכן לא נאמן. ואפשר דהסמ"ע לא בא אלא לומר דאינו צריך ראיה לדבריו, אבל מ"מ צריך להישבע שמחל לו השבועה, וצ"ע. ואפשר שאף בשבועה אינו נאמן כיון שאין לו מיגו. גם הט"ז – השיג על הסמ"ע, אינו נאמן לומר מחלת לי השבועה, אלא אם כן ישבע היסת, שמחילת השבועה הוי כטוען מחלת לי המעות (שכפרתי לך). ובתומים (כו) – משיג על הש"ך, דבשבועה

נשבעת ואתה חייב לי, למה נאמן? מיהו י"ל דמיירי שאינו תובעו ממון בברי, אלא כגון שבועת השותפים או שתבעו בספק ע"פ העד.

"מהנשבעים והנפטרים נאמן"

סמ"ע (פה): ופירוש אפילו בשבועה אחרת אינו יכול לגלגל עליו שבועה זו, לפי שאין מגלגלים אלא במקום שאם הודה היה חייב ממון (צ/ט). ש"ך (סד) – דווקא שנתחייב שבועה מכוח ספק כגון שבועת השומרים, אבל נתחייב כבר מכוח טענת ברי, מגלגלים עליו היסת, כיון שלפי דבריו חייב לו ממון. סמ"ע (פה): בטור בשם ר' האי חילק – דווקא בשבועה דרבנן שאומר נשבעתי נפטר משום דתקנתא לתקנתא לא עבדינן, אבל בשבועה דאורייתא אי אמר נשבעתי צריך להישבע היסת. כ"כ הש"ך דהכי נקטינן. כ"פ הרא"ש, ר"ן, רשב"א וה"ה. אבל המרדכי ורי"ז – פסקו דנאמן, ואינו צריך אלא לקבל עליו חרם סתם, וכדמסיק הרמ"א. קצות החושן (כז) – ולפי רב האי בתובע לשומר, והשיב לא נעשתי שומר אלא אמרתי "הנח לפניך" – צריך שבועת היסת, כיון שאם היה מודה שהוא שומר היה צריך שבועה דאורייתא, והוא טוען טענה שנפטר בה צריך היסת, כמו אם טוען נשבעתי.

"לפני השמש"

ש"ך (סז): אם אמר נשבעתי לפני השמש

ידי שבועתו דשבועת הדיינים שהוא שבועת ממון חמיר לאינשי משבועת ביטוי,

[סיכום: טענת מחלת לי השבועה.

▪ לפי הסמ"ע – נאמן.

▪ ולפי הש"ך – אינו נאמן אף בשבועה.

▪ ולפי הט"ז – נאמן בהיסת.]

ה. **"הוחזק כפרן"**

ש"ך (ע): ואין חילוק בין אמרו לו ב"ד חייב אתה להישבע בין א"ל צא והשבע, שאף לשון חייב אתה להישבע הוי גמר דין (אף דלענין פרעתי יש חילוק בזה כדלעיל סימן ע"ט סעיף י"ג, לעניין שבועה אין חילוק).

וודאי נאמן לומר מחלת לי במיגו דנשבע על גוף התביעה (השבועה המקורית), ומה בכך דאין יכול לטעון נשבעתי הואיל והוא בפני השמש, מ"מ יכול לומר אני נשבע בגוף העניין כטענתך, ואם לא ירצה להישבע לשקר אף טענת מחילה לא ישקר בשבועתו.

וקצות החושן (כו) – ולענ"ד נראה כהש"ך, שאף בשבועה אינו נאמן, ששבועה שמחלת לי אינה שבועת ממון אלא כמו שבועת ביטוי, כאילו נשבע שלא אכל ואכל, ואינו יוצא ידי שבועתו, דשבועת הדיינים צריך שבועת ממון, ומש"ה אם נשבע שמחל לו אינו יוצא

סעיף כ"ז: נשבע היסת ואחר כך הודה במקצת

סעיף כ"ז: נשבע היסת, ואח"כ הודה מעצמו במקצת:

אם דרך תשובה הודה, שמתחרט על מה שנשבע לשקר – נפטר מהשאר.
ואם הודה שלא על דרך תשובה – אינו נפסל לשבועה על פי עצמו.

על השאר שאינו נפסל לשבועה ע"פ עצמו.

ב"י: נשבע על השאר – ולשון נשבע אינו נוח, וצריך לדחוק לפרש דמועיל שבועתו שכבר נשבע קודם.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

"שלא ע"ד תשובה"

סמ"ע (פח): ובטור סיים – "ונשבע על השאר", שאינו נפסל לשבועה ע"פ עצמו. ור"ל שחוזר ונשבע על השאר שהרי הודה

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

הרי"ף בתשובה: נשבע היסת ואח"כ הודה מעצמו במקצת – הו"ל חשוד ופורע מה שהודה, ושכנגדו שנשבע על השאר ונוטל. ותמה עליו בעה"ת – איך נעשה חשוד ע"פ עצמו?

✓ **ורב שרירא גאון כתב – כי אודי מדעתיה, אם דרך תשובה הודה שמתחרט על מה שנשבע לשקר – נפטר מהשאר. ואם הודה שלא על דרך תשובה נשבע**

נתיבות (ח' כג): ונשבע שבועת מודה מקצת, דהא הודה דהטענה הראשונה היתה בשקר, ולכן אפילו היתה שבועה ראשונה בנקיטת חפץ, צריך להישבע. מ"מ כ' הש"ך (כב) – אם טוען התובע הואיל לדברך חשוד אתה אשבע ואטול, שומעין לו.

ששבועתו הראשונה היתה לשקר, ואם הודה דרך תשובה פטור משבועה שאילו היה חייב יותר היה מודה. לאפוקי הב"י – שבכל גוונא פוטרו משבועה, ולכן השמיט תוספת זו בשו"ע. כ"כ הע"ש, ש"ך, ב"ח והשיג על הב"י. **"אינו נפסל לשבועה על פי עצמו"**

סעיף כט: נשבע נגד עד אחד, ואחר כך בא עד נוסף

סעיף כט: מי שכפר בכל, ועד אחד מכחישו, ונשבע להכחיש העד, ואחר כך הביא התובע עד אחר, מצטרף עם הראשון ומשלם לו זה, אף על פי שנשבע עליו, ונעשה עוד חשוד על פי שנים עדים.

הוא.

❖ ענפי הלכה (האחרונים) "נעשה עוד חשוד"

סמ"ע (פט): ע"י שני עדים נפסל מיד, מה שאין כן כשיש ע"א + בעל דינו (שמעידים שנשבע לשקר כדלעיל ל"ד/כ"ו) שאינו נפסל מיד כיון שבעל דינו נוגע בדבר, אלא לאחר שנשבע ונפטר מצטרף בעל דין עצמו עם העד לבוא מחדש לב"ד להעיד עליו שנשבע לשקר ופוסלים אותו. כ"פ הש"ך.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"ק (קו): א"ר – מנה לי בידך, אין לך בידי כלום ונשבע, ואח"כ באו עדים שחייב – פטור (שכבר נפטר במה שנשבע). **✓** ור"נ – חולק. ופסקו רי"ף והרא"ש: דלית הילכתא כרב אלא כר"נ, ואפילו בא עד אחד ונשבע כנגדו (שבועה דאורייתא), ואח"כ בא עד נוסף – מצטרף לראשון וחייב לשלם. כ"פ סה"ת ובה"ג. וכ' הטור: ונעשה חשוד. ב"י – פשוט

סעיף ל: אחר שנשבע הנתבע ונפטר תפס התובע משל הנתבע

סעיף ל: אף על פי שנשבע הנתבע ונפטר על פי בית דין, אם תפס התובע אחר כך משלו בלא עדים, וטוען שתופס על אותה תביעה שנשבע לו

כ' הטור: ולכן -

א. הדליק בשלו והלך והדליק בשל חברו פטור על הטמון אפילו מה שדרך להניח בתוכה.

ב. הדליק בשל חברו :

1. הדליק בבית חברו, נאמן הניזק בשבועה על מה שיטען שנשרף שכן דרך להניח בבית הכל.

2. הדליק בגדיש של חברו אינו נאמן רק בדברים שדרך להניח בגדיש כמו מורגים וכלי בקר. אבל שאר דברים אינו נאמן. ורואים מקום שאר דברים שטוען כתבואה וכך ישלם.

ש"ך: על שאר כלים שאין דרך להניח אינו נאמן, אבל אם יבואו עדים שהניח שם חייב השורף לשלם לו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"כל שהוא אמוד"

ש"ך (יד): הקשה הרא"ש מירושלמי, אריס של בר זיזא הפקיד ליטרא זהב ביד אדם, לאחר זמן נפטרו האריס ובר זיזא (ונשארו יתומים משני הצדדים) כשהחזירו את הליטרא זהב, פסק ר' ישמעאל לתת לבני בר זיזא (ולא לאריסו) כיון שהאריס לא היה אמיד מסתמא הפקיד רכושו של בר זיזא. אבל רבי חייא פסק לתת לבני האריס אף שלא היה אמיד.

משמע מר' חייא דאף שאינו אמוד נאמן ליטול, וקשה מכאן?

■ ויש לחלק - בירושלמי, שבאים להוציא מחזקת האריס (שהרי הוא הפקיד) אמרינן אדם עשוי שלא להשביע עצמו (ויתכן שהיה אמיד ואלו שלו הם), ואין להוציא ממנו אף שאינו אמיד. אבל במזיק (שורף בשל חברו) אין להוציא מיד המזיק אלא אם כן היה הניזק אמיד במה שהוא טוען שנשרף.

■ נראה דלק"מ - דנהי דהירושלמי אינו מחלק בהכי, מ"מ הבבלי חולק על הירושלמי, שדבר תלוי אם הוא אמוד.

■ ועוד יש לחלק - כאן (בשריפה) אפילו היה אמוד נוטל רק מכח תקנה (תקנת נגזל), ולכן כשאינו אמוד לא תקנו, דהבו דלא להוסיף, מה שאין כן באריסא דבר זיזא (דאינו משום תקנה). כ"כ הב"ח ואפשר שאף הרא"ש יודה לזה.

■ וקצות החושן (ג) - חולק על התירוץ האחרון, דלא נראה כן משו"ע (עה"ט) גבי מתוך שאינו יכול להישבע משלם, שאינו משלם רק מה שהוא אמוד, ודין מתוך שאינו יכול להישבע משלם אינו תקנה אלא דין ממש. ולכן נראה החילוק של הרא"ש בין להוציא ממון או להחזיק ממון, עיקר.

סעיף זז: תקנת נגזל במוסר

סעיף זז: מי שיש עליו עדים שמסר ממון לאנס, ולא ידעו כמה הפסידו, והנמסר אומר: כך הפסידני, והמוסר כופר במה שטענו, יתבאר בסימן שפ"ח.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"ק (סב.): בעי אמימר – עשו תקנת נגזל במסור? תיקו.

פ'הרי"ף והרא"ש: מיירי שהיו עדים שמסרו ואיבד ממנו, רק שאינם יודעים כמה. כ"ד הרמב"ם.

הג"א – ואם אין עדים שמסרו, והמוסר מכחיש שמסר – ישבע המוסר היסת ויפטר.

להלכה

רב האי גאון – כל תיקו בממון חולקים.

והרא"ש – מספק אין מוצאים ממון.

תקנת נגזל במוסר

ר"ת מפרש – כגון שהמוסר מכחיש את הנמסר, אבל אם המוסר לא יודע כמה הפסיד ישבע הנמסר ויטול. כ"כ ה"ה בדעת הרמב"ם.

ור"י מפרש – אפילו אין המוסר טוען ווודאי, לא ישבע נמסר ויטול. כ"ד הרא"ש.

פסק הרמב"ם: ואם תפס הנמסר אין מוציאים מידו אלא נשבע בנקיטת חפץ וזוכה במה שתפס, ואם לא תפס אין מוציאים מיד המוסר אלא בראיה ברורה. כ"פ שו"ע (שפח-יז) ¹³.

סעיף ט: תקנת נגזל במזיק ממון חברו

סעיף ט: המזיק ממון חברו, ואינו יודע כמה הזיק, הניזק נשבע, כתקנת חכמים, ונוטל, והוא שיטעון דברים שהוא אמוד בהם, כמו שיתבאר בסימן שפ"ה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"ק (סב.): ההוא גברא דבטש בכספתא דחבריה שדייה בנהרא, אתא מריה ואמר הכי והכי הוה לי בגוה.

יתיב רב אשי וקא מעיין ביה כי האי גוונא מאי? א"ל רבינא לרב אחא בריה דרבא ואמרי לה רב אחא בריה דרבא לרב אשי – לאו היינו מתניתין דתנן ומודים חכמים לר' יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל

מה שבתוכו שכן דרך בני אדם להניח בבתים.

אמר ליה אי דקא טעין זוזי הכא נמי, הכא דקא טעין מרגניתא מאי מי מנחי אינשי מרגניתא בכספתא או לא? תיקו.

✓ כ"פ הרמב"ם: כל המזיק ממון חברו ואינו יודע מה הזיק הרי הניזק נשבע בתקנת חכמים:

כיצד לקח כיס חברו והשליכו לים, בעל

מוכיחות). מה שביררה בעדים נוטלת בלא שבועה, אבל על השאר לא מוציאים ממנו, אלא ישבע ראובן שאינו יודע שהפסידה יותר.

¹³. כ בת' הרא"ש: לאה טוענת על ראובן שמסר ממונה ליד גוי והפסידה הרבה, חלק מההפסד ביררה בעדים והשאר בהוכחות (ב"ה – שאינם

עדים שהניח שם).

להלכה: אם יש עדים שהניח שם

ה"ה - אם יש עדים שהניח שם נוטל בלא שבועה. כ"ד הרשב"א, דרישה בדעת הרמב"ם, הרא"ש והטור.

והתוס' - אפילו יש עדים שהניח שם מרגלית אינו נוטל (כאחרים), דשמא לא איבעי לאסוקי דעתיה להאי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"כמו שיתבאר סימן שפ"ח"

שו"ע (שפ"ח/א): המזיק ממון חברו ואינו

יודע מה הזיק נשבע הניזק ונוטל.

כיצד: לקח כיס חברו והשליכו למים... בעל הכיס אומר זהובים היה מלא והמזיק אומר איני יודע... - הרי הניזק נשבע בנקיטת חפץ ונוטל, והוא שיטעון דברים שהוא אמוד בהם או אמוד להפקידם אצלו ודרכן להניחם בכיס.

הכיס אומר זהובים היה מלא והמזיק אומר איני יודע מה היה בו שמא עפר או תבן היה מלא - הרי הניזק נשבע בנקיטת חפץ ונוטל. והוא שיטעון דברים שהוא אמוד בהן או אמוד להפקידן אצלו.

ידע המזיק שהכיס היה בו זהובים אבל אינו יודע כמה היו, והניזק אומר אלף היו - נוטל אלף בלא שבועה... שהרי זה המזיק מחויב שבועה ואינו יכול להישבע. והראב"ד - השיגו, הניזק נשבע ונוטל. כ"ד הרא"ש.

דברים שהוא אמוד בהם

ה"ה בדעת רמב"ם - היה דבר שאין דרך בנ"א להניחם שם והספק את הוא הניח שם או לא - תיקו. משמע שאם יש עדים שהניח שם - נוטל. ופסק הרב שאם תפס אין מוציאין מידו.

ואחרים פירשו - היה דבר שספק אם דרך בנ"א להניח שם - תיקו, אבל אם ברור שאין דרך להניח שם אין נוטל (אף שיש

סעיף י: תקנת נגזל במפקיד

סעיף י: א. הפקיד אצל חברו שק צרור, ופשע בו, המפקיד אומר: חלי זהב ומרגליות היו בו, והשומר אומר: איני יודע שמא סיגים או חול היו בו - ישבע בעל הפקדון, ויטול. והוא שיטעון דבר שהוא אמוד, או אמוד להפקידו אצלו.

ב. ואם אמר השומר: ברי לי שהיה מלא סיגים או חול - ישבע ויפטר.

ג. ואם אמר השומר: יודע אני שהיה בו זהב ואיני יודע כמה - נוטל המפקיד בלא שבועה.

ד. וי"א שנשבע שאינו יודע, ויפטר, ויתבאר עוד בסימן רצ"ה סעיף א'.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. הרי"ף בשם ירושלמי: הפקיד ביד חברו שק צרור ואירעו אונס (כה"ג שצריך לשלם). השומר טוען היה המלא סיגים. המפקיד טוען היה מלא מטכסא: אמר רב המפקיד נשבע ונוטל. וכ' טור - כלומר עשו תקנת נגזל שישבע המפקיד ויטול. כ"פ הרמב"ם.

ב. הקשה הרא"ש: שהרי מעשים בכל יום שאין הנפקד מדקדק מה יש בשקים שמקבל לשמירה. מ"מ הגאונים כתבו שעשו תקנת נגזל בפקדון ואין לזוז מדבריהם. כ' הטור: משמע שהרא"ש מסכים לגאונים רק כשהנפקד טוען שמא, אבל טוען ברי אין תקנת נגזל בפקדון. גם הירושלמי מיירי שהנפקד טוען שמא. כ"כ הרמב"ם - והשומר אומר איני יודע, שמא סיגים או חול היה בו.

ג. כ' הרמב"ם: הפקיד כיס מלא זהובים ופשע בו השומר, הבעלים אומרים 200 דינר היו, השומר אומר ווודאי היו בו דינרים אבל אינו יודע כמה. נמצא זה מודה במקצת (שהיו דינרים) ועל השאר אינו יודע שמחייב שבועה - ומתוך שאינו יכול להישבע משלם.

והראב"ד השיגו - צ' המפקיד להישבע כדי ליטול.

כ"כ הרא"ש - לא מיקרי מחויב שבועה ואינו יכול להישבע, אלא שהיה לו לידע ומערים שאינו יודע, מתוך שאינו יכול להישבע משלם. אבל כאן לא היה לו לדעת

מה בתוכו, דמילתא דשכיחא הוא דמפקיד אינש גבי חבריה שקים מלאים ואין הנפקד מדקדק לידע כל מה שיש בשקים. אלא נשבע הנפקד ונוטל.

כ' נתיבות (ה' יד) - מחלוקתן תלויה אם הוי מחויב שבועה ואינו יכול להישבע משלם בדבר דלא הו"ל למידע.

ד. מ"ש ברישא (א.): המפקיד אומר - חלי זהב ומרגליות היו בו, והשומר אומר: איני יודע שמא סיגים או חול היו בו - ישבע בעל הפקדון, ויטול

הראב"ד - חולק, ישבע הנפקד שאינו יודע ויפטר. וכ' ה"ה - טעמו, שזה דומה לטענו חיטים ואמר איני יודע אם הם חיטים או שעורים נשבע שאינו יודע ונפטר, שאין זה מחויב שבועה גמורה שאינו מודה מקצת ממין הטענה ובבא לצאת ידי שמים חייב בשעורים וכ"כ בעל העיטור.

כ"כ הסמ"ע (כ"ד) - דהאי יש אומרים קאי אמה שכתוב בריש הסעיף דהשומר משיב איני יודע שמא סיגים או חול היה.

ומ"ש המחבר (פח-יז) דחייב לשלם השעורים, צ"ל דכאן לא בא המחבר רק לאשמעין דפטור מתביעתו, אבל ממה שהודה שמא סיגים היה אם צריך לשלם סיגין מזה לא קמיירי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "חלי זהב"

סמ"ע (כב): לישנא דקרא הוא (במשלי כ"ה) - "נזם זהב וחלי כתם מוכיח חכם על אוזן שומעת", ופרש"י שהן תכשיטין.

"שמא סיגים או חול"

אורים (כ"ד): דווקא סיגים וחול ששווה לפחות פרוטה, דהו"ל קצת דררא דממון, ועשו בו תקנת נגזל שישבע המפקיד ויטול, אבל אם אינו שווה פרוטה אין כאן דררא דממון כלל לא עשו בו תקנת נגזל. וא"ת: למה לא הוי מודה במקצת ומתוך שאינו יכול להישבע משלם? וי"ל כיון שאין הודאה ממין הטענה דטענו זהב והודה בסיגים (תומים ו).

"שבע בעל הפקדון ויטול"

ש"ך (טז): הקשה הר"י מיגא"ש למה נשבע ונוטל הרי הוי כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע שפטור? ותירץ - שם אין דררא דממונא לכן פטור, אבל כאן יש דררא דממונא שהרי מודה שחייב רק שאינו יודע כמה, לכן נשבע מפקיד ונוטל. כ"כ ה"ה בדעת הרמב"ם. והש"ך תירץ - דאע"ג דמדינא נשבע הנפקד ונפטר, כאן פסק הרמב"ם שנשבע ונוטל

משום תקנת נגזל, כדי שיהא כ"א נזהר בשמירת הפקדון. כ"כ נתיבות בשם התומים. 14.

ג. "נוטל בלא שבועה (רמב"ם)"

סמ"ע (כג): דהו"ל מחויב שבועה מדין מודה במקצת ומתוך שאינו יכול להישבע משלם.

והש"ך (יח) כ' - אבל דעת הראב"ד, הרא"ש, והרשב"א - שהמפקיד נוטל רק בשבועה. כ"כ הטור (רצח-ד), והרש"ל, בהג"ה (שפח-א). מ"מ הלכה כהרמב"ם.

ש"ך (יח): כ' בעה"ת בשם הראב"ד - הפקיד אצל חברו טבעת זהב ולא שקלו לידע משקלו, לבסוף פשע בו הנפקד. המפקיד טוען ששקל ב' דינרים, הנפקד אומר שאינו יודע אם שקל דינר ועוד שמא היה נחושת מצופה זהב, ואתה בעצמך יודע שאין לי ידיעה ממנו - המפקיד נשבע ונוטל.

ונראה שכאן לכו"ע ל"א מתוך שאינו יכול

דלא היה לו לדעת חייב המפקיד שבועה. ותימה על המחבר שהרי בב"י (רח"צ) דחה דין זה, וגם לא מסתבר שעשו תקנה זו, שהרי מעשים בכל יום שהנפקד לא בודק מה שהפקידו אצלו.

ונראה דס"ל שעכ"פ פשעו שלא ידעו אפילו איזה מינים הפקידו אצלו (זהב או חול) ולא שם לב לשמירתם לכן תיקנו שישבע המפקיד ויטול. וכן יש להורות.

ולכן: אם ידע מה הפקידו אצלו אלא שלא ידע כמה, לפי שיטה זו אין דינו מתוך שאינו יכול להישבע משלם כשלא היה לו לדעת.

וכן נראה עיקר כדעה זו.

14. ערוך השלחן: תקנת נגזל בפקדון

ירושלמי: הביא מעשה של פקדון (שהמפקיד טוען כו"כ היה והנפקד אינו יודע) וחייבוהו חכמים לשלם ע"פ שבועת המפקיד.

ועפ"ז פסק הרי"ף - שיש תקנת נגזל במפקיד. כ"פ הרמב"ם, וכ"ד המחבר.

אבל הראב"ד - לא תיקנו כלל תקנת נגזל בפקדון, שתקנה זו לא שייכת אלא במזיק ממש או גזול, ולא בפשיעת פקדון.

ומה שהירושלמי מחייב כיון שהודה בשק הוי מודה במקצת ועל השאר אומר איני יודע ומתוך שאינו יכול להישבע משלם, ומדינא צריך לשלם אף בלא שבועת המפקיד אלא כיון

להישבע נוטל המפקיד בלא שבועה, כיון שהמפקיד מודה שהנפקד אינו יודע.

הקדמה

ג). אם המוציא אדם צנוע שדרכו להצניע כלים בכל מקרה, אף שיצא כן טמונים, אין צד נגד נאמנות. ואם אין דרכו להצניע, וכאן הצניע, יש צד נגד נאמנות המוציא.
ד). כלים העשויים להשאיל או להשכיר, לעולם לא נאמן המוציא שקנה אותם ממנו. ולפ"ז: יש לדון בצירופים שונים של הפרטים מתי נאמן המוציא ומתי אינו נאמן, כדלקמן:

ישנם כמה פרטים המשפיעים על נאמנות הנכנס לבית חברו ולקח כלים, כשטוען שקנה כלים אלו:
א). אם בעל הבית עשוי למכור כליו, יש צד להאמין לנכנס שקנה כלים אלו. ואם לא עשוי למכור כליו, יש צד נגד הנכנס.
ב). אם הוציא הנכנס את הכלים בצורה מגולה, יש צד להאמין לנכנס (שהרי לא פחד ולצניעם), ואם הוציאים טמונים יש צד נגד הנכנס (שלא רצה שיראו הכלים).

סעיף י"א¹: נכנס לבית חברו לפניו, הוציא כלים ואומר קניתי ממנו

סעיף י"א חלק 1^א: מי שנכנס לביתו של בעל הבית, בפני בעל הבית, ויצא וכלים טמונים תחת כנפיו, והעדים רואין אותו, ולאחר זמן תבעו בעל הבית ואמר ליה: תן לי כלים שהשאלתיך והרי העדים, והוא אומר: לקוחים הם בידי – אינו נאמן, ונשבע בעל הבית היסת (אינו מדוקדק, שתחילה מחזיר הכלים ואח"כ נשבע בעה"ב – ש"ך) על טענתו שלא מכרן ולא נתנן, ויחזירו בית דין הכלים לבעל הבית.

ב. בדבריט איןט צווייט פהאיל ופהכיר (או פאכור):

במה דברים אמורים, בבעל הבית שאינו עשוי למכור כליו, וזה שהוציא הכלים תחת כנפיו אין דרכו להצניע, ואותם הכלים אין דרך בני אדם להצניעם, לפיכך חייב להחזיר, לפי שלא הצניעם אלא לכפור בהם.
אבל בעל הבית העשוי למכור כליו, אף על פי שאין זה צנוע ואין דרך אותם הכלים להטמינם תחת הכנפים – הרי זה נשבע היסת שהם לקוחים בידו. וכן אם יצא בהם מיגולים לפני עדים, אף על פי שאין בעל הבית עשוי למכור את כליו, הרי זה נאמן לומר: לקוחים הם בידי, שמא נצטרכו לו מעות, ומכר, ובלבד שלא יהיו מדברים העשויים להשאיל ולהשכיר (לעולם).

ג. מדמריט הצווייט פאקט ופהכיר:

אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר (דאז אמריןן שהבעל הבית מכרם לו וביקש ממנו להוציאם טמונים כדי שלא יתבייש במה שמכר כליו - סמ"ע), לעולם הם בחזקת בעליהם, ואף על פי שהוציאם מיגולים, אף על פי שבעל הבית הזה עשוי למכור כליו, הואיל ויש לו עדים שזה הכלי עשוי להשאיל ולהשכיר ידוע הוא לו - מוציאים אותו מיד זה על כל פנים, עד שיביא ראיה שמכרו לו או נתנו לו [דברי הרמב"ם]...

סיכום: לפי הב"י

- אם בעה"ב עשוי להשאיל ולהשכיר כליו: בכל גוונא צריך להחזיר לבעה"ב, אפילו טוען גנובים.
- אם אינו עשוי להשאיל ולהשכיר:

לתוס' - בעל הבית נאמן, אם יש עוד ד' תנאים אחרים (א. שהוא בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו, ב. שהם דברים שאין דרכן להטמין, ג. שהוא אינש דלא צניע, ד. שזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין), ואם חסר אחד מהם אין בעל הבית נאמן. ולרש"י - מחזיר לבעה"ב רק אם מתקיימים כל התנאים לזכותו (חמשה תנאים: א. שאינו עשוי למכור כליו, ב. שהם דברים שאין דרכן להטמין. ג. שהוא אינש דלא צניע, ד. שזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין. ה. שהם דברים העשויים להשאיל ולהשכיר ואם חסר אחד מחמשת תנאים אלו אין בעל הבית נאמן).

שאלים, אבל זה אומר לקוחים וזה אומר גנובים לאו כל כמניה לאחזוקי אינשי בגנבי.

ול"א אלא בדברים העשויים להשאיל ולהשכיר, אבל דברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר נאמן.

✓ וגרסת התוס' בשם הגאונים:

ב. ובכולהו ל"א אלא בדברים שאין עשויים

להשאיל ולהשכיר ג. אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר אינו נאמן. כן גרסת ר"ח, שערים דרב האי, תוס', הרא"ש, הרמב"ם, הטור, הרי"ף והר"ן.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שבועות (מו.): א"ר יהודה - ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחים הם בידי - אינו נאמן. גרסת רש"י:

ול"א אלא בעה"ב שאינו עשוי למכור כליו, אבל עשוי נאמן. ושאינו עשוי למכור כליו ל"א אלא דברים שאין דרכן להטמין וגם אינו אדם צנוע שמתמין, אבל אם דרכן להטמין או אדם צנוע שמתמין - נאמן. ול"א אלא שזה אומר לקוחים וזה אומר

בצנעה - אע"פ שאינו עשוי למכור כליו נשבע היוצא ונפטר.

ג. "דברים העשויים להשאיל"

שו"ע (עד/יט): מבאר מהם הדברים העשויים להשאיל ולהשכיר: להרמב"ם - היינו כלים שתחילת עשייתם להשאיל ולהשכיר.

ולהרי"ף ור"ת - כל כלי שמקפידים עליו להשאילו מפני חשיבותו או שמתקלקל הוא דבר שאין דרכו להשאיל ולהשכיר. ושאר כל הכלים דרכן להשאיל ולהשכיר והוא שיהיה זה שהחפץ בידו רגיל אצל בעל החפץ וגם שיהיה בעל החפץ רגיל להשאיל כליו לאחרים.

הגה: וזה הכל תלוי באהבת האיש ושנאתו ולפי מנהג המקום ולפי ראות עיני הדיין לפי מה שהתובע והנתבע הם בני אדם (טור).

"הכלי עשוי להשאיל ולהשכיר ידוע

הוא לו"

סמ"ע (לג): הגרסה הנכונה "הואיל ויש לו עדים שזה הכלי העשוי". כצ"ל העשוי בה"א, ר"ל דאלמטה קאי שזה הכלי העשוי לשאול הנ"ל ידוע לו, והאי "ידוע הוא" לו, נראה דאינו ר"ל ידוע בעדים שהיה שלו, אלא במה שיש לו עדים שנכנס ריקם והוציא כלים הללו שהן עשויים להשאיל, הו"ל כאילו יודעים שהן שלו.

כ"כ האורים (לא) - ידוע הוא לו. פירוש שהיה מקודם שלו ולכך צ"ל העשוי בה"א.

פרש"י: לקוחין ביד - ובעה"ב אומר השאלתך. אינו נאמן - הלוקח אפילו בשבועה. אלא דברים שאין דרכם להטמין - שאין אדם בוש ליטלם בידו, הילכך אינו נאמן כיון שהצניעם, משמע שבוש להראות שמשאיל כלים, שהרי הם עשויים להשאיל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "והעדים רואים"

סמ"ע (כו): פירוש ראוהו נכנס ריקם ויצא עם כלים תחת כנפיו. ובכניסה זו לא הוחזק גולן שהרי לא שמעו שנכנס למשכנו.

ש"ך (כ) - אבל כשלא ראוהו עדים שנכנס בכל עניין נאמן במיגו ששלו הם, הכניסם והוציאם. ונשבע היסת ונפטר. כ"כ הב"ח.

"ולאחר זמן תבעו"

סמ"ע (כה): דווקא לאחר זמן, שאם תבעו שיחזירם לו מיד לשם מה השאילם.

"והרי העדים"

סמ"ע (כט): והרי העדים - פירוש אותם עדים שראוהו נכנס ריקם ויצא טעון, ששוב לא יכול לומר להד"מ או לקוח מיגו דלהד"מ. ואף אם יש לו רק עדים שראו כלים עתה בידו, שלא יכול לומר החזרתים.

ב. "וכן אם יצא בהם מגולים"

סמ"ע (לא): ה"ה אם יש אחד משאר צדדים: כלים שרגילים להוציאם טמונים, או שהוא אדם צנוע ודרכו להוציא כל דבר

סעיף י"א²: טען בעל הבית 'גנובים הם'

סעיף י"א חלק 2^א: וי"א שאפילו בעל הבית טוען: גנובים הם, דינו כטוען: שאולים הם.

2^ב: וי"א שלא אמרו אלא בטוען: שאולים הם, אבל אם טוען: גנובים הם, אין בעל הבית נאמן, וכן עיקר.

3^ג: ואם הוחזק זה ונתפרסם לגנב, אפילו בעל הבית טוען: גנובים הם, דינו כטוען: שאולים הם (שנאמן).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שבועות (מו.): א"ר יהודה – ראוהו הטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחים הם בידי – אינו נאמן. ול"א אלא שזה אומר לקוחים וזה אומרים שאולים, אבל זה אומר לקוחים וזה אומר גנובים לאו כל כמניה לאחזוקי אינשי בגנבי.

לפי התוס' – שגרס בכולהו ל"א אלא בדברים שאין עשויים להשאל, אבל עשויים להשאל אינו נאמן, אפילו טענת גנובים, אין בעה"ב נאמן, ה"מ שאין עשויים להשאל אבל עשויים להשאל אף בגנובים אין הנכנס נאמן.

2^ב: אבל לרא"ש – בטענת גנובים של בעה"ב בכל גוונא אינו נאמן, דכיון שאמר גנובים איתרע ליה חזקתו שעשויים להשאל כיון שאינו טוען שהשאלם, ובמיגו שהיה אומר השאלתים אינו נאמן להחזיק אנשים בגנבים. כ"ד הרי"ף, רמב"ם, טור, ושאר מפרשים.

3^ג: כ' הרי"ף: היה מוחזק ומפורסם בגניבה, וראוהו שהטמין ואמר לקוחים, אם בעה"ב אינו עשוי למכור כליו (שאם לא כן שמא מכר לו ולא גנבם) ואין דרך להטמין כלים אלו וזה אינו צנוע שמתמין – בעה"ב נאמן שגנובים הם, אף שלא מחזיקים אנשים בגנבים אבל מוחזק ועומד מעיקרא מחזיקים. כ"כ הרא"ש והרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "טוען גנובים... כטוען שאולים"

סמ"ע (לד): ונאמן במיגו דאמר השאלתים לו (שנאמן). ואפשר שלא נחשב מיגו להוציא כיון שראוהו נכנס ריקם והוציא כלים, ולכן נקרא בעה"ב מוחזק ואינו מוציא.

נתיבות (יז) – ואם הם דברים העשויים להשכיר, אף שלא ראוהו נכנס ריקם ויצא עם כלים תחת כנפיו נאמן בגנובים, במיגו ששאולים, דלא הוי מיגו להוציא, שדברים העשויים להשכיר הם בחזקת הבעלים, מה שאין כן בדברים שאינם עשויים להשכיר.

ב. "וי"א... אין בעה"ב נאמן"

סמ"ע (לה): דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן אפילו במקום שיש לו מיגו. גם אפשר דהוא מטעם דהו"ל מיגו להוציא. ש"ך (כב): כ' הרא"ש - במיגו דשכירות לא מחזקים אנשים בגנבים. משמע כשכבר הוחזק בגנב נאמן לומר גנובים במיגו דשאלה ושכירות. וכ"מ מהר"ן. לא הוי מיגו להוציא כיון שראו העדים שהוציא הכלים מביתו.

ולפ"ז: בדברים העשויים להשכיר ומוחזק בגנב, נאמן בטענת גנובים במיגו, אפילו ליכא צדדי לריעותא אצל היוצא, כמו שאילו טען שאולים או שכורים היה נאמן. וכ"מ מהטור ורי"ו, שלא כמשמע מהסמ"ע (לו).

מיהו הרי"ף הרמב"ם ובעה"ת - לא חילקו, וכתבו סתם שאם יש צדדי ריעותא של היוצא וטוען גנובים ומוחזק בגנב - נאמן. מ"מ לא עוזבים דברים מפורשים של הרא"ש הר"ן הטור ורי"ו.

ג. "דינו כשואלים"

סמ"ע (לו): פירוש כמו בטוען שאולים בדבר שאינו עשוי להשאל שבעה"ב נאמן דווקא כשיש ליוצא כל הני ריעותא, כן נמי המוחזק גנב דווקא כשיש לו כל הריעותות ליוצא (אפילו עשוי להשכיר). וכ"ה בהדיא ברי"ף, הרמב"ם והאשרי.

והש"ך (כג) כ' - שאם ראוהו נכנס ריקם ויצא מלא שוב א"צ הני ריעותות ונאמן בעה"ב במיגו (עשויים להשאל) דלא הוי מיגו להוציא (נתיבות חידושם יח).

[סיכום: דברים העשויים להשאל ולהשכיר, וטוען בעל הבית טענת גנב כשהוחזק לגנב :

■ לפי הסמ"ע - צריך בנוסף הני ריעותות נגד היוצא.

■ לפי הש"ך - אם ראוהו נכנס ריקן ויצא מלא, נאמן אף בלא הני ריעותות. ורק בדברים שאינו עשויים להשכיר בעינן הני ריעותות].

"נתפרסם לגנב"

סמ"ע (לו): ומ"ש המחבר סעיף א - שבעה"ב נאמן אף בלא הני ריעותות, שם מיירי שהנכנס למשכן וטוען "שלי נטלתי" (שלא נאמן כל כך לפי שנכנס למשכן) מה שאין כן כאן שלא נכנס למשכן וטוען "לקוחים הם בידי", מש"ה אין בעה"ב נאמן לומר גנובים (אפילו בדברים העשויים להשאל) אלא אם כן יש ריעותות נגד הנכנס.

"דינו כטוען שאולים הם"

■ סמ"ע (לו) - לפי הרמב"ם בשואלים נשבע היסת אבל בגנובים נשבע בנקיטת חפץ. אבל המחבר השווה בניהם. ואפשר שהמחבר בגנובים לא דיבר לעניין השבועה (ובאמת בעינן נקיטת חפץ).

■ והש"ך (כג) - דעת המחבר פשוט שבגנובים גם נשבע רק היסת, מדסתמו הרי"ף רא"ש והטור שדין גנובים כדין שאולים. ואפשר שברמב"ם "נקיטת חפץ" ט"ס הוא.

[סיכום: בטענת גנב

לפי הסמ"ע - בעה"ב נשבע בנקיטת חפץ.

לפי הש"ך - בעה"ב נשבע היסת.]

"דינו כטוען שאולים"

ש"ך (כ"ד): ואם אין ריעותות נגד היוצא, נאמן היוצא (ולא בעה"ב). ונ"ל שנאמן בלא

שבועה כיון שאי אפשר להשביעו (שהוחזק רשע דחמס), [מרדכי].

סעיף יב: אם לא ראו עתה הכלים ביד היוצא, נאמן שהחזיר

סעיף יב: א. הא דבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר בעל הבית נאמן, דווקא בשיש לו עדים שהכלים הללו היו שלו, וראו אותם עתה בידו (פירוש, קודם שבאו לדין ראוהו עדים בידו - סמ"ע). ב. אבל אם לא ראו אותם עתה בידו, נאמן היוצא, במיגו דהחזרתים לך.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הרא"ש: הא דבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר בעל הבית נאמן, דווקא כשיש לו עדים שהכלים הללו היו שלו, וראו אותם עתה בידו. כ"כ ה"ה בשם הרמב"ן, וכנ"ד הרמב"ם.

ב. אבל לא ראו אותם בידו

• **✓** הרא"ש - נאמן היוצא שלקוחים בידו במיגו דהחזרתים לך, שהגזול את חבירו א"צ להחזיר לו בעדים. כ"כ בעה"ת, ראב"ד, וכנ"ד הרמב"ן.

• ובעה"ת בשם ר' נתן ברבי מאיר - גזול בעדים אין לו תקנה אלא אם כן יחזיר בעדים, ולכן אף שלא ראו עתה בידו, לא נאמן לומר החזרתי, ולכן אין לו מיגו (דהחזרתי).

ופסק בבדק הבית: שהלכה כרו"פ שא"צ להחזיר בעדים.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הא דבדברים העשויים"

סמ"ע (לו): ה"ה בדברים שאינם עשויים

להשכיר אלא שיש ריעותות נגד הנכנס.

"שהכלים הללו היו שלו"

סמ"ע (לח): א"צ עדים שהיו שלו, אלא כל שיש עדים שהוציא כלים ויש ריעותות נגד היוצא - מיקרי שיש עדים שהם שלו.

ב. "במיגו דהחזרתים"

כ' הדרישה (ב): מכאן מוכח דס"ל להטור (שהוא שיטת הרא"ש) כמ"ד דהגזול בעדים א"צ להחזיר בעדים (דאם לא כן ליכא מיגו), לפיכך אפילו נכנס למשכנו שלא ברשות וראוהו שהוציא כלים טמונים שהוחזק לגזול, אפ"ה כי ליכא עדים וראה נאמן לומר החזרתים לך, וה"ה דנאמן לומר לקוחים הם בידי במיגו דהחזרתים לך. והובא בסמ"ע (מ).

והש"ך (כה) - השיג עליו במ"ש דהגזול בעדים א"צ להחזיר בעדים, דהכא שאני דהא הבעל הבית טוען שאולים הם בידו ולא הוי גזול כלל ולכך נאמן לומר החזרתים. מיהו לענין דינא נקטינן דא"צ להחזיר בעדים, וכן גזול נאמן במיגו דהחזרתי.

אורים (לח): במיגו דהחזרתים - ואפילו טען

עליו גנובים הם בהחזק בגנב, מ"מ נאמן לומר החזרתי.

סעיף יג: כשידעו העדים שבא לידי בשאלה או שכירות

סעיף יג: הא דאמרינן בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר שהיוצא נאמן, דווקא בשלא ידעו עדים שבאו בתורת שאלה או שכירות. אבל אם ידעו עדים שבאו לידו בתורת שאלה או שכירות, אינו נאמן (כשיש עדי ראיה, דבלא"ה נאמן לומר שלקחם אח"כ במיגו דהחזרתי – נתיבות), [הרא"ש]. (וע"ל סימן ע"צ סעיף י"ח).

סעיף יד: ראו עדים שנכנס שלא בפני בעל הבית

סעיף יד: כל זה לא מיירי אלא כשהיה בעל הבית שם בשעה שנכנס זה והוציא הכלים (דאז אפשר לומר שהאמת שקנה אותם ממנו מה שאין כן כשאינו בביתו – סמ"ע), אבל אם ראו העדים שנכנס לרשות חבירו ונטלם שלא בפניו, בכל גוונא אינו נאמן לומר: לקוחים הם בידי. לפיכך מחזיר הכלים לבעל הבית, ואין כאן שבועה, שהרי העדים ראו מה גזל. ואחר שיחזיר, חוזר ותובע את בעל הבית בכל מה שיטעון, והדין ביניהם [הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"שהרי העדים ראו מה גזל"

סמ"ע (מב): גם כאן ל"ד ראו העדים, אלא כיון שלא היה בעה"ב בביתו ועדים ראוהו נכנס ריקן והוציא כלים, והנכנס מודה שאלו הכלים – אנן סהדי שגזלן ומוציאים ממנו בלא שבועה. כ"כ האורים.

"אינו נאמן לומר לקוחים הם בידי"
ש"ך (כו): אפילו אומר לקחתים ממנו קודם לכן ואח"כ נכנסתי שלא בפניו ונטלתי אותם אינו נאמן בכל ענין כשנכנס שלא בפניו. וכ"מ מהרי"ף.

סעיף טו: נסכא דרבי אבא וההלכות הנלמדות ממנה

סעיף טו: ^אוכן אם חטף חפץ מחבירו ואומר: בחובי נטלתי – אינו נאמן, אלא אם יש עדים שחטפו מידו או מביתו צריך להחזיר.
^בואם אין שם אלא עד אחד, והוא כופר – ישבע להכחיש העד.

ג. ואם אינו כופר, אלא שאומר שמשכנו בחובו - צריך להחזירו.

ד. והוא הדין לעד אחד מעידו שנכנס לרשות חבירו ונטל חפץ שלא בפניו. (וע"ל סי' ע"ה סעיף י"ג).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ד. ב"י: ה"ה ראו עדים שנכנס לרשות חבירו ונטלם שלא בפניו, הרי בעה"ב טוען בספק ע"פ עד אחד. כ"ד הרי"ף, הרא"ש, הר"ן, והרמב"ם (עה/כג)

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "וכן אם חטף... צריך להחזיר"

סמ"ע (מג): צ' להחזיר בלא שבועה. ולא דמי לנגזל הנ"ל שצ' שבועה, ששם אינן מעידים העדים שמשכנו בוודאי ויכול להיות ששלו נטל, מה שאין כן כאן שראו בחזקת גזילה. ומיירי נמי כשיש עדים שראוהו עתה בידו, דאם לא כן נאמן במיגו דהחזרתי לך (למ"ד הגוזל בעדים א"צ להחזירו בעדים).

ג. "בחובי נטלתי"

סמ"ע (מד): כיון שמחויב שבועה שלא חטפו להכחיש העד שמעיד עליו שחטפו, והוא אינו יכול להישבע שהרי מודה שחטפו אלא שאומר שמשכנו בחובו, והו"ל מחויב שבועה ואינו יכול להישבע ומשלם (והיינו נסכא דר' אבא לעיל ע"ה-י"ג).

אורים (מג) - דווקא בחוטף דבר שחייב עליו שבועה מהתורה אם היה מכחיש לעד, ולכך כשמודה לו הו"ל מתוך שאינו יכול להישבע משלם, אבל בחוטף שטר שאין נשבע עליו דבר תורה, נאמן שלי חטפתי

ב"ב (לג): ההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דרבי אמי הוה יתיב ר' אבא קמיה אייתי חד סהדא דמיחטף חטפא מיניה אמר ליה אין חטפי ודידי חטפי:

אמר רבי אמי היכי נידיינוה דייני להאי דינא: לישלם - ליכא תרי סהדי. ליפטריה - איכא חד סהדא. לישתבע - הא אמר מיחטף חטפה וכיון דאמר דחטפה הוה ליה כגזלן.

אמר ליה רבי אבא: הוי מחויב שבועה שאינו יכול להישבע וכל המחויב שבועה שאינו יכול להישבע משלם.

ב"י: אם נדקדק נמצא

א. נימא זיל שלים ליכא תרי סהדי - משמע שאם היו שני עדים שחטף פשוט משלם.

ב. נימא אשתבע כיון שאמר שחטף - משמע שאם היה כופר שלא חטף היה נשבע להכחיש את העד ונפטר.

ג. אמר רבי אבא - הו"ל מחויב שבועה ומתוך שאינו יכול להישבע משלם.

בעה"ת: ודווקא שראו עתה בידו, שאם לא כן נאמן במיגו שהחזרתי. כ"כ הריב"ש שכ"ד רמב"ן והראב"ד.

שלא נכנס, מתוך שאינו יכול להישבע משלם.

אורים (מד) – אף דאין הבעה"ב טוען ברי רק ע"פ העד מ"מ יוכל להזיקו לשבועה דאורייתא על פי העד, וכיון דאין יכול להישבע צריך להחזיר.

כיון דאין כאן חיוב שבועה דבר תורה.

ד. "ונטל חפץ שלא בפניו"

סמ"ע (מה): דבכה"ג בפני ב' עדים צריך להחזיר, ולכן בפני עד אחד צריך להישבע

הקדמה: טעם תקנת נגזל בנחבל

רמב"ם (הלכות חובל ה, ד): קנס קנסו חכמים לאלו השוטים בעלי זרוע שיהיה הנחבל נאמן ונשבע בנקיטת חפץ שזה חבל בו חבל זה, ונטל מה שראוי לו, והוא שיהיו שם עדים...

השגת הראב"ד – אינו מדין קנס אלא שאין דרך בני אדם לחבל בעצמן ע"כ האמינוהו לזה בשבועה.

סעיף טז: תקנת נגזל בנחבל

סעיף טז: א. הנחבל כיצד: ראוהו עדים שנכנס תחת ידו של חבירו שלם ויצא חבול, ולא ראוהו בשעה שחבל בו, וזה אומר: חבל בי, וזה אומר: לא חבלתי בו – הרי זה נשבע ונטל.

ב. ואם יש הוכחה שזה חבל בו, כגון שהיתה החבלה במקום שאי אפשר לו לחבול בעצמו, כגון שהיתה בין כתיפיו וכיוצא בזה, ולא היה אחר עמהם – הרי זה נוטל בלא שבועה.

ג. ואפילו יש אחר עמהם, אי ברור לעדים שאותו אחר לא חבל בו, כאילו אין עמהם אחר דמי – ונטלו בלא שבועה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

– ל"ש (שצ' שבועה ליטול) אלא במקום שיכול לחבול בעצמו, אבל במקום שאינו יכול לחבול בעצמו נוטל בלא שבועה. וניחוש דילמא בכותל נתחכך? שעלתה לו נשיכה בגבו או בין אצילי ידיו (שלא יכול להיות ע"י הכותל).

כ' הרמ"ה: אף שהיה גם אחר וברור לעדים שהאחר לא חבל בו, כמאן דליכא אחר דמי

א. שבועות (מד:): משנה – נחבל כיצד, היו מעידים אותו שנכנס תחת ידו שלם ויצא חבול ואמר לו חבלתי בי והוא אומר לא חבלתי – הרי זה נשבע ונטל.

ב. גמ' (מו:): אמר ר' יהודה אמר שמואל

סמ"ע (מח): הטור בשם הרמ"ה – מה שנוטל בשבועה דווקא שנים שהיו רבים וכו', אבל אם לא היו רבים לא נשבע ונוטל, אלא אם כן ברור שחבל בו שאז נוטל בלא שבועה.

פת"ש (ב): ת' שבו"י הביא דברי ספר דברי נבא שפירוש דברי הרמ"ה (והשו"ע) – דמיירי כגון שזה האחר אדם כשר וירא שמים (שסביר להניח שהוא לא חבל בו), הילכך נוטל הנחבל בלא שבועה. ותמה ספר דברי נבא שהרי בכה"ג לא אזלינן בתר אומנדא כי האי.

ובת' שבו"י כ' – דלא קשה, דאפשר שהרמ"ה ס"ל כהרמב"ם, שהטעם שנחבל נשבע ונוטל הוא קנס חכמים, ואם כן בזה חידשו שאם ברור לעדים, שהאחר אדם כשר שוודאי לא הוא חבל, נוטל הנחבל בלא שבועה.

ואף לראב"ד שאינו משום קנס אלא לפי שאין דרך בנ"א לחבול בעצמם (לכן נשבע הנחבל ונוטל), וכאן מיירי שאותו אחר תש כוח שאינו יכול לחבול כל כך, או שהיו ידיו כפותות וכה"ג שיש אומדנא.

ונוטל (מהחובל) בלא שבועה. נוטל בשבועה דווקא בשנים שרבו ונכנס אחד מהם לתוך ידו של חברו שלם ויצא חבול דמוכה מילתא דאיהו חבל ביה כיון דהוה קטטה בינייהו (שאם לא כן מהיכא תימא דהוא חבלו). אבל לא היו מריבים לא נשבע ונוטל אלא אם כן ברור הדבר (שאז נוטל בלא שבועה).
כן נראה מהרמב"ם.¹⁵

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "כגון שהיתה בין כתפיו"

סמ"ע (מז): כן לשון הטור. ובגמרא (שם מו:) מוקי לה בחבלה דנשיכת השיניים, דכשהיה בין כתפיו ווודאי מאחר בא לו. לכן נוטל בלא שבועה.

נתיבות (ח' כו): ואם מת הנחבל אין היורשים גובים בשבועה אפילו היו במעמד החבלה, אבל בנגזל כשהיה הבן במעמד נשבע הבן ונוטל, דלא גרע משכירו ולקיטו.

ג. "אי ברור לעדים"

והראב"ד וה"ה – חולקים על הרמב"ם, משלם הכל שכל ה' דברים ממון ולא קנס. כ"פ מהרא"י – מ"מ אם אומר שכנגדו התחיל עמו – פטור, שהפה שאסר (חייב עצמו ע"י ההודאה) הוא הפה שאסר (שלא הוא התחיל) ונאמן לומר שכנגדו התחיל. כ"פ הסמ"ע (מו).

¹⁵כ' הרמב"ם: הודה מעצמו שחבל בחבירו משלם ה' דברים, שהרי העדים מעידים שנכנס שלם ויצא חבול. אבל אם לא היו עדים כלל והודה בעצמו שחבל פטור מהנזק והצער (דס"ל דהוי קנס, שפטור בו המודה – ב"י) וחייב בשבת בושת וריפוי. לפיכך אם כבר שלא חבל נפטר בהיסת.

זו"מ צ"א: זנווני נשבע ונוטל, ודין פנקסים, ובו ט סעיפים

הנושאים שבסימן זה: [Toc69653234](#)

165.....	סעיף א: בעל הבית שאמר לחנווני לשלם לפועלים.....
168.....	סעיף ב: כשאחד מת ותובע רק השני.....
172.....	סעיף ג: הקדים בעל הבית מעותיו לחנווני שיפרע לפועלים.....
176.....	סעיף ד: חנווני הטוען מתוך פנקסו.....
178.....	סעיף ה: לדון ע"פ פנקסו של אדם כשיש רגלים לדבר.....
179.....	סעיף ו: בעל הבית שכפר שאמר לחנווני לשלם לפועלים.....
180.....	סעיף ז: אמר בעל הבית לחנווני תן לפועלים כמה שצריכים.....
182.....	סעיף ח: קטן ששכר פועלים ואמר לחנווני לפרוע.....
183.....	סעיף ט: קנה מחנווני ויש מחלוקת האם שילם.....

סעיף א: בעל הבית שאמר לחנווני לשלם לפועלים

סעיף א: ^אחנווני נאמן על פנקסו, כיצד: בעל הבית שאמר לחנווני: תן לפועלים סלע, והוא מודה שא"ל כן, או שיש עדים בדבר, והחנווני אומר: כבר נתתי להם, והפועלים אומרים: לא קבלנו ממנו כלום – שניהם נשבעים כעין של תורה, ונוטלים מבע"ה. ^בוצריכים שישבעו כל אחד בפני חברו, חנווני בפני פועלים, ופועלים בפני חנווני, כדי שיתביישו יותר. ^ג(ולווקא בלחיתנהו לתרווייהו) [ר"ן].

^דוהוא הדין אם אמר ליה: הלויני מנה ופרע לבעל חובי, זה אומר: נתתי, וזה אומר: לא קבלתי – ישבעו שניהם זה בפני זה, ויתן בעל הבית לשניהם.

^ה(ואין נשבעים ביחד, אלא בזה אחר זה). [הגהות שניות דמרדכי].

מאתים זוז, אלא אומר לו תן לבני סאתיים חיטים תן לפועלי סלע מעות, הוא אומר נתתי, והן אומרים לא נטלנו – הוא (חנווני) נשבע ונוטל והן (הפועלים) נשבעים ונוטלים.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אשבועות (מד:): ואלו נשבעים ונוטלים וכו', וחנווני על פנקסו. גמ' (מה:): חנווני על פנקסו – כיצד: לא שיאמר לו כתוב על פנקסי שאתה חייב לי

ב. גמ' (מז:): אמר רבא – ופועלים נשבעים לבעה"ב במעמד חנווני כי היכי דליכספו מיניה. ה"ה חנווני נשבע לבעה"ב במעמד פועלים (הרא"ש והר"ן).

כ' הר"ן: אף שאמר תן לבני סלע, אין החנווני נוטל בלא שבועה בנקיטת חפץ, אף על פי שאין הבעל הבית צריך לשלם לבנו כלום (ולא משלם כפול). כ"כ הסמ"ע.

ג. כ' הר"ן: דווקא שנמצא החנווני, בלא"ה אומרים הפועלים לבעה"ב תביא את שכנגדו ואשבע.

כ' עוד הר"ן: מכאן משמע שהאומר לחבירו תן מנה לפלוני שאני חייב לו, אין חייב לתת בפני עדים, שהרי החנווני שנתן לפועלים שלא בפני עדים ונוטל חזרה מבעה"ב ואין דינו כפושע שלא נתן בפני עדים. כ"ד הרי"ף, ה"ה, כ"ד הרמב"ם.

ד. כ' בעה"ת: והוא הדין אם אמר ליה "הלווני מנה ופרע לבעל חובי", זה אומר נתתי וזה אומר לא קבלתי – ישבעו שניהם (המלווה ובעל חובו) זה בפני זה ויתן בעל הבית לשניהם (למלווה ולבעל חובו). כ"פ הרמ"א.

וה"ה כ' – שי"מ שדווקא בחנווני תקנו שישבע ויטול, אבל שאר שליחויות אינו נשבע ונוטל אלא צריך להביא ראיה שנתן

כיון שאנו מסופקים אם נתן.¹⁶

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "תן סלע לפועלים"

ש"ך (א): ואף לרמב"ם והמחבר בסעיף ב', שאם מתו הפועלים, נוטל חנווני בלא שבועה. כאן צריך להישבע בנקיטת חפץ. שדווקא שם שחייב רק תשלום אחד (לחנווני) ואינו משלם רק אחד אינו מפסיד, א"צ שבועה, מה שאין כן כאן יתכן שאינו חייב כלל לחנווני, אם החנווני לא נתן לבנו, לכן נשבע חנווני.

"והוא (בעל הבית) מודה שאמר לו"

סמ"ע (ב): אבל אם בעה"ב כופר בכולו (שלא א"ל לתת) או במקצתו (שאמר לתת רק 50) נשבע ונפטר (כמ"ש ס"ו).

אבל הש"ך (ב) – בעה"ב נפטר בלא שבועה כיון שהפועלים גם מכחישים את החנווני שלא נתן. ול"ד לסימן ס"ו דשם הפועלים מודים שקבלו (אלא שבעה"ב אומר שלא היה חייב לפועלים), מה שאין כן כאן שהפועלים מכחישים לחנווני, בעל הבית פטור משבועה.

"שניהם נשבעים"

סמ"ע (ג): אף שאחד מהם ווודאי משקר, מ"מ לא רצו לחייב לבעה"ב לשלם עד שישבעו שניהם.

ורק בחנווני עשו תקנה לפי שדרך חנווני לתת לבעה"ב בהקפה עד שיתקבץ הכל ופורע לו, שבעה"ב האמין לחנווני על פנקסו (כמ"ש הרמב"ם), אבל שאר שליחויות העמידו על דין תורה – ב"ח.

¹⁶ ח' הגהות: פירוש, בעה"ב חייב לשלם לבעל

חוב דהוי כאיני יודע אם פרעתך (שהרי היה חייב לו קודם וספק אם נפרע), מ"מ לשליח הוי איני יודע אם הלוויתני (שהרי קודם לא היה חייב לשליח כלום, וספק אם נתחייב לו).

(לפי ביאור התיבות). ומיירי שבתחילה הכחישו זא"ז בב"ד, שאם לא כן פועלים נוטלים בלא שבועה כלל, מיהו אם חנווני במקום קרוב יאמר בעה"ב לפועל המתן עד שיבוא חנווני ותפטר או שתשבע עכשיו ותיטול.

ה. "בזה אחר זה"

כ' הסמ"ע (ו): כ' בהגות מרדכי שטעמו – שאז לא יהא נראה כל כך שבועת שוא, שכ"א שנשבע נוכל לומר שנשבע אמת, מה שאין כן כשנשבעים יחד. הש"ך.

"הלויני מנה"

פת"ש (א): הקדמה

■ שו"ע (חו"מ קכא-יב): לוי שבא בשליחות ראובן לגבות משמעון חובו 50 דינרים, שמעון אומר שנתן ללוי 50, וכן לוי אומר שקיבל 50 ונתן לראובן, וראובן אומר ששלחו לגבות 20 וקיבל רק 20 – ישלם שמעון את היתרה אחר שישבע ראובן בנקיטת חפץ שלא שלחו רק להביא 20, ושלא קבל אלא 20, והשליח ישבע היסט לשמעון שכל 50 נתן למלוה.

■ ת' בית אפרים: ראובן אמר לשמעון שיתן לו מעות בהלוואה, ולא פירש הסכום, שלח שמעון שליחו לקבל ההלוואה, השליח הביא את ההלוואה 100 זהובים, אלא שראובן טוען ששלח לו 150 זהובים. השליח מכחיש אותו שקיבל רק 100 זהובים, מה דינו?

■ ת' בית אפרים דן בנושא, בשלושה שלבים: (א). מוכיח שלא דמי לסימן קכ"א – (ב). מוכיח דלא דמי לבעל הבית שאמר

ויש לכל אחד טענה: פועלים הרי נתחייב להם בעבודתם, ולחנווני הרי א"ל לתת ולא אמר שיתן בפני עדים.

"שניהם נשבעים"

ש"ך (ב): ואפילו החנווני גוי ומכחיש הפועל (שנתן לו), צריך הפועל להישבע כדי ליטול מבעל הבית. כן מבואר בת' רשב"א. ואף שמסימן (קמט/יד) משמע מהרב המגיד שאין משביעים היסט ע"פ ברי של גוי, מ"מ כאן שבאו ליטול מבעל הבית אפשר שכו"ע מודים שאינו נוטל אלא בשבועה.

ב. "כ"א בפני חבירו"

כ' הב"ח: היינו לכתחילה, אבל אם נשבע שלא בפני חבירו א"צ לחזור ולהישבע.

וכמו ב(פז/כג) – נתחייב שבועה אם השביעוהו שלא בפני חבירו, אם נשבע כתיקונו ועל דעת בית דין, נפטר. והש"ך (ד) כ' – דלא דמי, דכאן ווודאי אחד מהם משקר, מה שאין כן שם.

"חנווני בפני פועלים"

ש"ך (ה): משמע מהלשון שהחנווני נשבע תחילה. וכן נראה, דהא כששניהם אינן נשבעין בע"כ צריך לשלם לפועלים ולא לחנווני, א"כ הפועלים יאמרו דילמא החנווני לא ישבע (ונמצא שנשבענו לשוא). אבל החנווני בע"כ צריך להישבע כדי ליטול (שאם לא ישבע לא יטול). כ"מ בעה"ת בשם ר' אפרים.

ג. "לווקא בלאיתנא"

ש"ך (ו): דכל אחד יכול לומר אין אני מחויב להמתין עד יום בואו ואשבע תיכף

ובכה"ג דהאי ידע והאי לא ידע משתבע האי דידע ושקיל.

ועוד – דכאן לא שייך לומר שהמלווה ישבע ויטול מטעם חזקה שליה עושה שליחותו, שהרי השליח טוען שלא קיבל 150.

ועוד – חזקה שליה (החנווני) עושה שליחותו, דווקא כשאמר לו בעל הבית כמה לתת, אבל היכא שתלה הדבר ברצון השליח (חנווני), אין חזקה שליה עושה שליחותו (דמה חזקה יש כאן שנתן כל כך, דהא ברצון עצמו תליא מילתא), כ"מ מבעה"ת. ג. התשובה: לכן ברור דלא תיקנו כי אם במקום שנעשה שלוחו ליתן, אבל היכא שלא נעשה שלוחו, אף על פי שנתן לו (הלווה) רשות ליתן לשליח, מ"מ כיון שאינו יכול לתובעו שעשה זה בשליחותו ונתחייב מיד כשנעשה שלוחו, לא תיקנו.

וחזרנו לדין תורה ששורת הדין שילך ראובן בפחי נפש כדין האומר (שמעון) איני יודע אם נתחייבתי לך (ע"ש עוד באריכות).

לחנווני שיתן לבני מנה (חנווני אמר שנתן, והבן טען שלא קיבל) חנווני נשבע ונוטל. ג) פוסק מה הדין בשאלה.

תשובה:

א. ל"ד לקא-יב: דהתם מיירי שראובן טוען שלא שלחו ללוות רק כ', וא"כ לא איכפת ליה במה שנטל השליח יותר, מה שאין כן הכא שלא נתן קצבה כמה ילווה. שאם היה מודה ששלחו ללוות נ' אף שישבע שקיבל משלוחו רק כ' חייב ראובן מדין מודה במקת.

ב. ל"ד לחנווני: דכאן גרע מחנווני, דכאן הוי טענת הלווה (שמעון) 'איני יודע אם הלויטני' (כל ה 150, שפטור). ול"א כן בחנווני, דאמרינן שליה עושה שליחותו, כיון שבעל הבית מינה החנווני שליה וסמך עליו, ומיד כשקיבל עליו שיעשה שליחותו מתחייב הבעל הבית. ונמצא החיוב גמור והטענה שמא לא עשית שליחותי הוא ספק. ועוד – דהתם גבי חנווני טענת בעה"ב היא טענת שמא והחנווני טוען ברי,

סעיף ב: כשאחד מת ותובע רק השני

סעיף ב: א. בד"א, בששניהם לפנינו ותובעים מבעל הבית. אבל אם מת החנווני והפועלים לבדם תובעים, או שמתו פועלים והחנווני לבדו תובע, נוטל בלא שבועה, שהרי אין בעל הבית מפסיד כלום, שהרי אינו משלם אלא תשלום אחד.

ב. הגה: וי"א דדווקא צ"א מת החנווני ואתו פועלים נוטלין צ"א שבועה, דהרי וודאי נתחייב להם, ולא ידע אי פרע. אצל אס מתו הפועלים והחנווני צ"א לתבוע מה שנתן, לא יטול אלא בצבועה, דילמא לא נתן כלום. [טור בשם הרמ"ה והמגיד ור"ן].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

כשמתו החנווני או הפועלים

א. כ' הרמב"ם – השני נוטל בלא שבועה (המרשים – אף היסת א"צ) שהרי בעה"ב משלם רק פ"א (שלא משלם למי שמת).

ב. והרמב"ן והרמ"ה – מת חנווני פועלים נוטלים בלא שבועה, אבל מתו הפועלים חנווני נוטל רק בשבועה. כ"ד הר"ן.

כ' ה"ה: טעמו של הרמב"ן – כשמת חנווני נוטלים פועלים בלא שבועה לפי שבעה"ב ווודאי חייב להם וספק אם פרע להם חנווני, והוי "איני יודע אם פרעתיך" שנוטלים בלא שבועה, שהרי מהדין היו צריכים ליטול בלא שבועה אלא שתיקנו להם שבועה מפני הפסד בעה"ב (שצריך לשלם גם לפועלים וגם לחנווני מפני התקנה). לפיכך כאן שבעה"ב אינו מפסיד יעמוד על עיקר הדין וייטלו בלא שבועה.

אבל כשמתו הפועלים אין נוטל חנווני אלא בשבועה, שהרי מהדין לא היה צריך ליטול כלל דהוי "איני יודע אם הלויתני" ורק מתקנה נוטל החנווני בשבועה, לפיכך אינו נוטל אלא בשבועה.

כשמתו הפועלים

• רמב"ן – אפילו מתו פועלים יורשיהם נוטלים בשבועה "שלא פקדנו אבא". כ"ד הר"ן.

• וְהו"ה כ' – שכל הפוסקים חולקים עליו (אין יורשי הפועלים נוטלים) ואפשר שטעמם לפי שזה (שכר הפועלים) הוי רק מלווה בע"פ ועד אחד (החנווני) מעיד שנתן והיורשים טוענים שמא, ואף שהחנווני

נוגע בעדות – אין היורשים נוטלים. כ"ד הרמב"ם, טור, והמחבר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אלא תשלום אחד"

סמ"ע (ז): תשלום אחד – והתשלום האחד

הוא מודה שהוא חייב. כ"כ רמב"ם טור. לאפוקי ה"ה בשם הרמב"ן – דס"ל שאם מתו פועלים, יורשים נוטלים מבעה"ב בשבועה "שלא פקדנו אבא", וא"כ גם בזה יהיו על בעה"ב שני תשלומים.

והש"ך (י) פסק – שישורשי פועלים נוטלים בשבועה. שהרי –

א. כ"פ הרמב"ן והר"ן. וכ"ד בעל התרומות.

ב. ד"מ והב"י לא דחו דברי הרמב"ן, ומה שלא הגיה כאן הרמ"א משום שכתב דברי הרמ"ה שהם חידוש יותר שאפילו לא ישלם ליורשי הפועלים צריך חנווני להישבע, ולא מיירי כי אם משבועת יורשי הפועלים.

ג. ולענ"ד כן דעת הרמב"ם, ולא בא לומר רק כשאין אלא תשלום אחד נוטל בלא שבועה, ומיירי בפועלים שאין להם יורשים, או שאין יודעים שאביהם היה פועל.

ד. ול"ד לשכיר שאין יורשים נשבעים ונוטלים, מטעם הירושלמי דכלום תיקנו אלא בשביל שכיר כו', כלומר דמדינא לא היה השכיר נוטל אפילו בשבועה, מה שאין כן הכא דמדינא הפועלים היו נוטלים אף בלא שבועה כיון שווודאי חייב להם וספק אם פרע

להם.

ואם כן פשיטא כשמתו, היורשים נשבעים שלא פקדנו אבא ונוטלים.

וקצות החושן (ג) כ' – מ"ש הש"ך (י) דמיירי בפועלים שאין להם יורשין או שאין יורשין יודעין שאביהם היה פועל שלו, הוא תמוה שאין לך אדם שאין לו יורשין. ועוד דכיון דבעל הבית יודע, אינו יוצא ידי חובתו עד שיחזיר ליורשי הפועל אף שהם אינם יודעים שהיה אביהם פועל?

וי"ל – כיון דטעמא דפועל דינו ליטול משום דהוי בעל הבית 'איני יודע אם פרעתיך', וכתבו הט"ז והש"ך סימן ע"ה דהיכא דלא תבעו ואמר 'חייב אני לך מנה ואיני יודע אם החזרתי', דפטור, אפילו הלה משיב 'ברי לי שלא פרעתי', כיון שאינו יודע מהלוואה פטור. וא"כ הכא נמי פטור בעל הבית מלשלם ליורשי הפועלים, דנהי דבעה"ב הוי ליה 'איני יודע אם פרעתי', ויורשי הפועל הוי ליה כטוען ברי (דאנן טענינן ליה), אבל אם אין יודעין שהיה פועל שלו לא טענינן לו והוי כמו לא תבעו דפטור אפילו 'איני יודע אם פרעתי'. ואורים (יא) תירץ – דלא קשה, דכאן מיירי באין לו יורשים, פירוש דבעה"ב הוא יורש שלו, דפשיטא דאין לך אדם שאין לו גואלים.

"אלא תשלום אחד"

ש"ך (יא): פירוש כשמשלם רק תשלום אחד, ואפילו היו חנווני ופועלים מכחישים זה את זה בחייהם וטוענים ווודאי, עם כל זאת נוטל האחד בלא שבועה כיון שבעה"ב משלם רק פעם אחת (ולא יותר).

אבל אם לא הכחישו זא"ז אפילו כשמשלם פעמיים (כגון קכא/י – שלח פרעון למלוה ביד שליח, ומת השליח ואומר מלוה שלא קיבל – משלם לוה פעם שנייה, ומיירי שלא הכחישו זא"ז) – אינו נשבע.

ואפשר (שבחנווני ופועלים) דמיירי אף שלא מכחישים זא"ז, ועם כל זאת רק כשמשלם פ"א נוטל בלא שבועה, והוצרך "שמשלם פ"א" משום דחנווני לא דמי ל(קכא/י) – שנוטל בלא שבועה אף כשמשלם ב"פ) דשם השליח בא להפטר מה שאין כן כאן חנווני בא ליטול, וגם ל"ד למלוה שם כיון שברור שהתחייב למלוה מה שאין כן בחנווני.

כ"פ הנתיבות (ביאורים ג) – שכן עיקר, כדמוכח לקמן סעיף ח' גבי קטן ששכר פועלים, שהפועלים נשבעים אף שאינו משלם לחנווני. אלא ווודאי כשמכחישים זא"ז חייב שבועה אף שמשלם פ"א.

וכ' האורים (י): שהרי אין בעל הבית מפסיד – הא דלא נתנו הטעם דאין כאן מי שתובעו וטוענו בברי ואיך ישבע על טענת שמא, כתב הש"ך (י"א) דמיירי דמתחילה הכחישו הפועלים לחנווני, וקודם שבועה מתו והלכו להם. או י"ל דס"ל לרמב"ם כדעת הפוסקים דס"ל דחנווני לעולם אינו נוטל אלא בשבועה אפילו אין כאן טענת ברי.

ערוך השלחן: אף שהפועלים גויים ואין יכולים להישבע, אין חנווני נוטל בלא שבועה, ואף שחנווני יכול לומר למה אשבע ע"פ דיברו של הגוי (שמכחיש אותו) מ"מ כיון שבעה"ב מפסיד חייב להישבע (נתיבות בפירוש הש"ך).

ש"ך (יג): כ' הטור בשם הרמ"ה – אפילו לא מת חנווני רק שאינו כאן (כגון שהלך למדינת הים) נוטלים פועלים בלא שבועה. כ"כ בעה"ת – אף שיתכן שיבוא חנווני ויאמר שנתן, מ"מ כיון שעכשיו אינו כאן לא מחייבים הפועלים שבועה, אך אם ירצה יחרים סתם על מי שלקח ממון זה ותובעו פעם אחרת. וכן סברת הר"י מיגא"ש. כ"כ הרמב"ם וש"ע (קכא/י).

ודווקא שהלך למדינת הים, אבל אם הוא קרוב וידוע שיבוא, יכול הבעל הבית לומר הלא אין לך הפסד המתן קצת עד שיבוא, או תשבע ותיטול מיד.

ואף שחזר אח"כ החנווני ממדינת הים ומכחיש הפועלים, כיון שכבר נטלו אין צריכים להישבע.

"וודלחי התחייב ולח ידע אי פרע"

סמ"ע (ח): שמדינא פועל נוטל בלא שבועה, אלא משום הפסד בעה"ב לפייסו תקנו שישבע לו פועל, וזה דווקא כשמשלם גם לחנווני, מה שאין כן כאן שמשלם רק פ"א, ולכן נוטל הפועל ללא שבועה. כ"כ הש"ך (יד) – שכ"כ הרב המגיד ושאר פוסקים.

"אבל מתו פועלים"

קצות החושן (ה): נשבע חנווני – אפילו לא הכחישו הפועל בחייו, צריך שבועה לפי הרמב"ן, שהרי ס"ל שחנווני מדינא הולך בפחי נפש (שלא נוטל כלל, דהוי כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור) אלא דחז"ל תקנו כן, לכך אף היכא דליכא מאן דמכחיש לחנווני צריך שבועה.

ואו"ת – דווקא שהגוי הוא הפועל אבל אם הגוי הוא חנווני הפועל נוטל בלא שבועה, דחיבו לפועל ברור.

ב. **"ויש אומרים"**

והש"ך (יב): נ"ל עיקר כהרמב"ם והמחבר שאף חנווני נוטל בלא שבועה (כשמשלם בעה"ב תשלום אחד), כיון ש – א). מה שקי"ל "איני יודע אם הלוויתני" פטור (ב"ק קיא). טעמו כיון שמעמדים ממון בחזקת מאריה, וזה דווקא שם, מה שאין כן כאן שסוף סוף ממון זה יוצא מרשות בעה"ב (שממ"נ חייב תשלום אחד) לא קאי ברשותיה.

ב). כתובות (יב): הנושא אישה ולא מצא לה בתולים (דהוי כאומר איני יודע אם התחייבתי מאתיים) משלם 200, כיון שיש לה חזקת בתולים, ולכן גם כאן יש לחנווני חזקה ששליח עשה שליחותו ומסתמא שילם לפועלים.

ג). כ"כ בעה"ת בשם ר"י אבן פלאט – דלא דמי ל "איני יודע אם הלוויתני" ששם יש טענת ברי של תובע מול חזקת ממון של נתבע, מה שאין כן בחנווני שיש לו טענת ברי ובנוסף שליח עושה שליחותו מול חזקת ממון של בעה"ב שנדחה ונוטל חנווני בלא שבועה.

ד). המשנה הביאה חנווני גבי פועל. משמע שדין אחד להם, כמו שהפועל נוטל בלא שבועה כן החנווני נוטל בלא שבועה, כשלא מכחישים זא"ז. כ"פ שער המלך. [ועיין לקמן שקצות החושן חולק על הש"ך].

"ודווקא כשמת החנווני"

"דילמא לא נתן כלום"

קצות החושן (ו): מה שהחנווני לא נתן בפני עדים, האם הוא פשיעה? הרמב"ן כ': חנווני נשבע ונוטל, שהרי מדינא ילך בפחי נפש. ההיא טעמא דפרישו סבוראי משום דלא אמר ליה בסהדי הב ליה, טעמא דתקנתא הוא ולא דינא, דמכל מקום פטור, דאע"ג דלא אמר בסהדי הב ליה הוה ליה לתקוני ולא לעוותי ואת"ל נמי פשע בהא אפ"ה פטור (כלומר מה שלא נתן בפני עדים הוא כעין פשיעה ומדינא לא נוטל, אלא מתקנה).

והש"ך (צב, סק"ד) – חולק, הרי כתובות (פה.) דווקא כשהזכיר לו הלווה לשליח שיקח השטר כשיפרע למלווה, הלא"ה אין חייב לפרוע בפני עדים, וא"כ ה"ה כאן שלא היה חייב לפרוע בעדים ואינו פושע, ומה שנוטל חנווני הוא מדינא ולא מתקנה (שהרי לא פשע).

ולי נראה – שאין כאן קושיא, שבכתובות מיירי שהשליח לא חוזר לתבוע מבעה"ב, לכן מה שלא נתן בעדים אינו פשיעה. מה שאין כן כאן שחנווני חוזר לתבוע מבעה"ב ווודאי היה צריך לפרוע בפני עדים (והוא פשיעה), כמ"ש הש"ך עצמו (קלה) בערב

שפרע ולא לקח השטר הוא פושע. ולשיטת בעל המאור והמחבר דס"ל חנווני נוטל מדינא (כמ"ש הש"ך) לא הוא פשיעת חנווני במה שנתן שלא בפני עדים אף שדעתו לחזור ולתבוע, ושאינו ערב שיש שטר למלווה מה שאין כן כאן דהוי כמלווה בפ"ע. וצ"ע, ומסתבר כהרמב"ן שהחנווני נוטל רק בשבועה דלא הש"ך.

סיכום: כשבעה"ב משלם תשלום אחד – דין החנווני.

• רמב"ם – נוטל בלא שבועה, כ"כ המחבר, ש"ך והגתיות.

• רמב"ן – נוטל בשבועה, כ"כ הר"ן, הרמ"א וקצות החושן.

מתו שניהם

נתיבות (ביאורים ב): אם לא הכחישו זא"ז בחייהם ולא ידעו אם נתן החנווני – יחלקו היורשים, כיון שהספק אצלנו (ולא מפני טענת רמאי). אבל כשהכחישו זא"ז בחייהם (שיש ווודאי רמאי) יהא מונח או יתפשו. ואם אחד נשבע בחייו ואחד לא נשבע עדיין – נותנים ליורשי הנשבע, שחיובו ברור ושל שני ספק שמא לא היה נשבע.

סעיף ג: הקדים בעל הבית מעותיו לחנווני שיפרע לפועלים

סעיף ג: במה דברים אמורים, בחנווני המקיף (פי' נותן בהמתנה) לבע"ה ופורע לו כל חובותיו, ואחר כך פורע לו בעל הבית.

אבל אם הקדים בע"ה מעות לחנווני, וא"ל: תן לפועלים סלע:

א. **אם המתם** (פירוש הסיר ומסר הפועל לחנווני, מהפסוק "ומחה על כתף ים כנרת" במדבר לד, יא) אצל חנווני במעמד שלשתם, והפועלים נתרצו, אין לפועלים על בעל

הבית כלום, והחנווני נשבע היסת ונפטר.

ב. ואם שלא במעמד שלשתם המחם אצל חנווני, נשבע חנווני לבעל הבית היסת שעשה שליחותו, ונפטר, והפועלים נשבעים לבעל הבית כעין של תורה, שלא נטלו כלום מחנווני, ונוטלים מבעל הבית, ג. ויש אומרים שגם זו היא שבועת היסת.

ד. הגה: מי שהוליא הולאות על נכסי חזירו צרכות חזירו, ותוצע ההולאות, והנתצע אינו יודע (כמה) – נקצע התוצע ונוטל (בנקיטת חפץ כדין שליח דמורה התירא משום דטרח – נתיבות). והוא הדין בכל מידי דהאי ידע והאי לא ידע, נקצע האי לידע. [מהרי"ק ותשובת מיימוני].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

הקדים בעה"ב מעות לחנווני וא"ל
תן סלע לפועלים

א. ר"י הלוי: אם המחמה הפועלים במעמד שלושתם, נפטר בעה"ב מהפועלים, וחנווני נשבע ונפטר.

ב. אבל המחם שלא במעמד שלושתם, נשבע חנווני ונפטר והפועלים נשבעים לבעה"ב ונוטלים.

וכ' הרב ישעיה: כל שאמר לפועלים להיפרע מחנווני ונתרצו הוי מעמד שלושתם. ל"ש הקפה או הקדים מעות – נסתלקו פועלים מבעה"ב, וחנווני נשבע לפועלים ונפטר מהם ונוטל מבעה"ב בלא שבועה. והטור כ' – דלא נהירא.

פועלים נשבעים (לפי הר"י הלוי)

• ✓ והרמ"ה – שבועה כעין דאורייתא. כ"כ הרי"ף. כ"פ שו"ע סתם.

• א. אבל בעה"ת כ' – ששבועת פועלים נמי רק היסת, כיון שבחנווני לא נוטל מבעה"ב (שהרי כבר קיבל ועכשיו נשבע להיפטר) לא עשו חכמים תקנה אפילו לפועלים. כ"פ שו"ע בשם וי"א.

• והרי"ף כתב – שליח (מקביל לחנווני אצלנו) נשבע היסת, אבל מלווה (מקביל לפועלים) נשבע כעין דאורייתא שהרי נוטל.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"בחנווני המקיף"

ש"ך (טו): ואז אפילו המחום בשעת פרעון אצל חנווני ונתרצו ופטר את בעה"ב – יכול לחזור כדלקמן (קכו"ב). מיהו אם בשעת שכירת הפועלים המחום אצל חנווני ונתרצו אין להם על בעה"ב כלום. כ"פ הב"ח והנתיבות.

והאורים (יד) כ' – דלא נהירא, אם לא שהתנה בפירוש בתנאי המועיל דאין להם על בעה"ב כלום, והוי בכלל כל תנאי

שבמזמון קיים.

"תן לפועלים סלע"

ש"ך (טז): לקמן (סימן קכ"ו-ג) יש מחלוקת אם צריך לומר 'סלע יש לי בידך', או די כשאומר 'תן סלע', לסברא אחרונה שם צריך לומר "תן לפועלים סלע שיש לי בידך". כ"כ אורים ונתיבות.

א. "הפועלים נתרצו"

סמ"ע (י): לאו דווקא נתרצו, אלא כל ששתקו ולא אמרו בפירוש אין לנו עסק עם החנווני, נתרצו מיקרי, דאם לא כן קשה למה מסיק ואמר ואם שלא במעמד שלשתן כו', הל"ל ואם לא נתרצו. אך הש"ך (יז) – נתרצו פירוש שפטרו לבעה"ב בפירוש (ולא סגי בשתיקה), וכמ"ש המחבר (קכו/ט) – שי"א שיכול לחזור בו כל שלא פטרו בפירוש. כ"כ הרמ"א שם. וברישא – בחנווני המקיף אפילו פטרו הפועלים בפירוש יכול לחזור כמ"ש ר"י והרמ"א (קכו/ב).

"אין לפועלים על בעה"ב כלום"

סמ"ע (יא): ומה שכתב הטור (קכו/יב, ג) בשם הרא"ש שאף אם המחם במעמד שלושתם יכול הנמחה לחזור בו, שאני התם שמודה הממחה שעדיין לא נתן ודוחה אותו יום יום ולכן יכול לחזור בו, מה שאין כן כאן שהחנווני טוען שכבר נתן ולכן לא יכול לחזור בו.

והש"ך (יח) – חולק על הסמ"ע, מה בכך שאומר הממחה שנתן, כיון שעדיין חיובו על בעה"ב יכול לחזור בו. אלא אין לחלק, גם כאן יכול לחזור אלא שכאן מיירי

שפטרו בפירוש לכן לא יכול לחזור.

"והחנווני נשבע היסת"

סמ"ע (יב): פירוש נשבע החנווני היסת לפועלים ונפטר מהם, דאילו נגד בעה"ב א"צ להישבע כיון שלא נוטל מבעה"ב. כ"כ הש"ך.

"חנווני נשבע"

ש"ך (כ): וכאן פועלים נשבעים תחילה, שכ"ז שלא נשבעו פועלים אין לבעה"ב תביעה על חנווני. ולהי"א ששתיהן נשבעים היסת לפטור נשבע החנווני תחילה, וכמ"ש הבעל התרומות. והאורים (יט) כ' – שאין דבריו מוכרחים, כי כ' בעה"ת להדיא דנשבע החנווני תחילה.

ב. "הפועלים נשבעים לבעה"ב"

פת"ש (ב) בשם ת' פמ"א: קהל שהיו חייבים שכירות לחזן, ונתנו לו כתב לנאמן (אדם שיש בידו כסף הקהל) שישלם לו. אח"כ מת הנאמן ונמצא בפנקסו ששילם לחזן. מ"מ כתב הקהל עדיין ביד החזן ויש איתו גם שובר שקיבל החזן את הכסף. וטוען החזן שמתחילה רצה הנאמן לשלם לו וקביל את הכתב ורשם בפנקסו, אך דחה אותו יום יום. לבסוף החזיר לו הכתב. וכן העידה אשת הנאמן שנכון הדבר שבעלה החזיר את הכתב לחזן.

והקהל משיבים, אנו מסולקים ממך כיון שכבר נכתב שובר (אף שהוא ביד החזן). תשובה: זהו ממש הדין של החנווני והפועלים (צא/ג) שאם לא במעמד שלושתם המחזן אצל הנאמן לא נפטרו הקהל,

טוען שמעון שאינו חייב לשלם לו מה שהעירוני מעכב חובו. ועוד שהעירוני אמר שמעכב החוב בשביל טובות אחרות שעשה לראובן. וראובן משיב שהעירוני מעכב החוב רק בשביל טרחו בהוצאת החוב מהגוי.

תשובה: כיון שראובן טוען שהעירוני מעכב רק בשביל טרחו על החוב שאצל הגוי – מקבל ראובן חרם שכן הוא.

ולענ"ד שמעון ישלם החוב שאצל העירון רק כפי שוויו, לפי נכסי העירון (אם יכל לשלם כל החוב) ולפי אלמותו (שאם היה יכול ראובן להוציא כל חובו מהעירון). וגם מ"ש שיקבל עליו ראובן בחרם, לכאורה נראה דצריך להישבע על זה.

"נשבע התובע ונוטל"

סמ"ע (טו): הרמ"א פסק סתם שנשבע ונוטל. ונראה שתולה זה במחלוקת ס"ב אם מתו פועלים ובא חנווני ליטול לבד, שלפי המחבר נוטל בלא שבועה חמורה, ולדעת הרמ"א צריך להישבע שבועה חמורה (ולכן גם כאן נשבע שבועה חמורה).

מיהו יש לחלק – (כמ"ש מהרש"ל) דשאני התם שיש ספק אם נתן החנווני, מה שאין כן כאן שברור שהוציא הוצאות אלא שלא יודעים כמה, ולכן חייב רק היסת.

והש"ך (כב) – חולק בתרתי: (א). מ"ש המחבר בסעיף ב' נוטל בלא שבועה, היינו אפילו בלא שבועת היסת, וכמ"ש המרשים וב"י.

(ב). ועוד מ"ש 'נשבע ונוטל' היינו שנוטל בנקיטת חפץ והחילוק פשוט – בס"ב – כיון שיש חזקה שליח עושה שליחותו נוטל בלא שבועה (כ"כ בעה"ת).

וכאן לא היה במעמד שלושתם, ולכן נשבע חזן (הפועל) שלא קיבל מהנאמן (חנווני) ונוטל מהקהל (מבעה"ב).

וגדולה מזו אף במעמד שלושתם והיה הנאמן חי וטען ששילם לחזן – היה החזן נאמן, כיון שיש כתב הקהל אצלו, וק"ו שאין הנאמן טוען ששילם אף שנמצא כתוב בפנקסו אין זו טענת ווודאי, ובפרט שאשת הנאמן גם מודה ע"ז.

ג. "שגם זו שבועת היסת"

סמ"ע (יג): טעמו – כיון שאינו משלם עתה לחנווני, והרי לפועל היה מחויב ווודאי וספק לו אם נתפרע.

והש"ך (כא): ותימה שי"א אלו (הר"י מיג"א ש) חולקים על הרי"ף שפסק המחבר (קכ"א/ט – לווה ששלח החוב למלווה ביד שליח, וטוען המלווה שלא קיבל, והשליח אומר שנתן לו) ישבע המלווה (אצלנו מקביל לפועלים) בנקיטת חפץ, וכאן הביא סברת הי"א שנבע רק היסת?

לכן נ"ל שגם כאן לדינא נשבעים הפועלים בנקיטת חפץ.

ד. "מי שהוציא הוצאות"

פת"ש (ג) בשם ת' חוט השני: שמעון היה לו חוב אצל הגוי, והחוב נכתב ע"ש ראובן, ולכן ביקש מראובן שילך לדון עם הגוי על החוב. ירד ראובן לדין והוציא הוצאות רבות, ובכלל הוצאות מראה ראובן שעירוני אחד שהיה פשרן (שעזר להוציא החוב מהגוי) מעכב מה שחייב לו תמורת מה שטרח (ותובע ראובן גם חוב זה משמעון כחלק מההוצאות).

שבועה אפילו להוציא מן הקהל אם דרך הפרנס להלוות לכיס הקהל. עוד שם: אודות ראובן שהיה גובה מסים כמה שנים בעיר טבריה והיה המוציא והמביא דקהל הנ"ל, ואח"כ נתגרש משם מחמת המושל, וביקשו הקהל ממנו חשבון, ונמצא כמה ריעותות ברישומים שלו (עין שם), אף שהוא מתרץ הדברים, מ"מ מידי ריעותא לא נפק, א"כ י"ל דאנן סהדי דאדעתא דהכי לא הימננוהו אותו הקהל עליהם. ולכן לא גובה מהקהל כלום אפי' בשבועה.

"דהאי ידע והאי לא ידע"

נתיבות (ביאורים ו): היינו במקום שהדין הוא שנאמן ליטול או נוטל בשבועה כשחבירו יודע.

ומה שבס"ז נוטל בלא שבועה, נראה הכלל של הרמ"א שהיורד נשבע דווקא כשבעה"ב לא פשע שלא קצץ ליורד שאי אפשר לקצוץ ההוצאה, לכן מחייב את היורד בשבועה. אבל בס"ז שבעה"ב פושע שלא קצץ לחנווני כמה לתת לפועלים שהרי ידע שכר הפועלים, מש"ה נוטל בלא שבועה.

סמ"ע (טז): קשה – ממ"ש הרמ"א (י"ד-ה) בשם ת' הרא"ש – הסרבן (המסרב לבוא לדין) שהוציאו עליו הוצאות, דצריך לברר כמה הוציא עליו, ואינו נאמן בשבועה? שאני התם דההוצאה היתה בע"כ של הסרבן, מה שאין כן הכא דהוציא עליו לטובתו.

מה שאין כן כאן – אף ששליח עושה שליחותו, מ"מ לא ידוע כמה הוציא לכן נשבע בנקיטת חפץ כשזה יודע וזה אינו יודע.

נתיבות (ביאורים ה) – אף שבס"ז (שלא אמר לחנווני כמה לתת לפועלים, אלא מה שהם צריכים, ומתו הפועלים, נאמן החנווני כמה נתן בלא שבועה) שאני הכא שהיורד טרח ומורה היתר לעצמו לבקש יותר, לכן נשבע, מה שאין כן בחנווני (ס"ז) שלא טרח.

"נשבע התובע"

פת"ש (ד): כ' בת' חתם סופר – אחד שהיה פרנס הקהילה ע"פ המלך והוציא הוצאות לצרכי הצבור, ועתה אחר זמן רב שכבר ירד מהתמנות שלו תבע מהקהל סך רב שעדיין מגיע לו מחמת הוצאות שהוציא עליהם. ופסק הרב השואל מאחר שאין לו עדים שתבע כן בשעה שירד מהתמנות שלו, אם כן אחר שכבר עבר זמן רב ולא הזכיר כלום אינו נאמן, ואפילו בשבועה לא יטול. והוא ז"ל השיב כי יפה דן ויפה הורה, דאם לא כן לא שבקת חיי, דכל מי שהיה עוסק ומוציא הוצאות על נכסי חבירו פעם אחת שוב לעולם יתבענו ויוציא ממונו בשבועתו.

עוד שם: בת' עבודת הגרשוני בשם תשובת מהר"י וייל – פרנס שנתמנה על הצבור מדעתם א"צ ליתן חשבון, כיון דהימננוהו עליהו. וכתב עליו דנ"ל דה"ה שנאמן בלא

סעיף ד: חנווני הטוען מתוך פנקסו

סעיף ד: איש מי שאומר שאפילו אין החנווני טוען ברי שנתן, אלא טוען

שמצא בפנקסו שנתן לפועלים כך וכך – הרי הוא כברי, ^בהואיל ויש רגלים לדבר, שהרי ציוהו בעל הבית לתת לפועלים.

^גויוכל להיטבע על זה. והוא הדין דיוכל להיטבע בכל דבר על פנקסו פסומך עליו פהוא אמת), [תשובת הרא"ש].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^אהרא"ש בתשובה: מ"ש "חנווני על פנקסו" משמע שאין החנווני טוען ברי ששילם, אלא אומר שכך מצא בפנקסו ששילם, וקמ"ל שאנו סומכים ע"ז כטענת ווודאי.

^בוה"מ כשיש רגלים לדבר כגון חנווני שא"ל בעה"ב שלם לפועלים, אבל סתם אדם שיטען שפלוני חייב לו על פי פנקסו אינו נאמן.

^גהרא"ש בתשובה: גוי שמשכן לישראל ואומר שהוא על חוב של י"ז זהובים, והישראל מוציא פנקסו שכתוב בו שהוא על חוב של ל"ו, אע"פ שאינו זוכר בברור כמה היה יכול להישבע ע"פ פנקסו. ה"ה שיוכל להישבע בכל דבר על פנקסו פסומך עליו שהוא אמת.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

^אהרי זה כברי"

סמ"ע (יה): פירוש, ואם הודה בעל הבית שאמר לו ליתן הרי זה נשבע ונוטל, ואם כופר נשבע היסת ונפטר וכמ"ש בסמוך בסעיף ו'.

ב. "הואיל ויש רגלים לדבר"

ש"ך (כ"ד): דבמקום שאין רגלים כזה, אפילו היסת אינו יכול להשביע ע"פ פנקסו, דלא הוי כברי כלל. אם לא בפנקס ידוע לו שמדוקדק למאוד דהוי רגלים לדבר לפי דבריו.

ולפ"ז מ"ש הרמ"א בסמוך "שיוכל להישבע על פנקסו" היינו שידוע לו בברור שפנקסו הוא מדוקדק היטב דזה הוי כרגלים לדבר. וכ"מ מת' הרא"ש.

ואם מכחישו בעה"ב ואמר שלא ציוה לו ליתן לפועלים אינו יכול להשביעו בסתם פנקס דהא אין כאן טענת ברי.

מ"מ להוציא מיתומים (ס"ה) ווודאי צריך רגליים ואומדנות מוכיחות.

פת"ש (ז): מהש"ך משמע לא סמכינן כלל אפנקסו בזה וא"כ אינו יכול להשביע אפי' היסת. ובתומים (ח) מסיק – דלעניין להשביע על הפנקס יש לו טענת ברי, רק הכא שנוטל ע"פ פנקסו צריך רגלים לדבר. וכתב שכן מורין כל בעלי הוראה.

ב. "פסומך עליו פהוא אמת"

סמ"ע (יט): כ"פ הרא"ש, דמשום הכי יכול להישבע "לגוי" (דהמעשה שהיה היה בגוי וה"ה בישראל) שהמשכון ממושכן בידו בעד ט"ו

ולדעת הש"ך לעיל צריך להיות פנקס המדוקדק היטב.

זהובים כמ"ש בפנקסו, ואף שאינו יודע כי אם ע"פ פנקסו והגוי טוען ברי שאינו ממושכן כי אם בעד עשרה. יכול להשבע ע"ז.

סעיף ה: לדון ע"פ פנקסו של אדם כשיש רגלים לדבר

סעיף ה: א. (ומתוך זה פסק): יש לדון על פי פנקס של אדם שרגיל לכתוב בו ענייניו, ואפילו להוציא מיתומים הקטנים, היכא דיש רגלים לדבר שמה שכתוב בפנקס הוא אמת (כגון ראובן שמסר לשמעון אלף זוז לעיסקא בלא שטר, ואחר ד' חודשים נפטר שמעון ונמצא כתוב בפנקסו זכרון המשכונות שלקח – מוציאים מיתומים ע"פ הפנקס). [תשובת הרא"ש]. ב. (וע"ל סוף סימן ק"ז).

ערוך השלחן: פירוש אפילו אין החנווני טוען ברי שנתן אלא שכתוב על פנקסו שנתן לפועלים, סומכים עליו כמו טענת ברי ונשבע חנווני ונוטל מבעה"ב, כיון שיש רגלים לדבר שציווהו לתת לפועלים (ע"פ הרא"ש).

ועוד כתב בת' הרא"ש (הובא למעלה): מלווה לקח משכון נגד ההלוואה ושכח את סכום ההלוואה, ומצא בפנקסו מדוקדק שהמשכון עבור 16 זהובים, והלווה אומר שהשכינו רק עבור 10 זהובים – יכול המלווה להישבע וליטול, כיון שהפנקס מדוקדק.

"ע"פ פנקסו"

ש"ך (כה) בשם ת' הרא"ש: מי שרגיל לכתוב מיד כל עסקיו בפנקסו, ולא מצא עסק זה בפנקסו – יכול להישבע עליו דהוי כמו ברי כיון שלא נמצא בפנקסו.

כ' בת' מהריב"ל – ה"ה אם תבעו מנה, וכתוב בפנקסו רק 50 לא הוי מחויב

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב. שו"ע (קז"ב): ראובן שמת ונמצא בפנקסו כתוב בכתב ידו שהוא חייב לשמעון מנה, היורשים פטורים, דמלווה על פה אפילו בעדים אינו גובה מהיורשים אלא אם כן היה תוך זמנו (וע"ל סימן צא סעיף ה ולקמן סימן קי סעיף ז).

סמ"ע (סימן קז, סק"ז): נמצא בפנקסו כתוב – ולא דמי למה שכ' המחבר (צא-ה) דיש לדון על פי פנקסו של אדם כו', דשאני התם דמיירי דהיה רגלים לדבר שמה שכתוב שם הוא אמת וכמו שנתבאר שם. והש"ך (שם) כ' – דמה בכך שיש רגלים לדבר שמה שכתוב אמיתי, עדיין יש לחשוש שמא פרע. אלא שאני התם דליכא למיחש שמא פרע כגון שהוא תוך זמנו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "לדון ע"פ פנקסו"

אבל כדי להשיב ע"פ פנקס אפשר אף בפנקס שאינו מדוקדק כמו בטענת ברי.

"פנקס שהוא אמת"

כ' באה"ט בשם פליטת בית יהודה: ודווקא אם זה לחובתו מהני ע"פ פנקסו, אבל לא לחייב חבירו. מיהו ב' שותפים שאחד מהם נושא ונותן וכותב בפנקסו וחבירו סומך ע"ז – מהני מה שכתוב בפנקס אף לחייב חבירו. כ"כ פת"ש בשם נו"ב.

שבועה ואינו יכול להישבע שמשלם. מיהו כתב הרא"ש דווקא שכותב עסקיו מיד בפנקסו שמונח לפניו, ואם שוהה בינתיים לא, דאשפר ששכת.

"להוציא מיתומים"

נתיבות (ח' יז): להוציא מיתומים – שכתב שם שדבר זה שייך לפלוני. אבל אם כתב בפנקסו, שפלוני חייב לו, ופלוני מת, לא כל כמיניה לחייב ליתומים (אורים כ"ה). ערוך השלחן – כלומר, דווקא שבא ליטול ע"פ פנקסו צריך להיות הפנקס מדוקדק,

סעיף ו: בעל הבית שכפר שאמר לחנווני לשלם לפועלים

סעיף ו: א. אמר החנווני: אתה אמרת לי ליתן לפועליך מנה, והוא כופר ואומר: לא אמרתי לך כלום – נשבע בעל הבית היסת ונפטר (והחנווני עושה דין עם הפועלים). **ב.** ואם מודה בנ', נשבע שבועת התורה שלא ציוהו אלא חמשים (כדין מודה במקצת). ואם אמר: חמשים צויתך ליתן וחמשים איני יודע, מתוך שאינו יכול להישבע, משלם [בעה"ת].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. כ' הרמב"ם: אמר החנווני "אתה אמרת לי ליתן לפועליך מנה", והוא כופר ואומר "לא אמרתי לך כלום" – נשבע בעל הבית היסת ונפטר. כ"כ בעה"ת. והר"ן בשם הרא"ה – בעה"ב נפטר בלא שבועה, משום שאינו כפירת ממון שאף אם היה מודה שעשהו לשליח עדיין חנווני לא נוטל רק לאחר שבועה (ומי אומר שישבע), ולכן אינו כפירת ממון שיצטרך חנווני להישבע.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "נשבע בעה"ב היסת"

סמ"ע: לאפוקי הר"ן בשם הרא"ה שאין בעה"ב נשבע אפילו היסת. והש"ך (כו) – אין כאן מחלוקת: דהרא"ה והר"ן מיירי שהפועלים מכחישים ואומרים לא נטלנו, והלכך כיון שלא היה יכול ליטול כי אם בשבועה אינו נשבע היסת, וכאן מיירי שהפועלים מודים שנטלו (אלא שהבעל הבית אומר שלא ציוה ליתן ואינו חייב להם) א"כ היה החנווני נוטל בלא שבועה.

דמי הכי דיינינן, דכמאן דטעין עליה בגוף הממון דמי.
 וסיים הש"ך – ול"נ אף בלא דינא דגרמי חייב בעה"ב, כיון שע"פ ציווי נתן הוי כלוה. אף בשורף שטרו חלקתי על בעה"ת שאין שבועה דאורייתא, מ"מ דין דהכא אמת לכו"ע.

"מתוך שאינו יכול להישבע משלם"

קצות החושן (ח): קשה, שפסק שצריך בעה"ב להישבע אף שהחנווני צריך שבועה. ובסימן (צ/ג) עד אחד שמעיד שנכנס למשכנו ונטל תחת כנפיו, א"צ להישבע רק שלא גזל ושלם נטל (וא"צ להישבע נגד העד) כיון שהתובע צריך שבועה?

ונראה: כיון שמדינא נוטל חנווני בלא שבועה (למחבר) והשבועה רק תקנת חכמים, לכן כשאינו יכול להישבע נוטל בלא שבועה (כגון אם היה חנווני חשוד). מש"ה ג"כ כיון שבעה"ב כופר אין החנווני יכול להישבע, לא פקעה זכותו, ולכן הוי בעה"ב כופר ממש ממון אף שעדיין לא נשבע חנווני דהו"ל אינו יכול להישבע. והר"ן בשם הרא"ה – ס"ל שדין חנווני ליטול רק בשבועה (ולא מתקנה, כהרמב"ן), מש"ה כל שלא נשבע אין לו זכות כלל.

והנתיבות (ח' ט) – הש"ך כתב דמיירי שהפועלים מודים (שקיבלו) ובעל הבית טוען שלא ציוה ליתן להם כל כך, אבל אם הפועלים מכחישים (שצ' גם שבועת פועלים), הוי שבועה על שבועה ואינו נשבע, לא שבועת היסת ולא שבועה דאורייתא. ובביאורים (ז) כתבתי – שאם החנווני נשבע כבר, שוב יכול לחייב בתביעתו לבעה"ב שבועת היסת. ואם מודה במקצת חייב שבועה דאורייתא. אבל ע"י עד אחד שציוהו ליתן אינו יכול לחייב בעה"ב שבועה דאורייתא אף אם כבר נשבע החנווני, וכן נראה עיקר.

ב. "ואם אמר חמישים ציוויתך"

ש"ך (כז): כ' בעה"ת – ואם אמר נ'... השאר איני יודע, מתוך שאינו יכול להישבע משלם, דקי"ל כר"מ שדן דינא דגרמי, ודבר הגורם לממון כממון דמי, וכמו בשורף שט"ח של חבירו שחייב. בעל השטר אומר מנה היה בו והשורף אומר היה רק חמישים – נשבע השורף כדין מודה במקצת, ואם כופר ששרפו נשבע היסת, ואם מודה במקצת ועל השאר אומר איני יודע מתוך שאינו יכול להישבע משלם. הכי נמי גבי חנווני, כיון דחזקה שליח עושה שליחותו ודבר הגורם לממון כממון

סעיף ז: אמר בעל הבית לחנווני תן לפועלים כמה שצריכים

סעיף ז: אם לא נתן בעל הבית לחנווני קצבה כמה יתן לפועליו, אלא אמר ליה: תן להם מה שצריכים, אם אין הפועלים לפנינו או מתו, החנווני נאמן לומר: כך וכך נתתי להם ונוטל מבעל הבית בלא שבועה.

לצאת ולבא עושין כן.

כיו"ב כ' בשו"ע (קכד-א): נשים יקרות שאין כבודן לבא לבית דין, משגרין להן סופרי הדיינים ויטענו בפניהם.

ג. נשים של ימנו (ד"מ א)

• מרדכי בשם ראב"ן – כיון שנשים רגילות לישא וליתן בזה"ז הרי כאילו הבעלים מינו אותם כשלוחים, ואם יש עדים חייב הבעל לשלם מפני תקנת השוק שירצו לשאת ולתת עמהן. כ"פ הרמ"א בשם יש חולקין.

• ובפסקי מהרא"י כ' – שאף האידנא אינן משלמות, אלא כותבין עליה פסק דין ותשלם לכשתאלמן או תתגרש. כ"כ מהרי"ק בשם מהר"ם. כ"פ הרמ"א.

ד"מ: כיון שיש חולקים אין להוציא ממון מספק.

ד. ת' הרא"ש: הבעל לא חייב לשלם מה שלוותה אשתו, מ"מ אם מודה שבאו אלו הכלים לביתו צריך להישבע שאינם ברשותו ולא שלח בהם יד ולא פשע בהם ונגנבו, וגם היא תשבע שאינם ברשותה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "משביעים אותה"

כ' הב"ח: דווקא שבועה דרבנן, אבל לא שבועה דאורייתא, כמ"ש הרא"ש שתשבע שאינה ברשותה, וזו תקנת חכמים.

והש"ך (ז) – תימה, דווקא כשרוצה לשלם הוי תקנת חכמים (שמא נתנה ענייה בחפץ לעצמה, כדלעיל סימן ע"ב סעיף ט"ו) אבל כשאינה משלמת הוי שבועה דאורייתא (כמ"ש סימן רצ"ד-ב).

וקצות החושן (ד) – אין זה תימה, דווקא שטוענת נאנסו ולא רוצה לשלם הוי דאורייתא (שבועת השומרים) שאינה ברשותה, אבל אם מודה ורוצה לשלם אלא שאין לה, השבועה מדרבנן, וכאן מיירי שמודה אלא שאין לה לשלם ולכן הוי שבועה רק מדרבנן.

נתיבות (ח' י): משביעין אותה – והיינו שיש מקום לומר שיבא לידי מקצת פרוען, אבל כשברור שאין לה עכשיו כלום, אין משביעין אותה עד שתתגרש ויהיה לה. (אורים טז – ואין הרא"ש חולק על גאון).

ג. "סתסלם לכשתאלמן"

סמ"ע (יח): אבל לא כופים אותה למכור כתובה מיד בטובת הנאה, שהרי מסתמא כל אישה מוחלת כתובתה לבעלה ונמצא הקונה מפסיד (שהמוכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול).

וגם אין חוב על הבעל מרבי נתן (שהאישה חייבת לקונה והבעל חייב לאישה כתובתה) כיון שלא הגיע עדיין זמן הכתובה.

"אצל אין הצעל חייב לסלם"

כ' ב"י בשם סה"ת: אבל אם יש עדים שמעות עצמן של ההלוואה או מה שבא מחמתם קיים – וודאי שנפרע מהם המלווה.

וכ' הב"ח – מזה יש ללמוד שאם הלווה חייב לכמה בעלי חובות ומאחד מהם נוצר החוב ע"י שלקח ממנו סחורה בהקפה, אם הסחורה עדיין בעין אין לאחרים חלק בהם. כ"כ הטור (הרמ"ה, הרי"ף) גבי מורדת, כ"פ ערוך השלחן.

תקנת המדינות היתה רק בלווה חי שפשט רגליו, שלקחה ע"מ לברוח, מה שאין כן זה שמת שאין כאן הערמה כלל.

"אע"פ שנושאת ונותנת"

והש"ך (ט): חולק על הרמ"א ופוסק כ"ח, ופסק כהרש"ל – שהבעל חייב לשלם עבורה כפי מה שנושאת ונותנת בתוך הבית (כ"פ ערוך השלחן).

ועכשיו כל הנשים בסך מועט חייב הבעל לשלם עבורה משום תקנת השוק. ואם האישה אשת חיל שמחיייה את בעלה וכל הממון בעלה בידה – אז אפילו דבר גדול חייב הבעל לשלם, והכל לפי העניין והמקום וראות עיני הדיינים.

מיהו כ"ז בהלוואה או פקדון שנהנה מהם, אבל אם פשעה בפקדון או חבלה בו – הבעל פטור.

כ"כ נתיבות (ח' יא) – שכן המנהג באשה הנושאת ונותנת דהבעל חייב, ואפילו ליכא עדים רק שמודה או שאינה רוצה להישבע. והכל לפי הענין, שאם אינה נושאת ונותנת לדברים גדולים אין מעשיה בדברים גדולים כלום. ודווקא בדבר שיש להבעל הנאה, כגון שלוותה או הקיפה סחורה אפילו אבדה הסחורה, אבל פשעה בפקדון אין הבעל חייב.

וכן אם יודע שלוותה בהסתר מבעלה, אין הבעל חייב לשלם. ואם הבעל מת ואחרים באים להוציא מיתומים בכתבים שהאישה נתנה, צריך לברר שהגיעו כתבים לידם בחיי בעלה, דבלא"ה חיישינן לקנוניא (אורים יז).

והט"ז כ' – דלא דמי, ווודאי בלווה מיד שבאו המעות לרשותו זכה בהם ואין שם המלווה עליהם (וכן בסחורה שלקח מאחד כיון שהיא להוצאה אין שם המלווה עליהם) ולכן יש זכות של כל המלווים לגבות ממנו.

מה שאין כן כאן בדוגמא של סה"ת שלבעל אין שום שעבוד על ממון זה (כמו שיש למלווים האחרים שעבוד על סחורה זו מחמת הלוואתם).

ולכן אף שלוקח סחורה בהקפה והוא עדיין בעין כולם גובים ממנו (שלכולם יש שעבוד על סחורה זו).

ופת"ש (ב) – להלכה :

■ הבית שמואל (באה"ע סימן צ' סקל"ח) – פסק כהב"ח, והוסיף אף אם ידוע שקנה סחורה זו גם מאחרים (יש לזה זכות). כ"פ קצות החושן.

■ אך הט"ז – חלק על הב"ח. וכ"מ מהש"ך בשם ת' מבי"ט.

כ' ת' מבי"ט: כשהצמר ברשות הקונה לכו"ע אין למוכר רשות בו. וכ"מ מת' הרא"ש שלא כהב"ח, וכן משמע מש"פ.

כ"כ הצמח צדק – לחלוק על הב"ח, מ"מ יש תקנת המדינה כהב"ח. ולכן לפי שהוא רק תקנה אין להוסיף עליה ומה שבא מחמתו אין לו בו זכות (רק הסחורה המקורית שהיא בעין). כ"ד תח"ס כהצ"צ – הבו דלא להוסיף עליה (כ"פ ערוך השלחן).

עוד שם בשם החת"ס: אחד שמת ונשאר חייב לנושים הרבה, ונמצא בעיזבונו סחורה שידוע שלקחה בהקפה מחנווני – אין לאותו חנווני זכות קדימה בסחורה זו, אלא כל בעלי חובות שווים בה. שכל

ממתינים עד שתלד. ולכן דין זה אין שורש כלל.

• ול"נ – שלא מטעם סכנת העובר אלא סכנת האישה עצמה בלידה, שהרי בשעת סכנה (שעת הלידה) השטן מקטרג, שאפילו שבועת אמת יש בה סכנה כדאיתא בגיטין (לה.).

ואין ראייה מסוטה ששם לא חוששים לסכנת האישה שאם נטמאה הלעיטה ותמות, ואם לא נטמאה אין לחשוש שהתורה מבטיחה לה "וניקתה ונזרעה זרע" שתלד ברווח. ולכן דינו של הרמ"א אמת ויציב.

ד. "ואם הצעל מודה שצאו הכלים

לרשותו"

אורים (יח): אין הבעל נעשה שואל במה ששאלה אשה, אבל מ"מ נעשה שומר חנם עליו ולכך צריך שלשה שבועות הללו (תומים ז).

ה. "שהיא מעוברת"

פת"ש (ד): למה לא משביעים מעוברת? • אור"ת – י"א כדי לא לסכן העובר, וקשה מסוטה הרי משקים אף למעוברת ולא

שאלות ממבזוני הסמכה לדיינות

באדיבות ארץ חמדה מכון גבוה ללימודי היהדות ירושלים,
ולעקיבא כהנא על הקובץ. הזכויות על השאלות שמורות להם

(www.erezhemdah.org)

סימן פז

1. א. קי"ל מודה במקצת שאמר הילך המקצת שאני חייב בו אינו נשבע ש"ד אלא היסת. פרט 2 אופנים שישבע דאורייתא גם אם טוען הילך. סעיפים א-ד. מודה במקצת שאמר לתובע הילך, האם חייב על השאר שבועת היסת?
ב. מפני מה הילך פטור משבועה שם.
2. האומר הילך אבל אינו בידי אלא הוא בביתי וקח משכון עליו האם נפטר משבועה דאורייתא? סעיף ב'
3. מה הדין באם נותן לו המחאה האם נחשב הילך? סעיף ד' עיין ש"ך סק"ו
4. תבעו נ' של חבלה ונ' של הלוואה והלה כופר בכל. סעיף ה' עש"ך סק"ג, קצות סק"ז,

- נתיבות סק"ג. ועיין גם ס"י ע"ה סעיף ה' בקצות סק"ב ונתיבות סק"ד
5. א. הנשבע ונוטל וע"א מסייעו, האם יכול לפוטרו משבועתו כדי שיטול ללא שבועה, ציין מקור בגמ' טעם וראיות. סעיף ו' ברמ"א ועיין גם סימן ע"ה סעיף ב'.
- ב. ציין המקרים שהכל מודים שעד המסייע פטור משבועה. ומה הראיות בגמרא. שם עיין רעק"א, ש"ך סק"ז.
- ג. כתיבת יד התובע מסייעת לנתבע, האם פטור משבועה? סעיף ו' וברמ"א
6. דין עד המסייע במשאל"מ ודין עד המסייע בטוען הנתבע טענה שא"א להאמינה אלא ע"י מיגו דטענה אחרת, ודין עד המסייע באומר איני יודע אם פרעתיך? סעיף ו' ברמ"א ועיין ש"ך סק"טז, קצות סק"ט, דגול מרבבה.
1. מנה את כל ההבדלים בין חיוב שבועה מן התורה לבין חיובים בשבועה דרבנן. והאם מועילה תפיסה בשבועה דרבנן ש"ך ס"ק כג. יש להוסיף נקיטת חפץ, וכן שבועה על שבועה – ש"ך ס"ק סה. תפיסה – סעיף י' ובנו"כ.
2. א. האם שבועה מעיקר הדין צריכה להיות בפני בי"ד או עדים? סעיף כ"ז ועיין גם סעיפים , טז-יז. (2*)²⁴.
- ב. תביעה לעסקא שנעשית באיסור האם יש על זה חיוב שבועה? סעיף כה ברמ"א וע"ע סימן עה סעיף ה ופת"ש שם סק"ו, וסימן צב קצות סק"ג (2*)
3. ראובן תובע מחבירו שיחזיר לו מעות של צדקה שהפקיד אצלו והוא יחלקם לעניים, והנפקד משיב שכבר החזיר לו ממונו האם יש לחייב הנפקד שבועת היסת ציין הדין בשו"ע ונימוקו.
4. מנה את השבועות של טענת ווודאי ושבועות על טענת ספק וההבדלים שביניהם, ומה קורה אם התובע תפס או אם הנתבע אינו רוצה להשבע? כל הסימן

סימן פח

1. קי"ל "אין מודה מקצת הטענה חייב שבועה אלא אם כן כפר לפחות שתי מעין כסף והודה בפרוטה". הבא שני אופנים שאין צורך לכפור שני מעין אלא אפילו כפר פרוטה חייב?
2. ראובן תבע את שמעון שחייב לו שק חטים ושמעון השיב איני יודע אם אני חייב לך חטים או שעורים איך הדין? סעיף יז

²⁴. הערה: כשמופיע * - פירוש כמה פעמים הופיעה שאלה במבחנים קודמים. דוגמא: 2* - שאלה זו הופעה 2 פעמים בבחינות קודמות.

3. התובע חבירו מלווה ומודה לו בחמישים פקדון, או שכירות ומודה לו בשאלה, האם מקרי הודאה ממין הטענה. סעיף יט עש"ך, גרי"א, קצות.

סימן פט

1. שכיר שעשה מלאכה אצל בעה"ב וכעת תובע את שכרו, ובעה"ב טוען שכבר פרע כל שכרו או מקצתו. מה דינו ובאיזה אופן ישבע השכיר ויטול ובאיזה אופן ישבע בעה"ב ויפטר. ומה הדין אם מתו השוכר והמשכיר (2*) סעיפים ב-ד

סימן צא

1. א. האם פנקס של חנווני שרשום בו חובות, מחייב את הלקוחות?
 ב. יורשים מצאו בפנקסו של אביהם שמת שחייב לפלוני כסף, האם היורשים חייבים לשלם? סעיף ה' ועיין בה"ט, פת"ש. ועיין סימן ק"ז סעיף יב, סימן סט בב"י בשם תשובת תשב"ץ שחולק.
 2. לעניין מה סומכים על פנקסו של אדם שכתוב בו חשבונותיו, ולעניין מה אין סומכים? סימן עה סעיף כב, סימן פא סעיף יח וסעיף כג, סימן צא סעיף ד - ה, (סימן קז סעיף יב)

סימן צב

1. מלווה הצריך להישבע והוא חשוד. סעיף ט' ועיין ש"ך
 2. א. קיי"ל דאין אדם משים עצמו רשע. מה הדין לגבי ממון, האם משים עצמו רשע? סעיף ה'
 ב. מה הדין אם ע"א אומר כדבריו? עיין סימן ל"ד בפת"ש סק"ח
 ג. מה הדין אם ראינו שעשה איסור האם יש לתלות שלא ידע מהאיסור אם אמר' אין משים עצמו רשע? שם סעיף כ"ד

סימן צג

1. את מי יש אפשרות להשביע אפ"י שלתובע לא ברור שחייב לו, ומה הטעם לכך, והאם צריכה להיות לתובע איזושהי הוכחה לכך. סעיף א' ועיין בסמ"ע, פת"ש, ועיין סימן צ"ד סעיף ב' ובגרי"א, ש"ך, ופת"ש שם

סימן צד

1. האם ביי"ד בעצמם מגלגלים שבועה או רק כשהבע"ד תובע לגלגל? סעיף א' ועיין אמרי ברוך (2*)

2. גלגול שבועה האם זה דווקא בדבר הקשור בעיקר התביעה או לכל דבר. סעיפים א-ב ועיין סי' ע"ה סעיף ט"ו
3. האם שייך גלגול שבועה, כשטוען איני יודע? תובע - סעיף ב, נתבע - סימן צב סעיף ד, ועיי' ש"ך סימן עב סקמ"ז
4. האם יכול הנתבע לומר הריני משלם התביעה הראשונה כשהתובע מתחיל לגלגל עליו שבועות? סעיפים ג-ה (2*)
5. בגלגול, כשהביא הנתבע עד המסייעו להיפטר מעיקר השבועה ועל הגלגול אין לו עד האם אמר"י שהיות ונפטר מעיקר השבועה אין כאן גלגול או שמאחר וכבר נתחייב בגלגול אין מועיל לו? סעיף ה' עיין רעק"א
6. האם אומרים בגלגול משאל"מ? סעיף ז' ועיין גם סי' ע"ה סעיף ט"ו [ובעניין הסתירה בין המקומות עיין סמ"ע, ש"ך, ובנתיבות סי' ע"ה סק"א]. (2*)
7. האם אפשר לגלגל על להבא כמו בסוטה שמשם למדנו דין גלגול שיכול להשביעה להבא שלא תטמא? עיין סימן צ"ט סעיף א', ועיין שו"ת מהרי"ט ח"ב חו"מ סק"ה.
8. א. האם אפשר לגלגל שבועה כשנתחייב שבועת היסת סעיף א'
ב. האם אפשר לגלגל שבועה על השכיר שנשבע ונוטל סימן פט סעיף ו'

סימן צה

1. קיימא לן אין שבועת התורה על קרקע ושטרות, האם יש עליהם שבועת היסת? סעיף א ועיין גם סעיף ד
2. א. תבע ממנו תבואה העומדת להיקצר ואינה עומדת להיקצר, והודה במקצת, האם יש חיוב שבועה? סעיף ב ש"ך סק"ט ונתיבות סק"א
ב. חפר בשדה של חבריו וקלקלה ובעל השדה תובע פיצוי מהמזיק ויש לו עד המסייע, האם יש חיוב שבועה? עד בקרקעות - סעיף א, מחלוקת רמב"ם ראב"ד - סעיף ו וש"ך סק"ה, וע"ע מחנ"א נזקי ממון סי' א.

סימן צו

1. האם טענת קטן מחייבת שבועת היסת? סעיף א' - ג'
2. אשה נשואה שהתחייבה שבועה, אם משביעים אותה שבועה דאורייתא או דרבנן (2*) ומה הדין באילם שחויב שבועה או חרש שחויב שבועה? אשה נשואה - סעיף ו'. (ועיין סימן פז ש"ך סקנ"ג), חרש - סעיף ה'. אלם - קצות סק"ג נתיבות ס"ק ז.

מבחני הסמכה לרבנות

3. האם כל טענות של מלווה ולווה שייכים גם באשה נשואה והאם משביעים אותה בכל מצב שנמצאת. אשה נשואה – כנ"ל. 'בכל מצבי' – רמ"א שם לגבי מעוברת
4. מתי הבעל חייב לשלם חובות או פקדון שהפקידו אצל אשתו, ומתי לא? סעיף ו, ועיי' סימן קיב סעיף ה, וסימן קלג סעיף ב סימן צו

לעילו נשמת

ר' שלום אהרון חיים בן מרים

ירושלמי

שנפטר לאחר ייסורים קשים

בכ"ח טבת תשמ"ז

ת.נ.צ.ב.ה

וְאַתָּה לֵךְ לְקָץ וְתָנוּחַ
וְתַעֲמַד לְגִרְלֵךְ לְקָץ
הַיָּמִין (דינאל יב, יג):

ברכת רפואה שלמה ושלוה

לראש משפחתנו

נעימה גולסטן בת חיית ירושלמי

מלך מלכים המלכים יתן לה רפואה שלמה רפואת הנפש ורפואת הגוף,
שפע טובה וברכה ותזכה לכל הברכות. הצלחה והרווחה בשקט ושלוה,
בשרות טובות ונחת מכל יוצאי חלציה

ולכל בניה, בנותיה, חתניה, כלותיה, נכדיה
וניניה

למשפחת עדנה וישראל דימנט
וכל בני ביתם

למשפחת בנימין ורחל ירושלמי
וכל בני ביתם

למשפחת ליאורה ואהוד מזרחי
וכל בני ביתם

למשפחת יעקב ישראל ואפרת
ירושלמי וכל בני ביתם

למשפחת שושנה ושולם ישר
וכל בני ביתם

למשפחת שמואל וחיה ירושלמי
וכל בני ביתם

למשפחת משה ונורית ירושלמי
וכל בני ביתם

למשפחת לאה ואילן הירשנברג
וכל בני ביתם

למשפחת אריה, וצינה ז"ל
וכל בני ביתם

"כִּי-בֵּי, יִרְבּוּ יְמֵיהָ, וְיִוָּסְפוּ לָהּ, שְׁנוֹת זָדִים"

לעילוי נשמת

לעילוי נשמת ציונה בת יעל		
טוביה בן זאב	מרים בת רבי ולאה י"ז כסלו תש"ט	שמואל בן יחזקאל וחנה כ"א ניסן תש"ד
מכלוף בן יעקב	דוד בן שרה	חיית בת שלום ורחל
אהוד מיכל לילך וורד בני דוד אורלי בת ברכה	דוד בן שמואל ומרים נפטר כז שבט תשס"ד	אהרון חושכו בן יחזקאל נפטר כ"ז ניסן תשמ"ד סולטן חושכו בת רחמים ומורבריד נפטרה ז תשרי תשמ"ז
	שושנה פלורה בת שמואל חיים נלב"ע כז אלול תשס"ג	
מנשה בן דינה	משה רוז בן חווה	יאיר בן איסטון נפטר י"ג תשרי תשס"ג
יעקב בן יוסף נלב"ע כ"ה טבת תשמ"ד יחזקאל בן דוד בקל נלב"ע כ"ד תמוז תשס"ו	יהודה בן יעקב פלולי נלב"ע י"ז תמוז תשס"ו אהרן בן בנימין	ישראל בן זאב ערד נלב"ע י' אדר תשס"ז
	יעקב בן עובדיה	
להצלחה		
בריאות איתנה אריה בן נעימה גולסטן לישראל בן יעל. יפה בת חנה וחנה בת גוהר.	זיווג טוב והגון במהרה לבניו ולבנותיו של אהרן עזרא בן אסתר	למילוי משאלות לבו של התורם האלמוני הצלחה לשירה בת שמואל ובני משפחתו
	להצלחת מתן בן שמואל ובני משפחתו	
הצלחה לאהוד בן שמואל ובני משפחתו	הצלחה לשלום חי ישעיהו בן שמואל ומשפחתו	ברכת הצלחה ובריאות למשפחת לוגסי
בריאות איתנה לחיה בת יעקב ושושנה פלורה ובני משפחתה	לרפואה שלמה ללאה יפה בת נעימה גולסטן.	בריאות איתנה לשמואל בן נעימה גולסטן ובני משפחתו
יוסף ציון בן מרים		